

UiT Norges arktiske universitet

Institutt for samfunnsvitenskap

Den usynlige veven – husflid og identitetsforhandlinger i Kåfjord

En undersøkelse av kvinners arbeid med videreføring av kulturarv

Tuva Nergård-Nilssen

Masteroppgave i samfunnsplanlegging og kulturforståelse, SPL-3900, mai 2024

Sammendrag

Denne masteroppgaven tar sikte på å øke forståelsen av hvordan tvangsevakueringen og nedbrenningen under krigen, endringer i næringslivet og andre lokale forhold har påvirket utviklingen i Kåfjord. Jeg fokuserer spesielt på kvinnes bidrag til stedsutvikling i et lokalsamfunn preget av svak næringsutvikling og en skjev aldersfordeling. Jeg undersøker hvordan kvinner som arbeider med håndarbeid bidrar til stedsutviklingen og hvordan deres innsats overføres til fremtidige generasjoner. Dette utforskes gjennom følgende hovedproblemstilling: *Hvilke stedsutviklingsprosesser kommer til syne gjennom materielle praksiser og fortellinger blant kvinner i Kåfjord som driver med husflid?*

For å besvare problemstillingen benytter jeg meg av deltakende observasjon og kvalitative intervjuer. Til grunn ligger et relasjonelt stedsperspektiv som fokuserer på nettverk og prosesser mot en befolkningshistorisk bakgrunn. Med viktige trekk i Kåfjords utvikling som bakteppe, tilfører kvinnes fortellinger og praksiser flere dimensjoner til den «offentlige» historien. Studien retter oppmerksomhet mot stedsutvikling og det kvinnene skaper gjennom de materielle tingene de skaper. Samtidig som praksisene fremmer skaperglede og bærekraft, forteller de om identitetsforhandlinger, en omstridt kulturarv og usikre fremtidsutsikter.

Forord

Onkel har alltid sagt at «*do whatever makes you tick*». Denne prosessen har virkelig gjort det – og mye mer.

En hjertelig takk til

Kvinnene på husflidene og andre jeg har møtt i Kåfjord. Takk for fine og vanskelige samtaler, minneverdige stunder, utallige kopper kaffe, vafler, bakst og mye hundekos. Takk for at dere har delt av fortellingene og praksisene slik dere gjorde.

Veileder Brynhild Granås som har inspirert, motivert, utfordret og hele tiden vist en genuin interesse for prosjektet. Takk for at du hjalp meg sette ord på mine egne tanker og oppfordret meg til å følge spor.

Mamma og pappa, storesøster Erika, lillesøster Ragna, øvrig familie og venner. Takk for at dere har stilt opp med omsorg, tålmodighet, nysgjerrighet, korrekturlesing og for at dere har latt meg være i skrivebobla når det har vært nødvendig. Takk til de som har tilrettelagt med lån av bil, organisering av overnatting og hundepass.

Thomas som på uendelige måter har støttet og oppmuntret i denne prosessen.

Kjærlighetserklæringen får du i august.

Gjengen på masteretasjen - studietiden hadde ikke vært like fin uten dere. Heldig er de som får dere til kollegaer.

Jeg ønsker å rette den største takken til *Far*. Takk for tilliten du har vist ved å utfordre meg inn i samfunnsvitenskapen. Jeg ser frem til mange flere kaféturer og gode samtaler.

Tuva Nergård Nilssen

Mai 2024, Tromsø

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
1.1	Introduksjon	1
1.2	Det historiske bakteppet	4
1.2.1	Velkommen til Kåfjord	4
1.2.2	Fornorskning og revitalisering	5
1.2.3	Kåfjord står i brann	6
1.2.4	Gjenreisning og modernisering	6
1.2.5	Nord-Norgeplanen og en intensivert fornorskning	7
1.2.6	Alta-saken.....	8
1.2.7	Fiskerikrisa – en utløsende faktor for tiltakssonen.....	8
1.2.8	Kampen om Svartskogen	9
1.2.9	Kåfjord i dag.....	10
1.3	Norges Husflidslag.....	10
1.4	Oppgavens oppbygging og struktur	11
2	Stedsteori.....	13
2.1	Sted.....	13
2.2	Relasjonelle stedsperspektiver	14
2.3	Natur og landskap.....	18
3	Metodologi	20
3.1	En konstruktivistisk og relasjonell tilnærming.....	20
3.2	Prosjektets utgangspunkt.....	23
3.3	Feltarbeid og dataproduksjon	24
3.3.1	Pilottur.....	24
3.3.2	Deltakende observasjon.....	27
3.3.3	Rekruttering av informanter	28
3.3.4	Semistrukturerte intervjuer.....	29

3.4	Analyseprosessen	31
3.5	Etiske refleksjoner.....	31
4	Analyse.....	35
4.1	Møteplassene	35
4.1.1	De tre husflidene	36
4.1.2	Forventninger om lokal tilhørighet	37
4.1.3	Tvangsevakuering og nedbrenning – husflidens viktighet da og nå	38
4.1.4	Synergi av tre stuer.....	40
4.1.5	Et hvileskjær eller et sted for forhandlinger?	42
4.1.6	Husfliden i møte med besøkende	43
4.1.7	Kongefamilien som turkamerat på veien fra private hjem til offentlige bygg	45
4.1.8	Stedlig kunnskap om stedsskapning, stedlige relasjoner og behov.....	46
4.1.9	Husflid skaper sted – Sted skaper husflid	49
4.1.10	Husflidens posisjon i lokalsamfunnet	50
4.2	Husflidspraksiser	52
4.2.1	Ulla, andre materialiteter og fortellinger om forholdet til landskapet.....	52
4.2.2	Vottene	53
4.2.3	Rokken og veven – fortellinger om kvinneredskapenes posisjon i hjemmene	60
4.2.4	Grena og kvinners rolle i hjemmene	61
4.2.5	Lyngenkofta, duodji og fortellinger om den sjøsamiske tilknytningen	64
4.2.6	Toving	67
4.2.7	Salg og verdi – hvor mye er en tilknytning verdt?	69
4.3	Fortidens tråder vevd i Kåfjords utvikling	71
4.3.1	Kampen for tilværelsen	71
4.3.2	Lokale praksiser er lokal beredskap	72
4.3.3	Stedets fremtid.....	75
5	Avslutningskapittel.....	78

Referanseliste	81
Vedlegg	89
Vedlegg 1: Intervjuguide.....	89
Vedlegg 2: Informasjonsskriv og samtykkeskjema	92
Vedlegg 3: Godkjenning fra Sikt	96

Figurliste

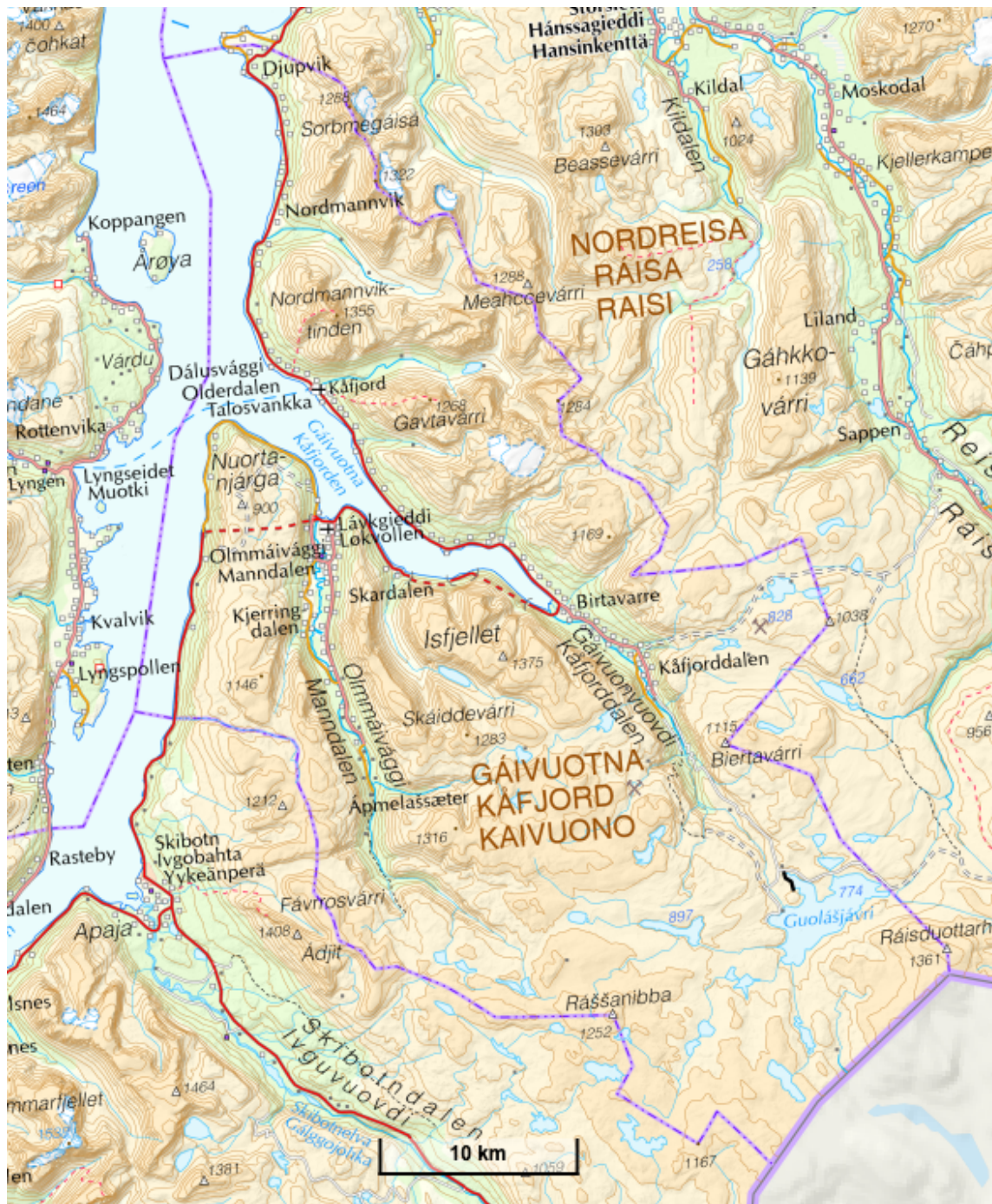
Figur 1. Kart over Kåfjord kommune. Hentet fra Kartverket.	2
Figur 2. Senter for nordlige folk. Foto: Privat.....	25
Figur 3 Grenebua i Manddalen og sesongkjøretøy. Foto: Privat	26
Figur 4. Kåfjord sitt kommunevåpen. Av A. Sveen, 1988 https://foto.digitalarkivet.no/fotoweb/archives/5003-Kommunev%C3%A5pen/Kart%20og%20tegninger%20og%20segl/he10081205031156.tif.info	51
Figur 5. Bonkosvotter. Fra Manddalen Husflidslag https://manddalen-husflidslag.no/produkt/bonkosvotter/	54
Figur 6. Kåfjordvotten. Fra "solsikkestrikk", av Bø, R. B., 2020. https://solsikkestrikk.blogspot.com/2020/06/kafjordvotten.html	56
Figur 7. Votter med mønster fra Olderdalen. Foto: Privat.	58
Figur 8. Votter med Manddalsmønster. Fra https://manddalen-husflidslag.no/nettbutikk/	59
Figur 9. Oppstadvev med påbegynt prosjekt i arbeidsrommet i Grenebua i Manddalen. Foto: Privat.	62

1 Innledning

1.1 Introduksjon

I Nord-Norge er mange kystsamfunn preget av befolkningsnedgang. Spesielt i Nord-Troms og Finnmark er det store utfordringer i mange kystsamfunn med naturgitte forhold som vær, havneforhold og kommunikasjon. I skyggen av de mange diskusjonene om stedsutvikling i distriktene, forventes folk å klare seg der man er bosatt. Kåfjord i Nord-Troms er en slik kystkommune som strekker seg langs østsiden av Lyngenfjorden og omkranser Kåfjorden som er en 20 kilometer lang arm av Lyngenfjorden (Engerengen, 2024). Bosetningen er sentrert rundt de tre tettstedene Manndalen, Birtavarre og Olderdalen, som også er kommunesenteret. Av kommunens areal på ca. 991 km², ligger omkring 60 prosent 600 moh. (Kåfjord kommune, 2023). Kommunen bosetting er spedt langs fjorden og i Manndalen og Kåfjorddalen.

Folketallet i Kåfjord var høyest rundt 1970-tallet med cirka 3 400 innbyggere, men har de siste årene vært synkende (Kåfjord kommune, 2015). Ved utgangen av 2023, var det 1974 innbyggere i kommunen (Statistisk sentralbyrå, u.å.). Over de siste tolv årene har det vært et relativt høyt antall både til- og fraflyttere. Det er samtidig sannsynlig at kommunen både får nye tilflyttere og utflyttere i framtida ifølge Nord-Troms plan og eiendom sitt kunnskapsgrunnlag for Kåfjord kommune (Fanghol, 2023). Mens folketallet har vært nedgående de siste årene, har gjennomsnittsalderen samtidig økt fra vel 43 år til cirka 47 år i tidsperioden 2011-2022 (ibid.). Med det er gjennomsnittsalderen i Kåfjord høyere enn snittet i Nord-Troms, og dermed også høyere enn Troms og Finnmark for øvrig (ibid.).

Figur 1. Kart over Kåfjord kommune. Hentet fra Kartverket.

Tiltakssonen i Finnmark og Nord-Troms ble etablert i 1990, med mål om å «skape en attraktiv region å bo, arbeid og drive næringsvirksomhet i» (Regjeringen, 2021).

Begrunnelsen for etablering av tiltakssonen var de negative utviklingstrekkene i folketall og næringsliv på slutten av 1980-tallet. Denne situasjonen var sterkt påvirket av høy utflytting, liten innflytting og reduksjon i fødselstallene (St.meld. nr. 32 (1989-1990)). Kåfjord

kommune ble sammen med Nordreisa, Kvæningen, Skjervøy, Karlsøy, Storfjord og Lyngen, samt alle kommunene i Finnmark, del av den økonomiske ved tiltakssonen som ble etablert i 1990. I likhet med de fleste andre kommunene i den nye tiltakssonen, ble Kåfjord utsatt for «den brente jords taktikk» da tyskerne trakk seg tilbake fra Murmanskfronten under 2. verdenskrig, høsten og vinteren 1944.

I Kåfjord som i resten av Nord-Troms har det har vært uenighet om befolkningen etniske opprinnelse og tilhørighet. Samtidig har kommunen en sterk profilering av sjøsamiske håndarbeidstradisjoner, bl.a. gjennom de tre lokale husflidslagene i kommunen. Kåfjord sitt kommunevåpen er en rokk¹. Kvinner og husflid får ikke en så stor plass i den offentlige diskusjoner om stedsutvikling, men kommer oftere til syne i lokalt stedsutviklingsarbeid i Kåfjord kommune. I diskusjoner om stedsutvikling i Nord-Troms og Finnmark, er det viktig å fremme stemmene og betraktningene til de som ikke roper høyest i det offentlige ordskiftet. Det er derfor viktig å få kvinner frem i faglige, sosiale og politiske sammenhenger.

Denne oppgaven har jeg som mål å bidra til økt kunnskap om hvordan tvangsevakuering og nedbrenningen under krigen, endringer i næringsgrunnlag og andre lokale prosesser har preget utviklingen i Kåfjord. Jeg fokuserer særlig på hvordan kvinner bidrar i stedsutviklingen i lokalsamfunn med svak næringsutvikling og skjev demografi aldersfordeling. Hvordan bidrar kvinner som arbeider med håndarbeid til stedsutviklingen og hvordan overføres kvinnenes bidrag til stedsutviklingen til kommende generasjoner. Dette utforsker jeg under følgende hovedproblemstilling:

Hvilke stedsutviklingsprosesser kommer til syne gjennom materielle praksiser og fortellinger blant kvinner i Kåfjord som driver med husflid?

Problemstillingen besvares gjennom deltakende observasjon og kvalitative intervju. Teksten baserer seg på et relasjonelt stedsperspektiv som særlig fokuserer på lokale nettverk og prosesser med et befolkningshistorisk bakteppe.

---

¹ En rokk er et tradisjonelt redskap som brukes i håndarbeidspraksiser. Dette blir belyst i analysekapitlet.

1.2 Det historiske bakteppet

1.2.1 Velkommen til Kåfjord

Kåfjord ble opprettet som egen kommune i 1929, da den ble utskilt fra Lyngen. I 1930 var samene den største folkegruppen i kommunen, og ifølge folketellingen var innbyggerne fordelt slik: 52,1 % samer, 26,6 % kvener og 21,3 % nordmenn (Folketellingen, 1930 fjerde hefte, 11. i Salamonsen, 2023). Kåfjordingene var relativt isolerte på denne tiden. Det meste av kontakten med verden utenfor foregikk mens mennene deltok i sesongfisket i Finnmark og Lofoten. Kåfjordingene deltok på handelsmarkeder, blant annet i Skibotn. I januar startet Lofotfisket som varte ut april. Etter en ferieuke hjemme dro fiskerne til vårtorskefisket i Finnmark og kom hjem igjen i slutten av mai (Schjøtt, 1958). De kom hjem for å ta del i våronna som varte i 8-14 dager (ibid.). Så bar det tilbake til Finnmark på seifiske gjennom sommeren. Fisket var grunnlaget for handel av ulike varer som mel, treverk, tauvarer m.m. som de kjøpte fra de russiske pomorene som kom til kystområdene i Nord-Norge.

Før nedbrenningen av hus og fjøs på gårdene i Nord-Troms levde befolkningen i stor grad av kombinasjonsdrift med småbruk og fiske. På småbrukene hadde de kyr og sauer, og dyrket poteter til eget bruk (Hage, 1999). Havet gav fisk i en levemåte som var sterkt preget av naturalhushold. Dette var en spartansk levemåte som ikke ga stor økonomisk rikdom, men en tilfredsstillende som var basert på selvberging. Mens mennene var ute på fiske, sto kvinnene for drift av småbruk, barneoppdragelse og stell av de eldre. Husdyrene ga melk, kjøtt, skinn og ull. Kvinnene klippet sauene, vasket og kardedet ulla, spant den og brukte den i veving eller strikking. Kvinnen lagde klær og fottøy til hele familien, vevde grener og matter. Deler av produksjonen ble fraktet i båt til markedet i Skibotn, og inntektene fra salget bidro til økonomien i husholdet. I 1939 ble det siste markedet før krigen holdt i Skibotn. Krigen innebar avbrudd i den gamle tradisjonsrike markedshandelen der.

I 1956 gjorde Turid Blytt Schjøtt feltarbeid til sin hovedoppgave i geografi m/etnografi til lektoreksamen ved Universitetet i Oslo i 1957, som ble publisert i 1958. I oppgaven skrev hun om sine undersøkelser om ervervslivet i bygda Manndalen i Kåfjord før evakueringen i 1944 (1958). Schjøtt så på hvordan manndalingene hadde utnyttet de lokale ressursene. I innledningen til avhandlingen forteller hun at folk i Manndalen var vennlige nok, men at mange hadde reservert holdninger til å snakke om forholdene før evakueringen. Hun foreslår at en av årsakene kan tilskrives følelsen av «kulturell underlegenhet som nordmennene har gitt rikelig grobunn for ved sin holdning vis-a-vis samene».

1.2.2 Fornorskning og revitalisering

Fra 1850 til midten av 1959 var politikken overfor samer og kvener i Nord-Norge assimilering og utsletting samisk og finsk (kvensk) språk. Barna fikk ikke undervisning på sine egne morsmål. Det førte til et språkskifte og språkdød blant samer og kvener i Nord-Troms. Etter krigen og evakueringen ble samisk borte i de fleste hushold, selv om en generasjon av besteforeldre brukte språket helt fram til 1970-tallet. Da den store bølgen av revitalisering av samisk og etter hvert også kvensk kom på 1970-tallet var det på flere steder for seint. «Anstrengelsen med å kvitte seg med samisk språk etterlot mange bygder som kulturelle tomrom. For mange gikk familiehistorien samme vei. Med det fulgte en ambivalent og konfliktfylt selvforståelse» (Nergård, 2019, s. 109-110)

Språkene var bare unntaksvis i daglig bruk og faren for komplett språkdød var overhengende. I Kåfjord kom en uvanlig begivenhet til å bli avgjørende. En gruppe unge mennesker stiftet en samisk ungdomsforening Gáivuona Samenuorat i den hensikt å revitalisere samisk språk og tradisjon i Kåfjord. Språkdøden i området er betydelig, men fokuset på samisk kultur og tradisjon er levende og sterkt.

Arbeidet i denne gruppen førte til en stor årlig festival, Riddu Riđđu, som tar utgangspunkt i Kåfjords samiske historie. I dag er festivalen internasjonal, har statsstøtte og står for en rekke kulturelle aktiviteter. Fra festivalen har det grodd fram en rekke nye aktiviteter, blant annet et samisk språksenter og et internasjonalt orientert kultursenter som arbeider med urfolksspørsmål internasjonalt.

Riddu Riđđu er som nevnt over en internasjonal urfolksfestival som ble gjennomført for første gang i 1991, under navnet «Sjøsamiske kulturdager» (Senter for nordlige folk, u.å.).

Ungdomsorganisasjonen Gáivuona Samenuorat/Kåfjord Sameungdom som ble etablert året før, var initiativtaker og arrangør (ibid.). Navnet betyr «liten storm på kysten», og arrangørene ønsket å sette søkelys på den sjøsamiske kulturarven som hadde blitt et offer for fornorskningspolitikken.

I 1992 ble Kåfjord kommune innlemmet i forvaltningsområdet for samisk språk gjennom Samelovens språkregler (Antonsen, 2004). I forbindelse med dette, ble kommunens offisielle navn endret til Gáivuona suohkan – Kåfjord kommune, og offentlige skilt ble byttet ut. Som følger av fornorskningspolitikken, var det mange i Kåfjord som ikke ville vedkjenne seg sin samiske familiehistorie. Skiltene ble malt over og skutt på, i en uforsonlig strid mellom de

som ønsket at den samiske historia i Kåfjord skulle synliggjøre eller fordekkes. Den samiske språkloven aktualiserte dette spørsmålet. Noen ønsket språkloven velkommen, mens andre følte seg overkjørt av politikerne (Senter for nordlige folk, u.å.).

I 2004 kom rapporten *Kamp, krise og forsoning* (Pedersen, 2004) på oppdrag fra Kåfjord kommune. Ifølge rapporten hadde motstanderne godtatt at det samiske hadde kommet for å bli, ved at de ikke kom til å bli påvirket av det mer enn nødvendig. I 2016 fikk kommunen også godkjent kvensk navn, slik at kommunen har tre navn: Gáivuona suohkan, Kåfjord kommune og Kaivuonon komuuni.

1.2.3 Kåfjord står i brann

Tvangsevakuering ble vedtatt 28. oktober 1944. Kåfjordingene motsatte seg evakueringen. Mange pakket med seg klær og mat, og dro opp til fjells. Andre rømte til Sverige. Totalt ble 2990 mennesker i Kåfjord tvangsevakuert til ulike steder i Norge, eller flyktet over fjellene til Sverige. Ni personer overvintret i gammer og huler (Dancke, 1986). Samtidig begynte de tyske soldatene å brenne hus og gammer, med mål om at de skulle levne Nord-Troms og Finnmark ubeboelig når de forlot. En kvinne fra Kåfjord fortalte at tyskerne satt fyr på kjøkkengardinene før familien rakk å reise seg, og de ble jaget ut av hjemmet (Olsen, 2019). De fleste ble fraktet med båt først til Tromsø for registrering før det bar videre til andre steder i landet. Båtturene hjemmefra bød på sykdom og død for flere. Noen ble innkvartert hos andre familier, noen mer frivillig enn andre. Om tiden sørpå, fortalte de til Schjøtt (1958) at de tok seg forskjellige jobber. Mennene tok del i fiske, tømmerhogst og anleggsarbeid, mens kvinnene hjalp til i huset der de bodde eller tok enklere fabrikkarbeid. I juni 1945 fikk deler av Kåfjords befolkning reise hjem. Hjemme var få steder som var beboelige, og myndighetene anmodet at barn ikke ble med i første omgang (Salamonsen, 2023).

1.2.4 Gjenreisning og modernisering

Etter krigen begynte arbeidet med gjenreisning av de nedbrente gårdene. Før dette arbeidet kunne settes i gang, måtte fjordene og veiene ryddes for miner, broer og havner måtte repareres (Niemi, 2022). Folket fra nord kom «hjem» til nedbrente hus og gårdsbruk. Schjøtt skriver at når manndalingene snakket om tilværelsen før evakueringen i 1944, sluttet de ofte med å si at de levde i en helt annen verden da mange av dem ristet på hodet og ga i knappe vendinger uttrykk for at de syntes de hadde stelt seg tungvint tidligere – alt det gamle var «bare tull» (1958). Når det gjelder det rent «materielle», skriver Schjøtt at strukturen i det økonomiske liv hadde gjennomgått store endringer i etterkrigstiden. «Bebyggelsen er på vei

til å moderniseres slik at det nå er lite tilbake av det som før var typisk» (ibid., s. 68). Fisket hadde i 1957 fått en absolutt underordnet betydning, og en ny næring, tømmerhogst var kommet som erstatning. Grunnen var av flere av menn som flyktet til Sverige under krigen fikk jobb som tømmerhoggere og skogsarbeidere der under krigen. Etter krigen dro mange tilbake til Sverige på skogsarbeid. Jordbruket fikk langt større betydning enn tidligere, mens kvinnenes håndarbeidspraksiser ikke spilte noen stor økonomisk rolle som i førkrigen.

I Kåfjord begynte folk gjenreisningsarbeidet med å bygge gammer hvor de la tregulv og panelte veggene. Her bodde de sammen med husdyrene de fikk fra kommunen (Schjøtt, 1958). Til byggematerialer, saumfarte de ruinene etter brukbart materiale, hentet trevirke i skogen, noen ryddet fjæra for rekved, mens andre rodde over fjorden om de fikk øye på noe som kunne benyttes som byggematerialer. Noen brakker sto igjen etter de tyske soldatene. I Manddalen hentet de materialer fra Svartskogen. Etter hvert som de fikk søkt og tildelt støtte fra Husbanken gjennom Gjenreisningskontoret, kom mer permanente hus i henhold til bestemte krav til standard. Noen hadde bare råd til å ta opp lån til å bygge fjøs til dyrene, mens de selv ble boende i gammer. I noen tilfeller var det ikke mulig å få husbanklån, rett og slett fordi mange hushold hadde delt opp jordene sine til barna, uten å ha ordnet skjøter på de nye eiendommene. De færreste hadde råd til å bygge egne hus siden kombinasjonsdriften ikke ledet til stor rikdom.

Til tross for at Kåfjord var et levende fiskerisamfunn før krigen, ble fisket på grunn av økonomien erstattet med annen virksomhet som ledet til pendling: Anleggsarbeid i egen landsdel og tømmerhogst i Sverige (Schjøtt, 1958). Mange av båtene ble brent eller på andre måter ødelagt under krigen. I tillegg kom staten med nye krav til fiskebåter, og det ble for kostbart å holde følge den nye utviklingen i fiskeriene (ibid.).

1.2.5 Nord-Norgeplanen og en intensivert fornorskning

Studieselskapet for Nordnorsk næringsliv publiserte den første store analysen av landsdelens økonomi, med tittelen *Problemet Nord-Norge*, i 1939 (Strøksnes, 2006). Analysen viste at mens landsdelen hadde 12 % av befolkningen, produserte den bare 6,2 % av nasjonalproduktet i 1939 (Brox, 1966). I 1951 kom *Utbyggingsprogrammet for Nord-Norge* (heretter kalt Nord-Norgeplanen). Nord-Norgeplanen var i virksom fra 1952-1960 og hadde til hensikt å «stimulere den næringsøkonomiske utviklingen i Nord-Norge etter at gjenoppbyggingen etter andre verdenskrig var fullført» (Agøy, 2021). Ottar Brox kritiserer

forfatterne av analysen sine argumenter om at det var lav pengeomsetning og høy arbeidsledighet i landsdelen. Han hevdet analysen manglende forståelse av levemåtene i nord.

Det er i det hele påfallende hvor lite høvelige Sentralbyråets kategorier er når det gjelder å få den nordnorske landbefolkningen inn i statistikken. (...) Det er ikke noen overdreven generalisering å si at store deler av landsdelen utenom byene var folkesatt av fiskerbønder på det tidspunkt at NNP (Nord-Norgeplanen) ble satt i verk. I folketellingene blir disse nå på en tilfeldig måte splittet opp i jordbrukere som driver fiske som attåttnæring og fiskere som driver jordbruk som attåttnæring. (Brox, 1966, s. 12)

Arbeiderpartiet satt i regjering i store deler av etterkrigstiden, og hadde målsetning om vekst, velstand og likhet for nasjonen:

Til grunn låg ein sterk likskapsideologi, som mellom anna kom til uttrykk gjennom ein aktiv velferdspolitik. Målet var å fjerne grunnlaget for klassekonfliktar, sosiale forskjellar og etniske motsetningar, og føre folk saman til eit sterkast mogleg, homogent nasjonalt fellesskap. (...) I etterkrigstidas Noreg var det ikkje plass for sjøsamar eller kvenar. (Zachariassen, 2004)

1.2.6 Alta-saken

Planene om utbygging av Alta-Kautokeino-vassdraget ble lagt frem i 1968. Utbyggingen ville medføre store konsekvenser for miljøet, reindrifta og den samisktalende bygda Masi som ble foreslått å demme ned (Berg-Nordlie, 2024). I 1973 ble «Altautvalget» for bevaring av vassdraget dannet, og samme år ble Masi varig vernet (ibid.). I 1978 mobiliserte motstanderne til en folkeaksjon hvor de samlet inn 15 000 underskrifter mot utbygginga, som ble sendt til Stortinget. Året etter dro samiske demonstranter til Stortinget for å kreve stans i utbyggingen.

1.2.7 Fiskerikrise – en utløsende faktor for tiltakssonen

Etter andre verdenskrig ble det gjort store teknologiske fremskritt i det norske samfunnet. De bidro til utviklingen av større båter og mer effektive fiskeredskap (Bull, 2015). Frem til 1970-tallet var tilgangen på fisk og råstoff i havet lite regulert, og den økte beskatningen i fjordene bidro til krise i fiskeriene. Krisen ledet til en endring i fiskarbondeskulturen som hadde fotfeste langs hele den nordnorske kysten. Fiskebrukene gikk konkurs, og fraflyttingen fra distriktene økte ganske dramatisk.

Virkemiddelordningen for lærere av 1979 og beslutningen om å gi Nord-Troms og Finnmark status som egen utdanningsregion i 1988, bidro til økonomiske fordeler for dem som tok arbeid i regionen (Pedersen & Høgmo, 2004). I St.meld. nr. 32 (1989–90) Framtid i Nord – Levekår og framtidsutsikter i Nord-Troms og Finnmark, ble den høye arbeidsledigheten i regionen pekt på som en av årsakene til de negative utviklingstrekkene (St. Meld. nr. 8 (2003-2004)). Det ble innført tre hovedtyper av virkemidler:

1. Næringsrettede tiltak som skulle gi bedriftene kostnadsreduksjoner sammenlignet med bedrifter i andre regioner, samt øke investeringene og etterspørselen etter arbeidskraft.

2. Personrettede tiltak som skulle styrke tilbudssiden i arbeidsmarkedet, bremse utflyttingen fra regionen og øke tilflyttingen.

3. Endringer i lover og regler for å gjøre det lettere å etablere ny næringsvirksomhet og øke veksten i eksisterende næringsliv. (ibid.)

De personrettede tiltakene forsøker å motvirke regionens store mangel på kvalifisert arbeidskraft innen skoleverket, helsevesenet og i offentlig administrasjon og forvaltning (Pedersen & Høgmo, 2004). Virkemidlene skulle ha rekrutterende, stabiliserende og motiverende virkninger som tiltrekker høyt utdannet personell som ellers ville bosatt seg utenfor regionen (ibid.). Tiltakene er blitt revidert flere ganger, senest i 2022 kom en evalueringsrapport på oppdrag fra Kommunal- og Distriktsdepartementet, som peker mot at tiltakene i beste fall har en midlertidig effekt (Vennemo et al., 2022). Innbyggerne i tiltakssonen får reduksjon i personbeskatningen, gratis barnehageplass, nedskrivning av studielån, ytterligere sletting av studielån for grunnskolelærere, fritak for el-avgift på forbruk og fritak for arbeidsgiveravgift.

1.2.8 Kampen om Svartskogen

Svartskogen er et utmarksområde i Manddalen som befolkningen gjennom tidene har brukt til slåttemark, jakt, beite, vedhogst og tilgang til materialer (Senter for nordlige folk, u.å.). I 1920 kunngjorde skogforvalteren i Lyngen: «For fremtiden er det paa det strengeste forbudt at avvirke og høste slaatter i statens indkjøpte eiendom Mandalens øvre almenning». Staten forsøkte da å regulere bygdefolkets bruk av skogen (ibid.). Dette forbudet ble ikke respektert av befolkningen, som hadde levd av og med Svartskogen i generasjoner. I 1993 opprettet Staten sak i Utmarkskommisjonen for å få fastslått eiendomsgrensene mellom statsgrunn og

privat grunn i Kåfjord (ibid.). I denne runden fikk bygdefolket tilkjent beiterett for husdyr som kan vinterfôres på bruket, og fastboende fikk rett til hogst. Dommen ble anket av Mandalingene til Høyesterett i 2001, og vant i henhold til bestemmelsen om alders tids bruk (Skogvang, 2023).

"Historiske kilder viser at sjøsamene i Nord-Troms hadde råderett over sine bruksområder fram til begynnelsen av 1600-tallet." (Senter for nordlige folk, u.å.). Eilif O. Larsen fortalte i et intervju med den nordnorske avisa Nordlys at han ikke tror Mandalen er blitt verken mer eller mindre samiske etter dommen, men at de påberopte seg urfolksrettigheter i denne saken (Rein, 2004). «Men vi legger ikke skjul på at spørsmålet om du er same eller ikke same i Mandalen har vært og er konfliktfylt» (ibid.).

1.2.9 Kåfjord i dag

Av de som er i arbeid i Kåfjord, jobber litt over halvparten i offentlig sektor (Nord-Troms plan og eiendom). Innbyggerne jobber for det meste innenfor helse- og sosialtjenester (ca. 27 %), varehandel, hotell og restaurant, samferdsel m.m. (ca. 21 %), sekundærnæringer (ca. 20 %), mens ti prosent jobber med undervisning og ti prosent jobber innafor primærnæringene jordbruk, skogbruk og fiske (Statistisk sentralbyrå, u.å.). Mens det tidligere var vanlig å leve av kombinasjonen småbruk og fiske, fiskarbondeskulturen, kombineres nå i større grad primærnæringer med servicenæringer. Fiske og fangst er i dag ikke lenger en (ei? som motvekt til stivt bokmål) stor næring i kommunen (Fanghol, 2023). Kåfjord er en typisk pendlerkommune, hvor det i arbeidssammenheng i 2023 var registrert 269 pendlere ut fra kommunen, altså over ti prosent av den totale befolkningen. Det var samtidig registrert 77 «innpendlere» (ibid.). I regionen har Nord-Troms reiseliv og turisme blitt en voksende næring. Kåfjord tiltrekker seg turister som vil oppleve den storslåtte naturen, friluftsliv og naturbasert reiseliv på et nettverk av stier i skog og mark, innbydende ruter til fjells, samt Gorsabrua hvor man kan hoppe i strikk. Innbyggerne opplever at turistene kommer i forbindelse med opphold i nabokommunene Nordreisa og Lyngen som har en sterk satsning på turisme. I tillegg til naturopplevelser, tilbyr Kåfjord en rekke kulturtilbud og historiske minnesmerker.

1.3 Norges Husflidslag

Norges Husflidslag er en kultur- og interesseorganisasjon som etablerte lokallag i Mandalen i 1966, Olderdalen i 1981 og Birtavarre i 1988. Kåfjord kommune har lokale håndarbeidstradisjoner som lenge har vært knyttet til husholdsøkonomien. Norges Husflidslag

ble stiftet i 1910 og har som formål å fremme tradisjonelt håndverk. De er opptatt av å styrke tradisjonelt håndverk, videreformidle håndverkskunnskaper og dele gleden ved håndtverk (Norges Husflidslag, u. å.). Det er en ikke-statlig, frivillig organisasjon med over 20 000 medlemmer fordelt på 19 regionale lag som består av over 350 lokallag (ibid.). I 2014 ble Norges Husflidslag den tredje UNESCO-akkrediterte frivillige organisasjonen i Norge innen immateriell kulturarv (ibid.). UNESCOs konvensjon for sikring av immateriell kulturarv av 2003 har til hensikt å sikre at kulturarven over hele verden holdes trygg og i kontinuerlig utvikling (ibid.). Norges Husflidslag har en rådgivende rolle for UNESCOs arbeid med konvensjonen. (ibid.)

Et av Norges Husflidslag sine fokusområder er «rødlista». Medlemmene jobber med å dokumentere praksiser som har gått i arv, men som står i fare for å bli tapt (ibid.). Rødlista er en landsomfattende frivillig innsats for å dokumentere og registrere flest mulig praksiser for å bevare dem, men også for å gi nytt liv til glemte praksiser gjennom økt bevissthet. Lokallagene jobber som regel med å ta tak i lokale praksiser som er i ferd med å bli glemt. På de tre husflidene i Kåfjord kommune er de opptatt av lokale sjøsamiske praksiser.

Marta Hoffmann avla doktorgrad om oppstadveven i Skandinavia med avhandlingen «The warp-weighted loom: studies in the history of technology of an ancient implement» i 1964 (Digre & Trollvik, 1996). Hoffmann var i Manndalen på et studieopphold i 1955 hvor hun undersøkte grener. Gjennom sitt arbeid i Norsk Folkemuseum, forsøkte hun å gjøre grener og deres historie kjent, og grener ble solgt gjennom Norsk Folkemuseum og bidro derfor til økt etterspørsel av grener fra nye kunder (ibid.).

1.4 Oppgavens oppbygging og struktur

Denne masteroppgaven utforsker husflid både som en aktivitet og som en arena for utvikling og meningsdannelse. Oppgaven er delt inn i flere kapitler, hver med sitt fokusområde. Gjennom disse kapitlene ønsker jeg å skape en dypere forståelse av hvordan kvinner i Kåfjord gjennom sitt arbeid med husflid bidrar til stedsutvikling, og hvordan deres innsats kan overføres til fremtidige generasjoner.

Her i kapittel 1 har jeg presentert bakgrunn for oppgaven og presentert problemstillingen.

I kapittel 2 introduseres teoretiske perspektiver og begreper som er sentrale for å forstå husflidens rolle i stedsutvikling. Det legges vekt på stedsbegrepet og hvordan husflidens

praksiser bidrar til å gi stedet betydning. Videre utforskes det relasjonelle perspektivet på sted, som omfatter relasjoner mellom mennesker, dyr, praksiser, teknologier og materialiteter, og hvordan disse sammen *skaper* og *omskaper* steder.

Kapittel 3 bygger videre på det teoretiske grunnlaget fra kapittel 2, med fokus på metodologiske tilnærminger som støtter en relasjonell forståelse av sted og landskap. Her diskuteres konstruktivistiske og relasjonelle tilnærminger, feltarbeid og datainnsamling, inkludert deltakende observasjon og analyseprosessen. Kapitlet avsluttes med en gjennomgang av etiske refleksjoner knyttet til forskningsprosessen.

Kapittel 4, «Analysekapitlet», er delt inn i tre deler for å gi en grunnleggende forståelse av hvordan husfliden fungerer både som en fysisk og sosial konstruksjon i Kåfjord kommune. Den første delen undersøker hvordan stedsskapelse foregår innenfor husflidens lokaler. Det relasjonelle rommet som husfliden representerer, blir sett på som et dynamisk handlingsrom hvor kvinnenenes virksomhet og sosiale praksiser utspiller seg. Den andre delen av analysen tar for seg stedsidentitetene som manifesterer seg i kvinnenenes fortellinger om deres praksiser. Gjennom deres fortellinger undersøkes det hvordan husfliden ikke bare er en arena for håndarbeid, men også et sted hvor identiteter blir formet og omformet. Den tredje delen av analysen ser på husflidens viktighet i fortid, samtid og fremtid.

I femte kapittel betraktes kvinnenenes og husflidens roller i lokalsamfunnet. Hovedvekten legges på studiens mangler.

2 Stedsteori

I dette kapittelet vil jeg presentere teoretiske perspektiver og begreper som benyttes til å undersøke hvordan husfliden ikke bare kan oppfattes som en aktivitet, men også som et sted for utvikling. Hvordan kan husflidens medlemmer gjennom husflidens praksiser bidra til stedet og gi det en betydning. Jeg vil først presentere noen perspektiv på stedsbegrepet. Dernest vil jeg presentere en teoretisk forståelse av 'sted' som ligger til grunn for oppgavens utforskning av de tre husflidene de brukes til, og hvilke kvaliteter de har. De tre lokallagene omtales forøvrig som «husflidene» fordi de er noe *mer* enn tre foreninger, de er nemlig dypt forankret i landskapet. Dette skal redegjøres for i dette kapitlet. Videre vil jeg se nærmere på det meningsproduktive ved et sted. For å undersøke dette har jeg valgt et relasjonelt stedsperspektiv som omfatter relasjoner, praksiser, teknologier og materialiteter, der samspillet mellom disse kontinuerlig skaper og omskaper et sted. Det relasjonelle minner oss på at det er i sosiale relasjoner meninger skaper og omskaper steder gjennom forhandlinger. Stedet er alle de stedlige sosiale prosessene som det er knyttet mening til.

2.1 Sted

Cresswell hevder at sted ikke bare er en ting i verden, men en måte å forstå verden på, og at steder «ikke bare *er* eller *forstås*, men at de *blir til*» (Cresswell 2004 i Aure et al., 2015, s. 15). Berg mfl. hevder at teoretiseringen rundt stedsbegrepet gjorde sitt inntog i humanistisk geografi som en kritikk av den da rådende positivistiske tilnærmingen sin forståelse av steder som lokaliseringer, altså som fysiske områder innafor en grense (Berg et al., 2013, s. 12). De trekker frem Relph (1976) og Tuan (1974, 1977) som noen av de mest innflytelsesrike innen å gjeninnføre det menneskelige aspektet g området mot å forstå steder som opplevde fenomen hvor rom gjøres til sted først når mennesker knytter noe til det, har et forhold til det og gir det mening (Berg og Dale, 2004; Berg et al. 2013). Deres tenkning var inspirert av Heideggers begrep 'being' (væren) og 'dwelling', som handler om at det å være et sted, er mer enn å være bosatt et sted i verden; å være er å være et sted. En måte å være et sted, er å bo og bygge et sted som vi knytter oss til.

Videre utledet Agnew (1987) tre hovedforståelser av sted: «location», «sense of place» og «locale» (Berg et al., 2013). Sted som «location», eller «lokalisering» referer til stedet som en rammene og fokuserer på de fysiske og materielle kvalitetene ved stedet. Her ses stedet utenfra og sikter i grunn til «de ytre, objektive, fysiske og materielle betingelsene som det

sosiale og økonomiske liv foregår innenfor rammene av» (Berg & Dale, 2004, s. 41). «Sense of place», eller «sted som opplevelse» gir sted en subjektivitet, skapt av erfaringer og ser på relasjoner mellom mennesker og sted (Berg & Dale, 2004). Det inkluderer følelser som opplevd stedstilknytning. «Locale», eller «sted som sosial kontekst», er inspirert av Giddens (1984) som sier at sted må forstås som «en slags møteplass eller node hvor forskjellige individers hverdagsaktiviteter krysser hverandre i tid og rom (Berg & Dale, 2004, s. 44). I denne forståelsen påvirker mennesker og steder hverandre gjensidig, og «et sted får betydning gjennom de mennesker som lever der, deres aktiviteter, institusjoner og ideer», og blir dermed intersubjektivt konstituert og derav et kollektivt fenomen som fordrer en forståelse av rom som sosial romlighet (ibid.).

2.2 Relasjonelle stedsperspektiver

Filosofen Jakob Meløe påpeker at vi «ikke kan beskrive våre virksomheter i verden uten å beskrive den verden vi er virksomme i». Meløe poengterer at sted og virksomhet hører sammen og at de gir betydning eller identitet til hverandre. Han bruker eksemplet med havn som et sted. Begrepet havn forutsetter båter som igjen forutsetter fiske og annen aktivitet på sjøen. Meløes begrep om sted er inspirert av Heidegger (Meløe, 2011, s. 71). I det jeg skal se på praksisene som gjøres inne i lokallagenes lokaler, vil jeg samtidig henviser til hvordan praksisene er basert på ressursene som er tilgjengelige der. Meløe viser også til Ottar Brox som skrev at Nord-Norge ikke består av næringer, men av lokalsamfunn. I det legger Meløe at lokalsamfunn er en verden i verdener, og at vi ikke kan isolere stedlige relasjoner og prosesser fra en annen, uten at stedets karakter endrer seg (ibid., s 73). For å undersøke steder må vi derfor være sensitive for det komplekse ved dem, og dette vil åpne for å forstå hvilke stedlige prosesser som skaper og foregår inne på husflidene i Kåfjord.

Doreen Massey tar denne forståelsen videre og «ser steder som nettverksbaserte møtesteder av materielle, sosiale og kulturelle relasjoner som strekker seg langt ut over det lokale» (Massey 1991, 1993 i Berg og Dale, 2004, s. 44). Dette forstår jeg slik at et sted skapes, omskapes og forsterkes som seg selv i krysningpunktet mellom materielle endringer, sosiale beslutninger og handlinger, kulturelle strukturer og utviklingstrekk gjennom interaksjon mellom mennesker, materialer og teknologier. Altså noe ganske komplekst. Materielle endringer kan være klimaendringer som påvirker værforhold og tilgang på mat og materialer. Sosiale, eventuelt politiske beslutninger som tas i andre deler av verden, kan sette nye standarder som man må innrette seg etter lokalt. Kulturelle relasjoner som vår digitale og

mobile verden har endret, har forsterket kulturer og relasjoner mellom dem i rekordfart. Slik som at vi har fått et mer bevisst forhold til andre, har vi også fått et mer bevisst forhold til våre egne kulturer og våre egne steder.

Som første del av analysen vil jeg gjøre rede for husfliden som en møteplass i denne forståelsen av sted, som møtested. I en slik utvidet forståelse vil jeg også bringe videre essensen av Agnew sine tre begreper som viktige dimensjoner ved steder, som hører med i min forståelse, tolkninger og vektlegginger i analysen. Disse er også å finne i verkene til Doreen Massey som omtales som den som har betydd mest for videreutviklingen av relasjonell stedsteori (Berg et al., 2013). Masseys stedsteori bygger på hennes arbeid med rom (Granås, 2015). Massey insisterer på at vi ser sted og rom som fleksible sosiale konstruksjoner, og hevder at dette har viktige konsekvenser for vår forståelse av romlige og stedsbaserte fenomener.

Masseys tilnærming til rom og sted bygger på tre forslag som hun innleder boken *For Space* (2005) med. Det første er at rom må erkjennes som produktet av relasjoner. Det konstitueres gjennom relasjoner, helt fra det vidtspennende globale til det intime lokale. Hun argumenterer for at identiteter og enheter (som steder, nasjoner), at forholdet 'mellom' dem, og romligheten som er en del av dem, er samskapende. Relasjonen mellom de tre husflidene, kjennetegnes ikke kun av den fysiske avstanden mellom dem, men vil også være avhenge oppfatningen av nærhet og fjernhet, identiteter og disassosiasjoner (Kielland, 2012).

Det andre forslaget som bygger på det første, er at rom bør forstås som en sfære av muligheter for mangfold. I dette legger Massey (2005) at selve muligheten for en anerkjennelse av mangfold og heterogenitet i seg selv avhenger av en erkjennelse av romlighet. De sosiale relasjonene som skaper et gitt sted, er alltid knyttet til relasjoner med andre steder og i andre tider. Husfliden i Manddalen holdt for første gang kurs i syng av Lyngenkofta i 1995. Samtidig pågikk store debatter i kommunen om dens samiske historie. Diskusjonen var ikke unik for Kåfjord, men foregikk over store deler av Nord-Norge, også blant urfolk i andre land. Å erkjenne steder som sfærer av mangfold er viktig for å se for seg steder hvor potensialene for moderne pluralitet kan realiseres. Erkjennelsen stiller også spørsmål om hvordan vi lever sammen med vår ulikhet. Ifølge Massey er det ingen rom/sted som er en sammenhengende autentisitet (2005, s. 10), og følgelig kan det stilles spørsmål om rommet eller stedets interne forhandlinger.

Massey sitt tredje forslag er at rom alltid er under konstruksjon. Hun fremhever det åpne og pågående ved de interne forhandlingene (Kielland, 2012). Å se på dannelsen av rom og sted som kontinuerlige prosesser, er viktig for Massey sitt argument om den genuine åpenheten for fremtiden. Historien krever åpenhet og derfor også rom for denne åpenheten. «I dette åpne rommet er det alltid koblinger som enda ikke er koblet, sammenligninger som har til gode å blomstre til interaksjoner (eller ikke, for ikke alle potensielle koblinger må etableres), relasjoner som kan eller ikke kan oppnås» (Massey, 2005, s. 11, egen oversettelse).

I denne teksten skriver jeg frem fortellingene om de praksiser som informantene inviterer til å snakke om. Fortellingene må forstås som stedlige fortellinger om Kåfjord og de tre bygdene der lokale husflidspraksisene foregår. Fortellingene handler om møtesteder mellom kvinnenes daglige virke, andre steder og andre tider (Massey, 2005). Min innledende tolkning av Massey sin definisjon av sted som «nettverksbaserte møtested for sosiale, kulturelle og materielle relasjoner som strekker seg langt ut over det lokale» (ibid., s. 15), vil være utgangspunktet for å undersøke husfliden som en møteplass. Her undersøkes noen av de relasjonelle prosessene som foregår inne på husflidens lokales, mellom husflidene og andre steder, men også relasjoner tilbake og fremover i tid. Det er koblingene som kvinnene selv gjør og de koblingene jeg observerte gjennom husflidspraksisene deres, som undersøkes og analyseres.

Massey (1995) ber oss ta viktigheten av stedets historie i betraktning. Når vi vurderer forholdet mellom stedets fortid, nåtid og fremtid, kan vi utvide vår forståelse av stedet ved å se på dem i utvikling over tid (ibid.). I analysens andre del, Husflidspraksiser, vil jeg la praksisene skape en fortelling om stedet. Her henter jeg inspirasjon fra Simonsen (2008) som vektlegger at det spesifikke ved et sted er et resultat av praksiser, sosiale relasjoner og den materialiteter som er knyttet til akkurat det stedet. Brukernes erfaringer og praktiske kunnskap om et sted hører til felleskapet av brukere. Det særegne ved stedene som undersøkes i dette arbeidets analytiske del, kommer frem gjennom praksisene utøverne fortelles om.

Massey hevder at steder har flere identiteter, hvor identitetene ikke skapes av forskjelliggjøring fra andre steder, men gjennom interaksjoner med andre steder gjennom sosiale relasjoner (Massey, 1994, s. 169). Det unike ved et sted kan følgelig være et utfall av sosiale relasjoner som strekker seg ut av stedet selv, og knytter stedet til andre steder

(Massey, 1995). Disse relasjonene har innflytelse på stedets mange identiteter, fordi det er menneskene som skaper steder og deres identiteter (ibid.). Steders identiteter er aldri ferdige og alltid i endring. Fordi de sosiale relasjonene alltid vil være i en endringsprosess, vil og også steder kontinuerlig endres.

«Steders identiteter er sterkt knyttet til fortellingen som fortelles om dem, hvordan fortellingene fortelles, og hvilke fortellinger som er dominerende» (Massey, 1995, s. 186, egen oversettelse). Når vi kommuniserer en gitt stedsidentitet, er det tuftet det på en gitt forståelse vi har av en gitt fortelling (Massey, 1995). I denne oppgaven trer en sterk stedsfortelling frem. Det unike er at denne fortellingen styrkes av de tre bygdenes egne versjoner, som både er like og ulike fordi de ikke vektlegger det samme. Det er det samlede bildet som undersøkes. Stedets fortid og fortellingene om fortiden er like dynamiske som nåtiden og fortellingene om den. Som fortiden aldri var fast eller statisk, er nåtiden heller ikke det. (ibid.). Det er nær umulig å finne et sted som er isolert fra en bredere historisk kontekst (Massey, 1993). Jeg vil derfor sette kvinnenens betraktninger opp mot en større geografisk historie. Massey argumenterer for at historiske koblinger og aktuelle koblinger et sted har til andre steder, nettopp bidrar til stedets karakter (ibid.). Det som gjør et sted unikt, er derfor ikke bare historien til det aktuelle stedet, men det unike som kommer fra stedets historiske koblinger til andre steder (ibid.).

Det relasjonelle fokuset retter oppmerksomheten mot interaksjonsprosesser der meninger konstitueres og rekonstitueres, innenfor forhandlinger og gjennom brytninger. Spørsmålet er ikke hvem folk er eller hva stedet er, men hvordan innbyggere og institusjonelle aktører gjør stedet. Gjennom denne forståelsen av sted er alle stedlige prosesser sosiale og forbundet med mening. (Granås, 2012, s. 4)

Husfliden er porøst i den betydningen at den som sted og møtested er åpen for påvirkning utenfra, ikke stabil og ensformig. Grensene bør ikke avgrense stedet, men heller åpne det og vise forbindelsene til andre steder som er med å skape det. Som det vil fremgå av analysen, trekker informantene selv slike forbindelser mellom egen husflid og praksiser, til de andre husflidene i kommunen, til resten av Norge og til utlandet. Forbindelsene de trekker går samtidig fremover og bakover i tid, og brukes til å tydeliggjøre deres eget sted. Massey hevder at steder er fulle av interne konflikter over fortidige, nåtidige og fremtidige identiteter, og at ingen steder har én unik identitet. Dette betyr ikke at steder ikke er unike, men at det

unike ved steder skapes av de sosiale relasjonene som finnes på et sted. Noen av fortellingene som hører til stedene jeg studerer er viktige kilder til Kåfjords historie. Husfliden er derfor en viktig del av denne historien. Massey (1995) ber oss se etter de dominerende fortellingene om et sted, og hvem som er i posisjon til å utpeke hvilke fortellinger som er dominerende. Steder er ofte arena for lokale interessekonflikter og maktkamper på tvers av ulike grupper i lokalbefolkningen. Jeg fikk presentert noen dominerende fortellinger inne på husflidene av flere informanter. Disse fortellingenes tema ble utgangspunkt for samtaler i dybdeintervjuene.

Begrepet «throwntogetherness», eller «sammenkastethet», inngår som ett av flere begrep i Masseys stedsteori. Det uttrykker at møtested «konstitueres av den ‘sammenkastethet’ av strukturer, mennesker og materielle som gjør at steder også må betraktes som hendelser som har noe «flyktig» ved seg (Nyseth & Pløger, 2015, s. 52). Det er ifølge Massey ikke bare historien eller de fysiske kjennetegnene ved et sted som forteller hva som gjør det spesielt, men de uunngåelige forhandlingene som følger stedet her og nå, som gjør at vi kan noe som egenartet ved stedet (Granås, 2015, s. 302).

2.3 Natur og landskap

I en utvidelse av Masseys stedsforståelse, trekkes jeg mot Ingold sitt landskapsbegrep. Ved å bo i landskapet blir det en del av oss, og vi en del av det – Ingold introduserer begrepet ‘taskscape’ for å få fram at landskapet skapes gjennom praksiser, men trekker det senere tilbake så lenge ‘landskap’ beholder denne utvidede betydningen (Skavhaug, 2020). I følge Ingold (2000) skaper vestlig tenking et skille mellom mennesker og natur, og kritiserer natur-kultur-dikotomien. Han mener at landskapet skapes kontinuerlig, og får mening i relasjon til de som er i landskapet, og utfører sine praksiser der. Mennesket og omgivelsene er komplementære størrelser, og gjennom erfaring, lærer mennesker individuelle sansemessige ferdigheter både i og om omgivelsene (ibid.) Ingold poengterer at det er menneskets direkte engasjement med omgivelsene, som skaper mening for det individet i omgivelsene, og at det da også ligger mening i menneskets aktiviteter der. Omgivelsene tilbyr noe til mennesket, og det vil være en individuell erfaring som fastslår hva dette tilbudet kan gi forskjellige mennesker.

Mennesket har i så måte en aktiv deltakelse i å skape og forme sine omgivelser. Også her vil jeg trekke inn Meløe (2011), og hans utgreiing om at verden (og landskapet) får «steder og skikkelser gjennom vår virksomhet i verden» (s. 71). Ingold sitt landskapsbegrep er nyttig i

denne masteroppgaven for å rette blikket ut mot det samspillet med ressursene som er tilgjengelige for de menneskene jeg har snakket med, ressursene som spiller en rolle i fortellingene deres, og hvordan tidligere generasjoner har gitt landskapet mening gjennom en gjensidig praksis, med og i landskapet, som har vært så viktig at det også brukes og fortelles om i dag. I den anledning vil jeg også rette blikket mot at det i geografifaget pekes på at vi har beveget oss fra epoken Holocen, til Antropocen (Castree, 2015). Dette skiftet skildrer at mennesket har gått fra å være underlagt naturens vilkår, til at mennesket nå har blitt den dominerende påvirkningsfaktoren på jordens geologi og økosystemer (ibid.). Dette er viktig å ha i mente når vi skal se nærmere på praksisene til de jeg har snakket med, og fortellingene om livet i Kåfjord fra lang tid tilbake.

3 Metodologi

Til nå har jeg presentert temaet for denne masteroppgaven, sett på Kåfjords historie og presentert Norges Husflidslag. Videre har jeg presentert teorier om sted og landskap som vil anvendes i analyseprosessen. Sted og landskap forstås som relasjonelle, og alltid i tilblivelse. Jeg henter inspirasjon fra Mik-Meyer og Järvinen (2005) sin presentasjon av et interaksjonistisk perspektiv på kvalitative metoder, som fokuserer på hvordan sosiale fenomener konstrueres og forstås gjennom interaksjon. Oppgavens metodiske utgangspunkt er at jeg gjennom selve studiens problemstilling, teori og empiri skriver meg inn i forskningsprosessen. Metodene jeg benytter fokuserer på at jeg ikke bare samler inn mine data, men også er aktiv bidragsyter til å produsere dem. Jeg besvarer en problemstilling jeg selv har konstruert eller utformet.

3.1 En konstruktivistisk og relasjonell tilnærming

I det foregående kapitlet presenterte jeg et teoretisk utgangspunkt om en relasjonell forståelse av sted og landskap. Det relasjonelle perspektivet på et sted betrakter det som dynamisk og konstituerende for sosiale, materielle og symbolske relasjoner som har direkte implikasjoner for hvordan stedsutvikling undersøkes metodisk.

Det er viktig å undersøke de interaktive prosessene som former et sted, uten å ha en ambisjon om å avdekke alle relevante prosesser som berøres. For å gjøre dette, kreves en tilnærming som undersøker de tid-romlige relasjonelle praksisene som til sammen former et sted. Det gir derfor mening å koble relasjonell teori der kvinnene på husfliden er stedsskapende aktører, til et interaksjonistisk metodisk perspektiv hvor jeg som forsker gjør meg avhengig av at kvinnenes fortellinger om sine praksiser og knytter dem til de praksiser og relasjoner som skaper deres sted. Husfliden som sted og praksisene egner seg ikke i en større kvantitativ analyse. Noen forskere vil nok i sammenhengen snakke med kvinnene, og er kanskje ikke opptatt av potensialet for stedsutvikling. Jeg anser det derfor som særdeles viktig å anvende en metodologi som er tydelig relasjonell i en stedsutviklingsssammenheng.

Mik-Meyer og Järvinen forklarer at teoretiske innfallsvinkler som symbolsk interaksjonisme, poststrukturalistisk inspirert forskning, strukturalistisk konstruktivisme og klassisk amerikansk konstruktivisme har noe til felles: «De antar at betydningen av en handling eller et fenomen skapes i interaksjonen mellom mennesker eller mellom mennesker og ting» (2005, s. 10). Med utgangspunkt i dette foreslår de en interaksjonistisk tilnærming til kvalitative

studier. Järvinen og Mik-Meyer viser til at mening og forståelser av verden er i stadig utvikling, de rekonstrueres og videreformidles gjennom sosial interaksjon. Jeg vil som Kielland (2012) bytte Järvinen og Mik-Meyer (2005) sitt begrep om 'interaksjon' med 'relasjonell', for å nettopp understreke poenget med at betydninger og forståelser av et fenomen skapes og omskapes i sosiale relasjoner.

Betydningen er således ikke en uavhengig størrelse, man som forsker skal avdekke. Betydning er derimot et relasjonelt fenomen, som kun kan bestemmes situasjonelt med konteksten tatt i betraktning (et begrep som også innfatter andre «aktører», som både kan være mennesker og ting. (Järvinen og Mik-Meyer, 2005, s. 10).

Gjennom et relasjonelt perspektiv på kvalitative metoder vil denne oppgaven holde fokus på hvordan sosiale fenomener konstrueres og forstås gjennom interaksjon, altså gjennom relasjoner. Forskeren skal ikke forsøke å avdekke ulike aktørers livsverdener, men heller se på det vi undersøker – forskningsobjektet – sin flertydighet, kontekstavhengighet og produktivitet, som omfatter meningsproduksjonen forskeren selv tar del i. Dette korresponderer godt med Donna Haraway sin artikkel «Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privelege of Partial Perspective» (1988) og Jakob Meløes «Notater i vitenskapsteori» (1974, 1979). Haraway og Meløe tar til orde for at når vi ser og forstår noe, gjøres vi det alltid fra et bestemt ståsted. Det utfordrer den positivistiske oppfatningen om at kunnskap skal være objektiv, verdinøytral og universell. Haraway sier at all kunnskap er situert, og poengterer viktigheten av å kjenne til, og reflektere over hvordan kunnskap skapes og opprettholdes gjennom våre forforståelser, opplevelser, sosiale og kulturelle bakgrunn. Med dette som utgangspunkt, skal min studie og undersøkelse ikke oppfattes som et forsøk på objektiv og nøytral forskning. Jeg vil i dette kapitlet forsøke å være åpen om min motivasjon for å undersøke et konfliktfylt sted. Det må derfor understrekes at de oppfatningene og inntrykkene jeg sitter igjen med i min studie, bærer preg av mine forkunnskaper og de relasjoner jeg står i. I et relasjonelt perspektiv er steder mangfoldige og i kontinuerlig endring, slik Massey (2005) hevder. Forståelsen av stedet i forskningsprosessen krever et godt blikk for disse endringsprosessene.

Järvinen (2005) trekker inn at en slik tilnærming også handler om hvordan vi kategoriserer oss selv og andre ut fra det «medlemskap» vi inntar i studiet av sosiale relasjoner. Vi posisjonerer oss selv og andre ved hjelp av spesifikke analytiske kategorier, men også som mann eller kvinne, ung eller gammel, etnisk majoritet eller minoritet (2005, s. 31-32). Dette

gjøres både av intervjuer og informant. Slike kategoriseringer er «metodologisk interessant fordi ethvert medlemskap assosieres med spesifikke – kulturelt definerte – aktiviteter og egenskaper» (Järvinen, 2005, s. 32).

Med Kåfjords konfliktfylte historie tatt i betraktning, er det viktig å trå varsomt, anerkjennende og reflektert i forskningsprosessen. Alvesson og Sköldberg beskriver *reflektivitet* som «tolkninger av tolkninger» og at en er kritisk til egne oppfatninger og påstander om viten og det empiriske feltet (2009, s. 9). De oppfatter dette som den flerdimensjonale og interaktive *refleksivitet* som vektlegger bredde og variasjon (ibid., s. 271-272). Her vil forskningen gli mer eller mindre bevisst mellom to eller flere av de følgende nivåene: håndtering av empirisk materiale, tolkning, kritisk tolkning og refleksjoner rundt språk og autoritet (ibid.) Refleksivitet oppstår når disse elementene spilles mot hverandre. I forskningsprosessen har jeg latt materialet lede an, og latt meg overraske over motstridende utsagn og uventede uttalelser. Ved oppstarten av prosjektet lot jeg ikke én teori eller analytisk innfallsvinkel dominere, og det eneste premisset jeg hadde var at jeg ville møte og snakke med folk for å få lære fra deres oppfatning av de steder jeg undersøkte.

Ved å posisjonere meg inne i husflidslokalene i Manddalen, Birtavarre og Olderdalen, oppfattet jeg få en innsikt i praksisene deres, hvordan de forvalter fortellinger om sine steder gjennom det de skaper, praksisenes betydning for denne forvaltningen og hvordan de både skaper og omskaper hjemstedene sine gjennom sine egne fortellinger om dem (Thagaard, 2018). Jeg brukte de forkunnskapene jeg hadde tilegnet meg om identitetskonfliktene i Kåfjord for å forstå hvordan kvinnene knytter seg til husfliden og hvordan de skaper husfliden. Det er en viktig innfallsport til forståelsen av husflidens posisjon i identitetsdiskursen i dagens Kåfjord. Dette blir også et viktig poeng når jeg senere skal gjøre rede for analyseprosessen.

I denne masteroppgaven har jeg utforsket Kåfjord kommune og Norges Husflidslag sine tre lokallag gjennom deltakende observasjon og semistrukturerte kvalitative intervjuer. Gjennom disse samtalene i flere intervjurunder fikk jeg siktet meg inn, og avgrenset oppgavens omfang og tema. Jeg fikk i tillegg erfaring med hva som opplevdes som meningsfylte spørsmål å ha med i intervjuguiden.

3.2 Prosjektets utgangspunkt

Jeg er født og oppvokst ved kysten, og har i løpet av studietiden skrevet flere eksamensoppgaver om forvaltning av de ressursene som er livsgrunnlag langs den nordnorske kysten. Dette er et tema som vekker begeistring, men også en indre uro hos meg. I disse eksamensoppgavene har jeg utforsket og sammenlignet lokale og statlige forvaltningsregimer av stedlige naturressurser. Etter hvert har jeg stilt spørsmål ved hvorfor den økonomiske tiltakssonen i Nord-Troms og Finnmark fortsatt eksisterer. Hvorfor treffer ikke tiltakene som ønsket? Er det noen kvaliteter ved stedene som gjør at tiltakene ikke «passer inn»? I innledningskapitlet trakk jeg frem en interesse for å undersøke en kommune i tiltakssonen. At Kåfjord ble den utvalgte kommunen, har en praktisk side: Det er ikke så alt for langt å kjøre dit fra Tromsø. Det som likevel ble avgjørende, var den kjente konflikten om Kåfjords samiske og flerkulturelle historie.

Den rådende identitetskonflikten i Kåfjord kan sammenfattes til spørsmålet om befolkningen er sjøsamiske, eller er om de ikke er det? Dette spørsmålet har også møtt mostand på mine foreldres hjemsted. Når jeg blir spurt om jeg har samiske aner, er det alltid litt vanskelig å svare. «Ja. På mamma sin side snakker vi høyt om det, men ikke på pappa sin side av slekta». På min mors side har vi etter hvert fått et nært forhold til slektninger som driver reindrift på svensk side av Riksgrensen, men også på den norske siden. Denne delen av slekta har sydd min mors, mine søstres og for kort tid siden, også min egen kofte. Jeg var sist i søskenflokket til å bestemme meg for kofte. På farssiden har det vært litt vanskeligere og utfordrende. Pappa er selv innforstått med at han har sjøsamiske aner. Hans foreldre derimot, viste stor motstand mot at noe slikt kunne ha rot i virkeligheten. Det til tross for at min farfar lo av sin egen overbevisning om overtro. Flere av disse er å finne igjen i samisk tro og spiritualitet. Jeg har aldri vært vitne til høylytte konflikter rundt vår samiske identitet. Likevel er det noe veldig sårt i å vite at mine forfedre på morssiden måtte bytte deres samiske etternavn mot et norsk navn for å kunne kjøpe jord, før grensene uansett ble stengt og flokkene ikke lenger kunne krysse grense for å komme seg hjem til Sverige eller Norge siden de hadde hjemsted i to land. Jeg opplever det som vanskelig å ta på meg kofta, fordi jeg verken kan språket eller er vokst opp med den samiske kulturen. I voksen alder har jeg innsett at det siste ikke stemmer helt. Min farfar, som aldeles ikke kunne være same, lærte meg at vonde ting kan skje dersom man tukler med reiret til sjura. Og grunnen til at språket ikke var en del av hverdagen, har jeg skrevet om i kapittel 2.

Valget om å gjøre deltakende observasjon og se etter informanter i husflidmiljøet i Kåfjord, kan jeg samtidig tilskrive at jeg selv er kvinne, og strikker med jevne mellomrom. Som ung og uerfaren forsker, ble et rom fylt av kvinner på min mor og mine bestemødres alder, et trygt sted å være, utforske og lære. Det skulle vise seg å være et fortrinn å ha et påbegynt strikkeprosjekt da jeg oppsøkte husflidene. Det ble enklere å komme i kontakt med kvinnene gjennom en gjensidig interesse for hva den andre drev med i handverket. Når samtalene om prosjektet rundt bordene gikk i den retningen jeg ønsket, ble samtaleemnene samtidig vanskeligere å snakke om. Da var det også en trygghet i å kunne se ned og fikle med et garnnøste, vite og observere at jeg ikke var den eneste som gjorde det.

3.3 Feltarbeid og dataproduksjon

3.3.1 Pilottur

Mens jeg satt på lesesalen og prøvde å få oversikt over Kåfjords historie og geografi, var det vanskelig å skille stedsnavnene og de ulike dalene i fjorden fra hverandre. Så jeg bestemte meg for å kjøre dit for å knytte navnene til egen kroppslig erfaring. På den første turen til Kåfjord, var jeg invitert på lunsj hos en kvinne gjennom sosiale forbindelser jeg hadde. Jeg fortalte at jeg hadde lyst til å bli bedre kjent med Kåfjord før jeg begynte å skrive på oppgaveteksten. Jeg ville bli kjent med Kåfjord gjennom noen som kjenner Kåfjord og kommunens utvikling. Vi snakket til å begynne med mye om andre verdenskrig, og kvinnen jeg snakket med fortalte om hendelser og følelser som besteforeldrene formidlet til henne. På et tidspunkt begynte vi å snakke om den pågående krigen i Gaza. Kvinnen trakk en parallell mellom flyktningenes levetilstand og forholdene hennes egne forfedre levde under på midten av 1940-tallet. I det hun omtalte familiemedlemmene sine som «krigsflyktninger», skvatt jeg til. Jeg hadde til da aldri hørt det begrepet brukes om noen i Norge, selv ikke i forbindelse med andre verdenskrig. Samtalen med kvinnen gjorde meg urolig for hvor varsomt jeg måtte trå i feltet. Videre snakket vi om etterkrigshusene, fornorskingsprosessen, fiskerikrisa, fiskekvoter og språk.

På et tidspunkt begynte vi å snakke om Reni Jasinski Wright sin doktoravhandling (2017) og boken Syv sorter – historier fra kjøkkenbenken (2014). Den hadde jeg bladd gjennom noen dager før jeg kjørte den første turen nordover. Wright besøkte syv kvinner og fikk et innblikk i historien gjennom noe så praktisk som matlaging. Kvinnen oppfordret meg til å dra innom Senter for nordlige folk og husfliden i Manndalen for å få en bredere innsikt i hva jeg kunne

fordype meg i. Jeg dro videre til Senter for nordlige folk, og begynte å spørre dem jeg møtte om hvem jeg burde snakke med. De fleste anbefalte meg å sette meg i oppholdsrommet i den ene matbutikken og husfliden. Siden husfliden var stengt for dagen, satte jeg meg ned på pauserommet i matbutikken like ved. Jeg satt der alene i halvannen time før jeg bestemte meg for å kjøre hjem. Det var mørkt ute, og veien hjem til Tromsø var glatt, så jeg satt meg i bilen og kjørte hjem i rolig tempo.

Figur 2. Senter for nordlige folk. Foto: Privat.

Figur 3 Grenebua i Manndalen og sesongkjøretøy. Foto: Privat

Før neste tur til Kåfjord hadde jeg begynt å undersøke husfliden der. Jeg dro tilbake et par dager senere og satte meg inn på husfliden.

Med en påbegynt strikkegenser mellom fingrene, ble dette min «luke» inn i en samtale om Kåfjords historie. De første turene til Kåfjord hadde som mål å gi meg litt klarer forståelse av hva jeg skulle se nærmere på, hvem jeg burde snakke med, hva som var akseptert å stille spørsmål om, og bli kjent med noen av bygdene i Kåfjord. Jeg valgte husfliden som forskningsarena, blant annet fordi den har faste åpningstider, hvor jeg ikke «forstyrret» noen i

arbeidstiden, medlemmene har et uformelt ansvar om å formidle lokale tradisjoner, og fordi det er et åpent rom som tillater uventede møter og endringer, som videre kan informere min oppfatning av de relasjonelle prosessene som foregår der. I det jeg besluttet å gjøre husfliden til min forskningsarena, besluttet jeg samtidig å se på alle de tre husflidene i kommunen. Valget ble gjort fordi det er unikt at det er tre husflider i en så liten kommune, for å kunne undersøke kommunen mer helhetlig, og ikke veldig fokusert på kun én av bygdene. Mandalen ble derfor en slags pilotstudie hvor jeg kunne teste ut hvilke tema som lot seg snakke om. En av hovedgrunnene til at jeg har vært innom husfliden i Mandalen flere ganger enn i Birtavarre og Olderdalen, er at de to sistnevnte kun har åpent på lørdager.

3.3.2 Deltakende observasjon

Den «idealtypiske» etnografien har som mål å analysere den sosiale verden slik den virkelig er, og Järvinen og Mik-Meyer (2005) benytter den idealtypiske modellen til å vise forskjellene fra den interaksjonistiske etnografien. Den interaksjonistiske, eller relasjonelle, etnografien har ikke til hensikt å utforske verden fra perspektivet til de som studeres. I stedet forsøker den å studere «de sosiale aktivitetene der hverdagsaktører produserer gjenkjennelige mønstre i deres sosiale verden» (Gubrium og Holstein, 1997, s. 7 i Järvinen og Mik-Meyer, 2005, s. 98). Å benytte husfliden til en observasjonsarena, og ved å stille åpne spørsmål om Kåfjord og historien, har nok min tilstedeværelse endret noe der, og åpnet for andre samtaleemner enn om jeg ikke var til stede. Min tilstedeværelse har nok trigget en sosial dynamikk hvor kvinnene stiller seg tilgjengelig for å snakke om det jeg ønsker å få et innblikk i. Min innvirkning har i den forstand fratatt meg muligheten fra å gjøre idealtypisk etnografi, og heller holdt et fokus på de meningsproduktive praksisene som talehandlinger om disse temaene som oppsto i samtalene.

Gjennom inspirasjon fra det interaksjonistiske perspektivet, forsøkte jeg «beskrevet erfaring på grunnlag av felles deltakelse – uten å overføre egne erfaringer eller ta dem i forlengelsen av erfaringene til den som studeres» (Järvinen og Mik-Meyer, 2005, s. 98). I denne tradisjonen interesserer forskeren seg for samhandlingen mellom mennesker og interaksjonens kontekst, eksempelvis sosiale, kulturelle og materielle forhold, fremfor for de mer spesifikke personlige forholdene. Deltakende observasjon foregikk alltid i gruppesetting. Det jeg observerte må derfor også oppfattes som noe som kunne sett og hørt annerledes ut, om det kun foregikk mellom fire øyne.

I det interaksjonistiske perspektivet fokuserer en ofte på relasjonen mellom de som studeres sine praksiser og den institusjonelle konteksten de er i. Observasjoner inne på husfliden tillater både å observere kvinnenenes forhold til hverandre, til materialene, til praksisene, og ikke minst til husfliden og hvordan den gir en institusjonell ramme. Den institusjonelle rammen som husfliden la, åpner for flere deltakere inn i relasjonene, og gir samtidig noen visuelle pekepinner mot hva som kan være naturlig å trekke inn i samtalene. Veggpylden inne i lokalene ble ofte samtaletema, som jeg kommer nærmere inn på i analysen. Jeg vil ikke fremstille observerte meningsdannelser som noe objektivt, men heller se meningsdannelsene som sosialt produsert virkelighet, som skapes gjennom relasjoner som også jeg som forsker inngår i (Järvinen og Mik-Meyer, 2005). Dette ble jeg mer bevisst på, for hver time jeg var inne i en av husflidene.

3.3.3 Rekruttering av informanter

Basert på de første turene innom husfliden fikk jeg begynt å lage en intervjuguide. Under de aller første turene laget jeg noen spørsmål eller stikkord, for å føle meg frem i landskapet for hva som var greit å stille spørsmål om. Samtidig fikk jeg også se hvem som deltok i samtalene med meg, og ut fra dette siktet jeg meg inn mot noen informanter. Et par av kvinnene jeg snakket med, ønsket ikke å delta i et lengre intervju. De henviste meg i stedet til andre personer som, etter deres mening, hadde mer kunnskap om historien og bedre kjennskap til stedet. Så i tillegg til en strategisk utvelgelse av informanter, ble også snøballmetoden benyttet. I flere av disse tilfellene ble menn uten noen særlig tilknytning til husfliden foreslått. Siden et hovedpremiss for oppgaven var å snakke med de som har tilknytning til husflid, ble ikke disse prioritert. Menn ble dog ikke utelukket. Jeg hadde en lengre samtale med en mann som jobber på Senter for nordlige folk. I denne samtalen fikk jeg et bedre innblikk i hvilke politiske endringer som var viktige for oppgavens tema. Inne på en av husflidene ble jeg også sittende lenge og snakke med en mann som jeg inviterte til dybdeintervju. Under dette intervjuet fortalte han om et kjært forhold til husflid gjennom håndarbeid og det han observerte hjemme som barn. Likevel dreide samtalen også her over på de politiske beslutningene som har vært avgjørende for Kåfjords utvikling. Under flere av intervjuene var kvinnenenes partnere hjemme, og deltok sporadisk i samtalen.

Kjønnsfordelingen på hovedinformantene som deltok i de kvalitative intervjuene var to menn og ni kvinner, fordelt på ti intervjuer. I flere av intervjuene var vi hjemme hos kvinnene jeg hadde gjort avtale med på husfliden. Hos flere av disse var også partnerne deres hjemme, og

disse deltok i ulik grad i intervjuene. Noen satt i et annet rom, og bisto med enklere fakta i kvinnenes fortellinger, mens andre satt sammen med oss under hele møtet. Den skjeve kjønnsfordelingen kom av at jeg hovedsakelig ønsket å snakke med kvinner som holder på med husflid. Jeg ønsket å få frem de stemmene som ofte blir glemt i slike prosjekter. Mennenes tilstedeværelse har jeg ikke oppfattet som noe negativt, men heller at kvinnene har hatt en støttespiller når de har vært usikre på detaljer. Alderen til informantene ble ikke vektlagt i rekrutteringsfasen. Samtlige er over 50 år, og de fleste er i aldersspennet 60-80 år.

Jeg valgte informanter med tilknytning til husflidslagene i Kåfjord, altså basert på en av deres sosiale roller i lokalsamfunnene. Jeg opplevde da å møte informanter som nesten utelukkende var kvinner. Kåfjord har som nevnt hatt en svært konfliktfylt debatt om de tilhører den nasjonale etniske majoriteten, eller om de er eller også hører i en eller flere av de nasjonale minoritetene. Jeg spurte ikke informanter om deres etniske bakgrunn, men jeg ville heller ikke utelukke svarene dersom noen av dem selv tilskriver dette å være av betydning for deres betraktninger.

3.3.4 Semistrukturerte intervjuer

De fleste intervjuene ble holdt hjemme hos informantene, med unntak av et som ble holdt i et av husflidenes lokaler og et annet på informantens arbeidssted. I alt ble ti kvalitative intervju på totalt over 16 timer gjennomført, i tillegg til at jeg fikk omvisning i arbeidsrommene hjemme hos et par av informantene. Det korteste intervjuet varte rett i underkant av en time og 15 minutter, mens det lengste varte i rundt tre timer. Det var altså store individuelle forskjeller på hvor lenge informantene både klarte og hadde ønske om å delta i undersøkelsen eller forskningen. Det må også poengteres at et par av intervjuene ble avsluttet raskere enn informantene la til rette for på grunn av en litt for stram tidsramme jeg hadde i forbindelse med opphold hjemmefra. De fleste intervjuene ble tatt opp på bånd, mens det i to intervjuer kun ble ført notater. «Intervjuet kan begripeliggjøres som et sosialt møte, en dialog mellom samtalepartnere, som sammen produserer tekstlige fortellinger om informantens virkelighet, og hvordan vedkommende knytter betydning til dem på (Gubrium og Holstein, 2003; Fontana og Frey, 2000 i Staunæs og Søndergaard, 2005, s. 54).

Tonefall, ordvalg og kroppsspråk ble fanget opp gjennom opptak og notater. Disse aspektene ble retningsgivende i analyseprosessen. Det ble også gjort individuelle fortløpende vurderinger om hvor jeg kunne grave dypere, hos hvilke av informantene. Med dette fokuserte jeg på å være refleksiv, sensitiv og fleksibel.

Etter pilotturen, skrev jeg ned noen overordnede spørsmål som jeg ønsket å stille. Hvem er informantene? Hvordan bruker de husfliden? Hvordan har levemåtene endret seg over tid? Hvordan påvirket tyskernes nedbrenning av hus og gårder kulturarven? Hvordan ser stedets fremtid ut?

Disse spørsmålene ble først prøvd ut i plenum på husfliden i Manndalen. Med en innledende interesse for hvilken betydning nedbrenningen hadde for utviklingen på de ulike stedene, og med overraskende innspill fra svarene deres og nivå av engasjement, fikk jeg spisset og organisert mer konkrete spørsmål under fem temaer: 1. Introduksjon og hverdagslivet, 2. håndarbeid, 3. nedbrenning og tvangsevakuering – kulturarv, 4. erfaringer og betraktninger om levemåter og næringsendringer, og 5. stedets fremtid. Videre benyttet jeg disse spørsmålene til å peile meg inn på informanter som snakket åpent om de mer «saftige» og kompliserte temaene jeg ønsket dypdykk i. Jeg reflekterte ikke godt nok rundt informantens emosjonelle liv, da jeg utformet intervjuguiden. Den la til grunn at jeg skulle stille personlige spørsmål om det som jo er arvede traumer. Jeg tok et steg tilbake, og forholdt meg overordnet til temaene, men hadde alle spørsmålene klar i fall informantene gav uttrykk for at det gikk fint å tematisere og snakke om det. Gjennom deltakende observasjon, og i nesten samtlige av intervjuene, besvarte alle informantene de vanskelige spørsmålene før jeg hadde rukket å stille dem. Intervjuguiden ble derfor heller benyttet som en temaguide, hvor de ulike temaene ble presentert i rekkefølgen det falt naturlig.

Staunæs og Søndergaard (2005) poengterer at intervjuet selv er en kompleks virkelighet hvor forskeren må navigere etter det som sies, men også registrere emosjonelle og andre sanselige fornemmelser. I intervjuene gav jeg derfor rom for uforutsigbare spontane innspill, fortellinger og betraktninger. Jeg forsøkte å høre ut det informanten fortalte, uten å sette en stopper for meningsproduksjonen hen bidro med. Noen intervju kan romme en større eller mindre grad av refleksivitet fra informantens side. Noen informanter forholdt seg helst til de offisielt anerkjente og kollektivt diskuterte normene innenfor Norges Husflidslag sine institusjonelle rammer. I disse intervjuene ble det mer snakk om videreformidling av husflidspraksiser, og den praksisene sin lokale forankring. Andre satte et personlig preg på fortellingene (ibid.). Følgelig endte jeg med et omfattende materiale. Intervjuene ble transkribert underveis, men på grunn av en intensiv periode med lange intervjuer, ble de fleste intervjuene transkribert etter den siste turen til Kåfjord i mars. Transkriberingen ble gjort manuelt mens jeg lyttet til opptakene. I intervjuene der jeg visste at det var mange avsporinger, benyttet jeg Nettskjema sitt transkriberingsverktøy slik at jeg visste hvor og hva

jeg kunne spole frem til. Å gjennomføre transkriberingen manuelt førte meg tettere på materialet, og påminnte meg hvor informantene selv la tyngde på det de fortalte.

3.4 Analyseprosessen

For å vise hvordan jeg har analysert materialet, vil jeg innledningsvis vise forskjellen på hvordan materialet benyttes i induktiv, deduktiv og abduktiv analyse. Induktiv analyse er en datadrevet analyse hvor tanken er at dataen «samles» og leder deretter til teori, og i en ren form kan føre til en virkelighetsnær teori (Brinkmann, 2014). Deduktiv analyse er teoridrevet analyse hvor tanken er at teorien som et «rammeverk» legger føringer for data og hypoteser utledes av teori som deretter testes mot empiri (ibid.). Den abduktive tilnærmingen, vil ifølge Alvesson og Sköldbberg (2009), være et samspill mellom teori og empiri. Det er tilnærmingen som er benyttet i denne oppgaven. Uten å ha noe særlig kjennskap til Kåfjord utover identitetskonfliktene, har jeg i flere tidligere eksamensoppgaver skrevet om ressursforvaltning langs kysten i Nord-Norge. Dette ble også inngangsporten for valg av studieområde som jeg beskrev i innledningskapitlet. I disse eksamensbesvarelsene har jeg, uten å ha formulert det så konkret, hatt en oppfatning av at steder skapes, og landskap forvaltes ut fra generasjoner av tilpasning til ulike steder og ressurser som er fundamentet for ulike livsformer, og at forvaltningspraksisene skapes og utvikles i forholdet mellom mennesker, natur, materialer og teknologier. Dette har i den forstand ikke vært en bevisst beslutning, men gitt meg motivasjon til å undersøke hvordan menneske, sted og landskap skaper og utfordrer hverandre. Da jeg først oppsøkte Kåfjord, var det uten et fastsatt teoretisk rammeverk. Samtidig hadde jeg flere teoretiske innfallsvinkler som jeg vurderte underveis i datainnsamlingen. Analyseprosessen var således pågående allerede før jeg dro til Kåfjord første gang. Gjennom prosessen ved dataproduksjonen har jeg derfor endt opp med å tematisere analysen som følgende: Møteplassene, Husflidspraksiser og Fortidens tråder vevd i Kåfjords utvikling. Analysen har ikke til formål å fastslå *hvorfor* Kåfjord er i tiltakssonen, eller hvilke effekter virkemidlene har på stedet. Dialogene om hva slags sted Kåfjord har vært, er og kan bli, er tekstens overordnede mål å belyse.

3.5 Ethiske refleksjoner

Ethiske vurderinger har vært en viktig del av hele forskningsprosessen i mitt prosjekt. Forskningsetikk er viktig for å etablere, utvise og opprettholde høy troverdighet i forhold til informantene og for å sikre at de føler seg trygge på at forskningen de delta i, håndterer deres integritet og verdighet på en god måte. Det er viktig at informanter ikke opplever negative

følger av å delta i forskning. Etter mine første besøk til Kåfjord, utviklet jeg en intervjuguide². I arbeidet med den ble jeg mer oppmerksom på utfordringen med å lage spørsmål til intervjuene og tenkte nøye gjennom hvordan disse ville oppfattes av og påvirke informantene. Intervjuguiden, sammen med informasjonsskriv og samtykkeskjema³, ble sendt inn til vurdering hos Sikt, og fikk nødvendig godkjenning der⁴.

Informert samtykke. Et viktig moment var å sikre at deltakernes samtykke ble gitt frivillig og med full forståelse av studiens rammer. Jeg forklarte derfor informantene om masterprosjektets formål, hva deltakelsen ville innebære for dem, og hvordan dataene ville bli brukt. Under rekrutteringen forklarte jeg at jeg ønsket å stille spørsmål knyttet til de temaer som tidligere hadde blitt diskutert uformelt under de første samtale med hver enkelt av dem. Før intervjuene ble gjennomført, gikk jeg gjennom informasjonsskrivet muntlig for å sikre at samtykket var informert. Jeg poengterte at deres identitet ville bli anonymisert og fremhevet kontaktopplysningene i informasjonsskrivet for de som eventuelt ønsket å trekke seg eller gi tilbakemeldinger. Deretter spurte jeg om å få gjøre lydopptak av samtalene, og for de som samtykket, startet jeg opptaket og ba om samtykke én gang til for å sikre bekreftelse på opptaket. Deretter startet jeg intervjuene.

Anonymitet og konfidensialitet. Kåfjord er en kommune med relativt få innbyggere spredt i små og tette lokalsamfunn. Medlemslistene i Husflidens lokallag med få medlemmer er vanskelig å holde skjult i bygdesamfunn. Derfor har jeg valgt å anonymisere samtlige informanter, og gjør ingen forskjell på dem når de siteres. Utsagn fra de forskjellige husflidslagene blir heller ikke differensiert, med mindre det er nødvendig for å belyse forholdet mellom lagene. De fleste informantene ble rekruttert inne i husflidlokalene, ofte med flere medlemmer til stede mens jeg samlet kontaktinformasjon fra de inviterte til intervju. Dette ble ikke oppfattet av de aktuelle informantene som problematisk, ettersom jeg raskt observerte at de kommuniserte seg imellom. De visste hvem jeg hadde intervjuet tidligere og hvem som stod for tur, også på tvers av husflidslagene. Bruken av snøballmetoden innebærer at informantene kunne ha en viss idé om hvem jeg hadde

---

² Se vedlegg 1 for intervjuguide.

³ Se vedlegg 2 for informasjonsskriv og samtykkeskjema.

⁴ Se vedlegg 3 for godkjenning fra Sikt.

kontaktet. Like fullt har prinsippet om anonymitet vært strengt opprettholdt, og informasjon kan ikke spores tilbake til enkeltpersoner.

Håndtering av sensitive temaer. Før prosjektstart hadde jeg forventninger om å støte på et miljø med visse spenninger innad, basert på tidligere lesing og diskusjon om stridigheter knyttet til samisk identitet i Kåfjord. Disse uoverensstemmelsene ble ikke tatt opp i gruppesamtaler, til fordel for andre emner. Et visst innsyn i konfliktene fikk jeg likevel fordi de ble antydnet av noen informanter i intervjuene.

Under intervjuene unngikk jeg bevisst å stille spørsmål som kunne oppfattes som ledende, slik som «Hvilke språk snakker du» eller «Har du kofte?». Likevel tok flere selv opp disse temaene. I disse tilfellene informerte jeg om at jeg ikke hadde godkjenning for å innhente slike opplysninger, men informantene uttrykte ingen bekymring for det og fortsatte samtalen. Jeg har ikke utført sitatsjekk, men under analyseprosessen har jeg sammenlignet utsagn for å identifisere eventuelle motstridende eller bekræftende trekk.

Refleksjon over min egen rolle. Det har vært viktig å forstå hvordan min tilstedeværelse og mine tanker og handlinger kan ha påvirket både deltakerne og situasjonen studien foregikk i. I denne studien, hvor jeg utførte deltakende observasjon i Husflidens lokaler, tok jeg en bevisst beslutning om å begrense informasjonen jeg delte om meg selv. Hensikten var å minimere risikoen for at informantene tilpasset sine svar basert på deres oppfatning av mine forventninger eller forutinntatte meninger. Dette valget kan ha både positive og negative konsekvenser for forskningsprosessen.

På den positive siden kan tilbakeholdenhet fra min side ha bidratt til mer autentiske og mindre påvirkede svar fra informantene, ettersom de ikke følte seg presset til å tilfredsstille mine antatte forventninger. På den negative siden kan min tilbakeholdenhet ha ført til at informantene har blitt usikre eller tilbakeholdne med å dele fullstendige og dyptgående synspunkter, kanskje fordi de har følt seg usikre på meg.

Siden jeg ikke fortalte mye om meg selv til informantene, måtte jeg være oppmerksom på maktforholdet som naturlig oppstår i en forsker-informant-dynamikk. Maktforholdet kan ha blitt forsterket av informantenes usikkerhet om hvem jeg er, og hva jeg står for. Dette kan ha påvirke hvordan de svarte på mine spørsmål og snakket med meg.

For å minimere mulige negative effekter og bygge tillit, forsøkte jeg å vise at jeg hadde relevant forhåndskunnskap om Kåfjord og informantenes områder ved å bringe inn temaer og situasjoner jeg var kjent med. Dette var ment å signalisere at jeg hadde en viss kjennskap og forståelse for deres område og kulturelle kontekst, noe jeg derfor kunne oppmuntre dem til å dele mer åpent og detaljert med meg. Til min fordel talte at jeg er relativt ung student som signaliserte oppriktig interesse for det forskningstemaet jeg prøvde å få informantene i tale om. Jeg oppfattet at det oppsto en god og gjensidig aksepterende tone mellom oss og at informantene ønsket at jeg skulle få god en så god forståelse som mulig av deres situasjon.

Jeg forsøkte å balansere mellom å være en nøytral observatør og en engasjert og informert samtalepartner under datainnsamlingen. Selv om jeg forsøkte å minimere min egen påvirkning, er jeg innforstått med at det ikke fullt ut lot seg gjøre. Det har jeg forsøkt å anerkjenne og adressere i analysen og tolkningen av intervjuene og det øvrige samkvemmet med informantene på de ulike stedene i Kåfjord.

4 Analyse

Innledningsvis vil jeg trekke på Kyllingstad (2002) sitt argument om at «Forstår man ikke naturgrunnlaget, forstår man heller ikke stedet» (i Berg & Dale, 2004, s. 42). Når du kjører ut Nordnestunnelen mor nord, ankommer du bygda Manndalen, vel to timers kjøring fra Tromsø. Det er sjø og kaianlegg nede på venstresiden og beskjeden bebyggelse som er sentrum til høyre. Følger du hovedveien videre i et snaut kvarter, rundt odden forbi Manndalen, gjennom Skardalen og et par tunneller til, kommer du til bygda Birtavarre. Bygda er formet rundt den knappe svingen som skiller havet og Kåfjorddalen hvor mesteparten av bebyggelsen ligger. I svingen ligger et bedehus, et par butikker og husfliden. Ved å følge hovedveien et kvarter lenger nord, kjører du videre til Olderdalen som ligger nær grensa til Nordreisa kommune. Olderdalen er ikke en dal, men har bebyggelse på begge sidene av veien. Til høyre ligger kirka, skolen, kommunehuset og bebyggelsen. Ned mot havet ligger husfliden, en matbutikk og noen bygg og boliger. Strekninga fra enden av Nordnestunnelen til kommunegrensa i nord viser tre relativt like bygder, som ikke skiller seg stort fra andre bygder langs kysten i Nord-Norge. De ligger mellom fjell og hav, er beskjedne i størrelse og folketall, og kan ikke oppfattes som noe mer enn rasteplasser hvis du skal videre nord- eller sørover. For innbyggerne i disse samfunnene ser disse stedene ikke slik ut.

4.1 Møteplassene

Ved et tilfeldig møte med en fraflyttet kåfjording i Tromsø en måned før jeg dro dit første gang, fikk jeg et «strengt budskap» om at Kåfjord er så mye mer enn bare Manndalen. Hun fortalte at hun nylig hadde vært på et seminar hvor nedbrenningen av Finnmark ble drøftet, og at hele Nord-Troms ble glemt. Hun fortalte også om sin oppgitthet over at akademiske prosjekter som ser på Kåfjord, ofte fokuserer på Manndalen og Riddu Riddu, og at helheten blir glemt. Da jeg kom til Manndalen, dro jeg innom Husfliden. Det første møtet gav meg et lite innblikk i et sted jeg ville finne mer ut om. Det var her jeg etter hvert bestemte meg for å forankre masterprosjektet mitt. Noe som viste Kåfjords spesielle forhold til husflid, er at det er hele tre husflidslag i kommunen. Disse tre ble min forskningsarena. Jeg vil innledningsvis presentere husfliden og vise dens rolle som møteplass i Kåfjordsamfunnet. Videre vil jeg se på det stedlige kulturarv-arbeidet som husflidens aktive medlemmer holder på med gjennom husflidsaktivitetene. Dernest vil jeg se på hva slags stedsidentitet som kommer til uttrykk gjennom de mange fortellingene om fortiden og gjennom husflidsarbeidet. Avslutningsvis vil jeg se på medlemmenes betraktninger av stedets fremtidsutsikter.

Den fysiske utformingen av bebyggelsen i Kåfjord endret seg fra i stor grad bestå av gammer før andre verdenskrig, å være trehus som i all hovedsak er skapt av arkitekter etter krigen (Niemi, 2022). Husbanken opprettet et eget kontor i Nord-Norge i forbindelse med gjenoppbyggingen etter krigen. Flere av etterkrigshusene er nå revet eller bygget om, og er fortsatt å finne i store deler av Nord-Norge. Det gjelder også for Kåfjord her husene ble brent. Alle de tre husflidene er plassert i midten av de tre bygdene – lett tilgjengelige for alle. De er nær hovedveien som går gjennom kommunen, og ligger ved siden av hver sin dagligvarebutikk. Innendørs er det salg av husflidsartikler produsert av medlemmer og andre innbyggere, herunder garn, mønstre og andre husflidsartikler. Like innafor døra av «butikken» er det både stue og kjøkken. Litt mer skjult er arbeidsrommene der vevstolen og rokkene står, og der kursene holdes. Når en kommer inn i lokalene, slår lukta av kaffe og vafler mot deg.

4.1.1 De tre husflidene

I Olderdalen og Birtavarre har Husfliden kun åpent på lørdager for lørdagskafé, og når det er kurs og medlemsmøter én gang i måneden. Husfliden i Manndalen har åpent flere dager i uka, og har et større sortiment av garn, strikke- og heklepinner, ulike mønstre, klær, strikkegensere mv. Også i Manndalen er det mest aktivitet på lørdager. Her preges driften i større grad av folk på gjennomreise som trenger bekledning for å håndtere værforholdene, eller minner fra turen dit. Husfliden i Olderdalen har også gitt beskjed til de som organiserer turistnæring i området at de kan kontaktes. Et medlem i Husfliden kan åpne lokalet slik at turistene får se lokal husflid. I ordinær åpningstid er det én kvinne på jobb. Dersom det er storinnrykk av kunder, hjelper andre medlemmer til. De aktive medlemmene er, etter det jeg har sett og forstått, utelukkende kvinner. Hun som er på «jobb», er der frivillig. Hun er medlem i husflidslaget og har meldt seg på vaktlista. Husflidslagene setter opp vaktlister, og det er rom for å omrokere vaktene seg imellom.

Jeg dro innom Husfliden i Manndalen en mandags formiddag og ble møtt av en kvinne som så ut til å jobbe der. Jeg spurte om jeg kunne sette meg ned og strikke litt, og det kunne jeg med den største selvfølge. Ikke lenge etter jeg satt meg, kom kvinnen og satt seg i stolen ved siden av: «Nu e det på tide med en sein lunsj». Jeg begynte å spørre forsiktig om det brukte å være mye aktivitet på husfliden, og hun svarte at de holder stengt på søndager og tirsdager. Mandager er det svært lite aktivitet, og er derfor dagen hun holder på med regnskap. Jeg fortalte at jeg skulle skrive masteroppgave om Kåfjord. Hun svarte: «Åja, kæm du e i slekt

med?». Jeg svarte at all slekta mi hører til i Midt-Troms. Hun rynket litt på nesa og spurte: «Og du skal skrive om Kåfjord?». Etter litt prat om prosjektet sa jeg at jeg hadde veldig lyst til å være litt i Kåfjord for å bli bedre kjent med stedet jeg skulle skrive om. Kvinnen fortalte at hun som de andre innbyggerne var kjent med at Kåfjord stadig har vært tema for ulike akademiske oppgaver, skrevet av kåfjordinger.

Det virket som hun opplevde en blanding av overraskelse og stolthet i det hun skjønnte at jeg ikke har tilknytning til stedet. Da jeg bekreftet at jeg ikke hadde vært inne i bygget før, ba hun meg med på en omvisning i lokalet. Hun fortalte om greneveving og Manndalsgreua, som jo er ett av Manndalens kjennetegn. Grener er vevde tepper som i dag ofte ses som pynt på vegger innendørs. Jeg fikk se påbegynte grener, ullsjal, komagbånd og belter. Inne på arbeidsrommet satt ei dame ved rokken og øvde seg på å spinne. Hun ble også veldig engasjert når guiden min fortalte at jeg skal skrive masteroppgave om Kåfjord «Åja, kæm e du si?». «Nei, ho e ikke herfra». Jeg og guiden satte oss inn i «stua» igjen, hvor hun begynte å fortelle litt om Kåfjord i dag. Det var en stille og rolig dag, og det kom ikke flere innom mens jeg var der.

4.1.2 Forventninger om lokal tilhørighet

Jeg dro tilbake til Manndalen påfølgende lørdag. Da satt det ni kvinner rundt bordene da jeg kom. Det var en utskifting av damer som kom og dro. Totalt kan det ha vært 25 kvinner som satt rundt bordene den dagen, mens jeg var der. I tillegg kom kunder som skulle handle inn til prosjektene sine, noen av kundene var lokale, mens andre stoppet innom fordi de hadde glemt noe på tur fra Tromsø til Nordreisa, eller omvendt. I oppholdsrommene er det sittegrupper. De serverer kaffe og vafler, og prater litt om pågående husflidsprosjekter. Mange holdt på å strikke ullgenser til barnebarna. Kvinnene viser stolt frem bilder av nye barnebarn og oldebarn, og det blir snakk om barna deres. Det er tydelig at kvinnene kjenner hverandre og hverandres familier godt. Senere har jeg gjennom intervjuer, flere besøk og observasjoner lært at flere er i slekt, noen inngiftet i slekt. Noen er tilflyttet, mens andre er fra Manndalen. En kvinne fortalte at husflidkvinnene også møttes før de stiftet husflidslaget i 1966, men at de da møttes i stuene hos hverandre. Ved å flytte møtene ut fra hjemmene og inn i et eget hus, har møtene kanskje blitt mindre privat, men desto mer forutsigbar og åpne. Så lenge du treffer på åpningstidene, er det alltid noen å slå av en prat med. Husfliden er et sted hvor tilreisende bare kommer for å handle, mens de som har tilknytning til stedet setter seg ned for å slå av en prat.

Allerede ved det første møtet med de to kvinnene, var begge svært imøtekommende og jeg ble spurt av begge om hvem sin familie jeg tilhørte, når jeg fortalte at jeg skal skrive om Kåfjord. Dette skulle vise seg å være et standardspørsmål når jeg oppsøkte andre informanter. Det ligger en forventning om at du er «en av dem» hvis du skriver om plassen, og at interessen for stedet er lokalt bundet. Husfliden er en åpen møteplass i den forstand at det både er et utsalgssted og et samlingspunkt for lokale og forbipasserende, men det gikk etter hvert opp for meg at det kanskje var litt mer lukket enn hva jeg først trodde. De som benytter Husfliden, er i all hovedsak de med tilknytning til stedet. Alle gangene jeg var på besøk og observasjon, var det tydelig at de som kom videre inn fra utsalget og til sittegruppene, kjente kvinnene. Det virket som om alle kjente alle, eller i det minste visste om hverandre eller deres familier. Turistene som kom innom, oppholdt seg i butikkdelen og kom aldri inn i stua. Det kunne virke som om det var en slags usynlig grense ved kassa, som er rundt en meter fra sittegruppa. Dersom fjeset som kom inn døra ikke var kjent, gikk praten videre. Var det derimot noen kjente eller bekjente, ble de vinket inn til stua. Slik ble også jeg tatt imot de neste gangene jeg kom dit. Jeg ble gradvis akseptert, uten at jeg hadde møtt noen form for avvisning de første gangene. Noen av dem var litt mer likegyldig til meg i starten, men det var bare frem til jeg fikk formidlet min interesse for deres praksiser og fortellinger om Kåfjord.

4.1.3 Tvangsevakuering og nedbrenning – husflidens viktighet da og nå

I de første møtene var jeg veldig forsiktig, hovedsakelig på grunn av min egen usikkerhet i feltet. Jeg formulerte omtensomt og nøye før jeg uttalte meg. Heldigvis var det en kvinne der som hjalp til med å formulere og å klargjøre spørsmålene mine, noe som hjalp både de andre kvinnene og meg selv. Da jeg etter hvert fikk ledet an samtalen, spurte jeg kvinnene om hva de opplever som spesielt ved Kåfjord. De startet med å fortelle om de ulike tilbudene som er der: Matbutikker, Senter for nordlige folk, museum, husfliden, fine turområder i utmarka. Da ble det fortalt at to av kvinnene ved bordet hadde gått Baalsrudmarsjen, og at hun ene gjennomførte turen barfoot. Samtalen dreide seg videre om naturen rundt området, og det ble pratet om alt fra plantefarging av garn til grener. Gjennom denne samtalen om naturen rundt husfliden, ble det tydelig hvor nært deres praksiser er forbundet med naturen.

Da enda en kvinne kom inn til stua, fortalte jeg på nytt at jeg skulle skrive oppgave om Kåfjord og husflid, svarte hun at «Du e nu kommen til rett plass!» og latteren spredte seg i stua. Jeg spurte om jeg kunne stille noen spørsmål og ta litt notater, og det gikk helt fint. Jeg spurte om hva slags sted Kåfjord er. Noen av kvinnene meldte seg ut av denne samtalen, og

fortsatte samtalen de hadde før jeg satte meg. Andre begynte å se tenkende ut i luften. Jeg forsøkte forsiktig å berøre temaet om husflidens tradisjoner og om den var påvirket av tvangsevakuering og nedbrenning. De begynte da å snakke om hva foreldrene og besteforeldrene hadde fortalt fra den tiden. Stemningen var overraskende lett da de snakket om dette. De fortalte om morsomme hendelser, som hvordan noen barn hadde lurt de tyske soldatene. Et par av kvinnene påpekte at mange hadde opplevd en relativt normal hverdag frem til evakueringen. Stemning endret seg igjen da den ene kvinnen sukket: «men de arme dyrene ...». Denne kommentaren fikk henge i luften mens de tankefullt ristet litt på hodet. På et senere møte fikk jeg høre at tyske soldater avlivet alle husdyrene til familiene da de ble tvangsevakuert.

Samtalen skiftet fokus til tvangsevakueringen, der de fortalte at familiene hadde gravd ned verdigjenstander som klær, klokker, bilder, rokken og vevstolen. Da de vendte tilbake, var det mange som ikke fant igjen alle tingene de hadde gjemt under bakken. De var forsvunnet, ødelagt eller brent. Noen av husene som ikke var brent ned, var likevel rasert innvendig. Noens stuer hadde blitt omdannet til sykestuer. Under dybdeintervjuet fortalte en av informantene at deres hus var bevart, men at tyskerne av en eller annen grunn hadde fjernet gulvet innendørs. Kvinnene nikkete til hverandre underveis og lot hverandre fortelle ferdig før de fortsatte egne historier. Jeg opplevde at de viste respekt med å la hverandre fortelle ferdig, og bar støttende ansiktsuttrykk.

En av de jeg møtte i Kåfjord viste meg et videoklipp der et tidsvitne beskrev tvangsevakueringen, opplevelsen av å komme til et nytt sted, og hvordan det var å vende hjem og hva de fant da de kom tilbake. Mot slutten av videoen uttrykker kvinnen at selv om de har delt sine historier, har de enda ikke mottatt tilbud om psykolog eller annen hjelp fra det offentlige. Gjennom prosjektet ble det klart at husflidslaget på en måte har påtatt seg denne rollen, som en arena hvor de kan snakke fritt for å bearbeide egne og arvede traumer. Evakueringstiden fremstår som et åpent sår som ennå ikke har grodd. Jeg kjente straks på dårlig samvittighet for å ha tatt opp temaet, men ble beroliget av flere som fortalte at de ofte snakker om det. Kvinnene fortalte både rundt bordet og under dybdeintervjuene at er det føles trygt å kunne dele gamle og nye bekymringer. Møteplassen fungerer som et rom for bearbeiding av traumer, som velferdsstaten ikke har adressert.

Denne prosessen med bearbeidingen pågår fortsatt, selv mange tiår senere. Dette illustrerer den historien lokalsamfunnet har gjennomgått, preget av traumatiserende krigshendelser og en

forsterket fornorskingspolitikk i tiårene som fulgte. Det reflekterer også noe om hvordan statlige inngrep endret livsforholdene i nord, og at staten fremdeles ikke fullt ut forstår de tapene den påførte lokalsamfunnene. Den nord-norske krigshistorien har ikke vært godt nok integrert og synlig i den nasjonale krigshistorien, og det er ikke kommet godt nok frem at folk har vært traumatisert. Dette aspektet har dog blitt satt på dagsorden i diskusjoner i offentligheten⁵, og er tydelig satt fokus på i dag gjennom bidrag som filmene til Knut Erik Jensen, «Lengsel etter nåtiden»⁶ og teaterforestillingen «Ødeland»⁷ av Lucas Svensson som gikk på Hålogaland Teater i Tromsø. Jeg så «Ødeland» to ganger høsten 2023, og gikk gråtende ut av Hålogaland Teater begge gangene. Forestillingen vekket en sterk uro og sorg i meg. Den ambivalente sammensetningen av de sterke følelsene, og den tunge tomheten jeg satt igjen med, har vært en viktig del av forskningsprosessen min og måten jeg tilnærmet meg disse tematikkene.

4.1.4 Synergi av tre stuer

De tre husflidene har en ganske lik innredning og likhet innvendig, noe som ga en følelse av trygghet da jeg besøkte Birtavarre og Olderdalen etter to besøk i Manddalen. Dette fordi jeg hadde en viss anelse om hva som ventet meg på de to neste stedene. Flere av kvinnene har uttrykt at det føles trygt å besøke «de andre», men det ligger en implisitt forståelse av at de er der «på besøk». De har årlige møter sammen hvor de deler erfaringer, kurs som har slått godt an, nye eller gamle teknikker som har vært gode osv. Samtidig som de skaper relasjoner på tvers av husflidsmiljøene, finnes det en trygghet i det som synes å være et ritualisert og gjenkjennelig mønster i samværene, enten det er i deres eget eller andres husflidslokale. Dette inkluderer kaffe, vafler og gode samtaler om husflid og om små og store hendelser i lokalsamfunnet. Hver av de tre husflidene er steder, hver av de tre bygdene er steder og Kåfjord er et sted. Her er de tre husflidene som steder med å utvikle stedet Kåfjord, slik Meløe (2011) viser at lokalsamfunnene er en verden av verdener, og at vi ikke kan isolere disse relasjonene uten at stedet endrer karakter. Stedene og kvinnenenes aktiviteter påvirker og

---

⁵ <https://www.nordnorskdebatt.no/finnmarkskrigen-nytt-begrep-for-ny-innsikt/o/5-124-150597>

⁶ <https://www.itromso.no/nyheter/i/MoG4pJ/har-laget-film-om-krigens-traumer-den-lever-videre-i-deg>

⁷ <https://halogalandteater.no/produksjon/2023/odeland>

former hverandre, selv i situasjoner der det er uenigheter om plassering eller nedleggelse av legekontorer, skoler, eller andre relasjonelle konflikter i bygda.

Alle har omtalt samlingene med de tre lagene som veldig viktig for å holde aktiviteten oppe, og at det er noe de ser frem til. Sammen arrangerer de hver høst festivalen Spinnvill Rokkefestival – et samarbeid mellom Husflidslagene i Kåfjord og andre lokale aktører. En av disse aktørene er ullkarderiet i Kåfjorddalen, Løvli Naturull. Lederen Anders Løvli omtales av informantene som en bauta i deres virke. Hos hjørnesteinsbedriften kan en levere ull og få den karded. I tillegg farger de ull som selges til husflidslagene. Dette brukes til å lage ulike husflidsartikler, og særlig viktig er bonkosvotten. Det er votter strikket av uvasket, karded hjemmespunnet garn og er karded opp etterpå, noe som gjør de mer vindtett. De omtales som «verdens varmeste votter», og er brukt på flere polferder. Løvli Naturull stiller også med ull til Spinnvill Rokkefestival.

Flere av kvinnene jeg har snakket med er innom husfliden minst én gang i uka. I Birtavarre og Olderdalen er husfliden kun åpen på lørdager, og husfliden blir da et naturlig samlingssted. Manddalen, hvor husfliden er åpen mandag, onsdag til lørdag, besøker kvinnene jeg har snakket med flere ganger i uken. I dybdeintervjuene med kvinnene i Birtavarre og Olderdalen kommer det frem at de også frekventerer andre arenaer. I Birtavarre har alle informantene pekt på Røde Kors og deres aktiviteter. I Olderdalen er det jakt- og fiskerlaget som blir omtalt som en sentral del av lokalsamfunnet, kjent for å trække opp skiløyper på vinteren og rydde turstier om sommeren. Så mens kvinnene i Manddalen møtes på husfliden flere ganger i uka, treffes kvinnene i Birtavarre hos Røde Kors mens kvinnene i Olderdalen bruker de mange turstiene som møteplass. I samtalen om de andre husflidslagene, blir Manddalen ofte omtalt som en storesøster. I begynnelsen trodde jeg dette skyldtes at husflidslaget ble etablert tidligere, og at kvinnene der hadde en sterkere motivasjon for å opprettholde møteplassen. Gjennom dybdeintervjuene kom det frem at kvinnene fra de to andre stedene også har andre møteplasser de «må holde vedlike», men at tilknytningen til husfliden likevel er så sterk at de ikke ønsker å se den forsvinne.

Hver av de tre husflidslagene har sin egen Facebook-side hvor de deler informasjon om kurs og gir oppdateringer om annen aktivitet. For tiden planlegger de et fellesmøte for å oppdatere hverandre om aktiviteter og kurs, dele erfaringer og kunnskap, og for å styrke fellesskapet mellom de tre lagene. Husflidslaget i Manddalen ble etablert i 1966, i Olderdalen i 1981 og i Birtavarre i 1988. Grunnet reisetiden mellom Tromsø og Kåfjord, og ikke minst de dårlige

kjøreforholdene, prøvde jeg å slå sammen besøkene på de tre plassene. Jeg avtalte møter med informanter fra ett husflidslag samme dag som jeg hadde deltagende observasjon på et annet. På et av disse møtene fikk jeg nyss om at det hadde vært litt uoverensstemmelser mellom de tre bygdene. Jeg forsøkte å ta opp tråden i dybdeintervjuene, men ble avfeid med at det alltid er noen som føler på urettferdighet. Det har vært stadige diskusjoner om hvor legekantoret skal plasseres, og hvilken av de tre bygdene som skal ha skole. Denne diskusjonen har foreløpig endt i at det både er barne- og ungdomsskole på alle tre stedene. Når jeg har nevnt for kvinnene på ett husflidslag at jeg skulle besøke det neste, har de med glimt i øyet antydning til at syltetøyet kanskje ikke er like godt hos det andre husflidslaget.

Samtidig som at det har vært uenigheter om politisk fordeling av tiltak eller annet mellom de tre bygdene, har husflidslagene vært opptatt av erfaring- og kunnskapsdeling. Forbindelsene som kvinnene etablerer overskrider lokale konflikter i kommunen og bidrar til å forme Kåfjord gjennom felles relasjoner. De overvinnet barrierer skapt av motstand med et felles mål for øye; nemlig å videreføre praksiser som er felles for de tre bygdene. På denne måten kan de materielle praksisene virke nøytraliserende på andre, omsegripende konflikter, ettersom betydningen kvinnene tillegger disse praksisene overgår viktigheten av de nåværende, midlertidige stridighetene mellom bygdene.

De tre husflidslagene arrangerer også egne aktiviteter. På Facebook-sidene er det bilder fra kurs i veskesyng, toving, syverksted, grindvev, brodering og mye, mye mer. De har flere ganger arrangert Ung Husflid, som er et tilbud for barn og unge å fatte interesse for husflid, og videreføre tradisjoner til nye generasjoner. Flere av informantene fortalte at de blant annet har laget tovede sitteunderlag på disse kursene. Informanter fra alle de tre husflidene viste frem sitteunderlag som liknet kunstverk, med vakre motiv. Det ene var 20 år gammelt, men fortsatt like fint. Jeg merket at de er veldig stolte av å lage slitesterke produkter. Slik havnet vi også inn på samtaler om bærekraft og hvordan de prøver å bruke naturprodukter som ble mindre vanlig da plasten gjorde sitt inntog i bygda på 60-tallet.

4.1.5 Et hvileskjær eller et sted for forhandlinger?

Samtalen om det materielle, de fysiske tingene de lager har god oppslutning i husflidslagene. Den ene kvinnen forklarte at håndarbeidet representerer deres kultur og fungerer som limet i husfliden. De deler både gleder og snakker om vanskelige tema mens de jobber. Andre ganger sitter de stille og strikker uten å snakke særlig mye. I intervjuet fortalte denne kvinnen at husfliden er et slags fristed for mange. De som er yrkesaktive har sine møteplasser,

læstadianerne har sine samlinger, og de med sterk tilknytning til det samisk eller kvensk kultur søker seg til miljøer eller grupper hvor de engasjerer seg i det.

På husfliden er det håndarbeidet som står i fokus, men det forekommer selvfølgelig diskusjoner om aktuelle saker i lokalsamfunnet. En av kvinnene fortalte i intervjuet at samtalen noen ganger skifter til å handle om politikk og religion – temaer som er aktuelle i bygda, men at dette raskt kan bli ubehagelig for enkelte som enten har sterke religiøse overbevisninger eller sterke meninger om et politisk vedtak. Derfor unngår de å dykke for dypt inn i disse emnene og lar husfliden fungere som et fristed fra religion, språk og politikk. Likevel blir de bevisste på de ulike medlemmenes standpunkter, og tar hensyn til dette når de vurderer når og hvor de skal skifte samtaleemne. Det er en helt naturlig del av dynamikken.

På husfliden får håndarbeidet være noe de kan gjøre sammen eller hver for seg. Den ene kvinnen i Birtavarre hadde med seg en påbegynt blåbærgenser, hvor navnet kommer fra navnet på oppskriften. Flere av de andre kvinnene begynte å spørre henne om garntype, hvor hun fant oppskriften og ga henne komplimenter for de fine maskene. Det er tydelig at interessen for husflid fungerer som en samlende fellesnevner, og et trygt samtaleemne som kan engasjere i timevis. Flere av kvinnene hadde strikketøyet i fanget og strikket noen masker med jevne mellomrom. For det meste lå strikketøyet i ro når kvinnene ble engasjert i en samtale. Det er altså ikke selve utføringen av husflidsarbeid som trekker kvinnene hit, men fellesskapet. Husfliden er det kafétilbudet de har i bygda. Et par av kvinnene som ikke hadde med strikketøy, ble spurt om de ikke holdt på med noe. De svarte at de hadde et prosjekt hjemme, men at de ikke skulle bli så lenge på husfliden. De endte med å være der et par timer. Det virket vanskelig å reise seg opp og dra når det kom stadig flere kjentfolk innom. Om en hadde reist seg, og det kom inn noen de kjente, var de raske til å sette seg ned igjen og vinke personen til sittegruppen. Hun som var på jobb, gikk inn på kjøkkenet et par ganger for å fylle på kaffekanna eller steke flere vafler. Ulike samtaler gikk på tvers av bordene. De fleste samtalene dreide seg om husflidsprosjektene deres og mimring om morsomme hendelser som førte til mye latter, selv om det ikke ble kastet noen nye masker rundt bordet den dagen.

4.1.6 Husfliden i møte med besøkende

En av informantene delte en historie om da hun var på jobb, og en mann kom innom for å kjøpe inn materialer til å strikke seg en genser. Mannen hadde nylig flyttet til området fra Øst-Europa og skulle jobbe som håndverker. Kvinnen spurte mannen om han kunne strikke, og han svarte nei. Hun ga ham streng beskjed om at han ikke fikk kjøpe garn til en hel genser før

han hadde lært seg å strikke. Hun la opp masker på en rundpinne og sendte han hjem for å øve. Etter et par dager kom han tilbake og viste frem sitt strikkearbeid. Kvinnen viste ham da hvordan han skulle legge opp masker for å strikke en genser. Etter et par måneder kom han tilbake. Han hadde da strikket sin første genser. Nå skulle han kjøpe garn for å strikke genser til kjæresten sin. Kvinnen fortalte at han, i tillegg fra hjelp til dem, hadde benyttet seg av instruksjonsvideoer på YouTube. Hun foreslo at dette kanskje er den nye måten å lære seg ting på. Jeg opplevde også å få hjelp da jeg kom til Manndalen og skulle handle inn til å strikke votter. Jeg ble spurt om jeg kunne strikke, og fikk deretter hjelp til å velge garn og strikkepinner. Innen neste gang jeg kjørte til Kåfjord, hadde hunden min tatt jobben med å nøste opp garnmøstene, i egne poter. Resultatet var to store floker som måtte håndteres før jeg kunne strikke videre. Jeg satt i stua og tok fatt på det ene nøstet. En av kvinnene sa at det begynte å klø i fingrene og tok fatt på det andre. Ut fra det jeg har både opplevd og observert, fikk alle hjelp til å velge riktige redskaper, og opplæring og oppnøsting ved behov. Både gjennom disse små og kortvarige interaksjonene og planlagte møter med et fastsatt kursopplegg, blir man inkludert. Kvinnene deler sin kunnskap, med ønske om å tilgjengeliggjøre og dele kunnskap, og påse at ingen plages så mye med sine prosjekter at man gir opp. De er oppmuntrende og slik jeg opplevde det, en gjeng med dyktige pedagoger, slik de forteller at deres mødre og bestemødre var for dem. Det å få andre til å oppleve mestringsfølelse er et uskrevet mål, og en måte å videreføre disse kunnskapene og husflidsgleden videre.

I Olderdalen fortalte de at de har gitt kontaktinfo til de som driver turistnæring i nabokommunene Nordreisa og Lyngen. Dersom turistene ønsker det, kan et av medlemmene stille på kort varsel for å åpne dørene og sette på kaffe. De understreket at det ikke er noe press om at turistene skal kjøpe husflidsprodukter derifra, men at husflidslaget har et sterkt ønske om å vise frem lokale tradisjoner. Ofte ender det med at det likevel blir solgt lester, gensere, votter og luer. Plagg som øker trivselen på hustrige dager og netter. Jeg merket at kvinnene ønsket å gjøre kulturen og håndverket tilgjengelig for utenforstående, og et ønske om å dele det de er så stolte av. Det er også en stolthet knyttet til å vise frem plagg som kvinnene selv og deres formødre har brukt for å tåle de barske, nordlige forholdene, og som fortsatt anses som det som «fungerer best» i dag, takket være tilpasningene som har skjedd over tid.

4.1.7 Kongefamilien som turkamerat på veien fra private hjem til offentlige bygg

Ganske tidlig i samtalen med kvinnene i Manndalen, ble det fine bygget til husfliden fremhevet av flere. Det skjedde også når jeg snakket med andre, som har kjennskap til bygda. Vi kom ganske langt ut i samtalen før kvinnene fortalte mer om selve bygget. Da de først snakket om det, fokuserte de på rommene i sammenheng med praksisene i de ulike delene av byggene. I tillegg kjenner kvinnene i Manndalen en ekstra stolthet over hvor flott bygget er. De trakk inn kampen om å få det slik de ville. Det første bygget deres sto like i nærheten av der det nåværende ligger i sentrum av Manndalen. Dette brant ned i 1991, og kvinnene måtte kjempe for å få det gjenbygget slik de ønsket og hadde behov for. Den nye Grenebua, som bygningen heter, ble åpnet av kongefamilien i 1992. Det første man legger merke til er takets utforming – bygget likner en stor lavvo bygd av tømmer. Dette skaper en følelse av god takhøyde, både bokstavelig og i overført betydning.

Til tross for et anstrengt forhold til staten, uttrykker kvinnene sin begeistring for kongefamilien. En av kvinnen fortalte om sin bestefar som i sin ungdom hadde jobbet hardt og spart lenge for å bygge et hus til sin kommende frue. Da han gikk til banken for å ta ut pengene, var de forsvunnet. Kvinnen antydte at en av de ansatte hadde tatt penger fra kontoen hans. Den unge mannen skrev et brev til kongen hvor han forklarte situasjonen. Ikke lenge etter mottok han beskjed fra banken om at pengene var funnet, og han dermed kunne gå videre med husbyggingen. Andre kvinner har historier om hvordan kongefamilien har «sett» dem. At kongefamilien deltok i åpningen av den nye Grenebua, og HKH dronning Sonja klypte komagbåndet, snora, kan være interessant å ha med seg når vi senere skal se hvordan innlemmingen i forvaltningsområdet for samisk språk etter hvert vant fotfeste.

Det som er felles for de tre husflidslagene, er at før de ble medlem av Norges Husflidslag og fikk egne lokaler, samlet kvinnene seg i hverandres stuer. En av informanten fortalte at det ofte var så fullt på kjøkkenet at det ikke var nok stoler. Da satte de seg på gulvet, og praten og latteren satt løst i rommet. Slik er det også i dag. Møtestedet gikk fra å være et relasjonelt krysningpunkt i private hjem til å være et relasjonelt krysningpunkt i et mer offentlig bygg som alle kan besøke, og desto mer åpen. Møteplassen da og nå er ikke isolert, men utvikler seg og tar form innenfor et større nettverk av sosiale, økonomiske og kulturelle relasjoner og prosesser.

Nesten hver gang kvinnene er på husfliden, oppstår det både ventede og uventede møter med ukjente. Dette kan være turister, medlemmenes ektefeller som kommer innom for å slå av en prat, barn og barnebarn på helgebeseøk, forskere, og andre. Dette legger til rette for flere tilfeldige møter mellom kvinnene og andre. Det er en samtidig en forventning om at de aktive medlemmene skal innom, slik at de får snakket om temaer de ønsker. Noen ganger må de også informere turister og forskere om stedets historie. Selv om kvinnene diskuterer en rekke forskjellige temaer seg imellom, vil både turister og forskere få en ganske ensartet fortelling om stedet. Stedet kan både omgjøres til en møteplass eller et tilfluktssted, deres egen arena, hvor kvinnene selv bestemmer hvor åpent de engasjerer seg med hverandre og fremmede. Dersom de setter seg i stua, skaper de et rom hvor de kan bli oppsøkt av andre, eller selv oppsøke andre. Der kan de velge å delta i samtaler, eller bare lytte. Noen snakker kun med kjente, mens andre er mer åpne for å møte fremmede for å tilby hjelp, opplæring og annen kunnskapsdeling eller innhenting av nyheter. De kan også velge å sitte inne på arbeidsrommet og jobbe med et prosjekt, og de virker mer opptatte. Da skaper de en slags barriere for hvem de kommer i kontakt med. Likevel har jeg ikke opplevd at de setter seg der inne mens andre sitter i stuen. Kvinnene bidrar således til omforme husfliden fra å være en bygning med salgsvare til et sted med historie, substans og dybde.

4.1.8 Stedlig kunnskap om stedsskapning, stedlige relasjoner og behov

Oppsummert fungerer husfliden som et sted for å bygge relasjoner. Dette inkluderer de lange, forutsigbare møtene mellom kvinnene som har samlet seg der i en årrekke, men også barn som deltar på Ung Husflid, nyinnflyttede og de som flytter tilbake og blir integrert i lokalsamfunnet, spontane møter med turister, og unge forskere som får et innblikk i den lokale kulturen, stedsidentiteten og kulturarven. Å forstå husfliden som et relasjonelt rom kan være verdifullt for videre utforskning av hvordan husfliden fungerer som en dynamisk møteplass som former, vedlikeholder og omformer relasjonene mellom folk, materialer og praksiser. Husfliden fungerer som et handlingsrom for kvinnenenes virksomhet og sosiale praksis. Det er en kultur som kvinnene skaper gjennom interaksjon og forhandlinger med seg selv, andre, fortiden, nåtiden og fremtiden.

Steder har en relasjonell dimensjon ved at de er gjensidig avhengige av hverandre, og står i et gjensidig konstituerende forhold til mennesker (Berg & Dale, 2015). Nyseth og Pløger (2015) hevder at

Det er et problem dersom steder ontologiseres i stedet for å ses på som tilblivelse. Begreper som 'hjem', 'sjel' eller 'stedsidentitet' forsøker å essensialisere noe som bygger på stadig nye identifikasjoner av aktualiserte virkende krefter som for eksempel sosiale forhold, natur, landskap eller bruk av stedet (s. 61).

Å forstå steder som dynamiske, slik det gjøres i denne oppgaven, kan virke som en motsetning til ideen om at steder har stabile egenskaper. Likevel er det det stabile ved stedet som gir kvinnene en følelse av tilhørighet. Sammen har de skapt en følelse en stedstilhørighet i stuene, som selv om de varierer, bidrar til en følelse av kontinuitet. Husfliden representerer et relativt stabilt sted med noen faste og varige trekk som trekker kvinnene tilbake gang på gang. Blant disse kjennetegnene er det forutsigbare at kvinnene møter kjente ansikt, men også ukjente. De deler en felles interesse for husflid, men også interesser som strekker seg ut av bygningen, inn i deres hjem, familier, samtaler om lokale nyheter og globale endringer. De kan være sammen, men kan også sitte alene i fred, uten å føle seg ensomme. En av informantene beskrev husfliden som følgende:

Jeg opplever Husfliden som en sosial arena. Jeg møter jo omgangskretsen min der (...) Ikke bare for meg, men også for veldig mange. Vi ser det de gangene hvor vi ikke har folk til å stille opp på lørdagene hvor vi måtte stenge. Det er et treffsted hvor man kan komme og ta en kaffe og spise en vaffel og høre litt slarv og prate om vær og vind. Så jeg tror det er en viktig plass, også for de som ikke er medlemmer.

Det finnes noen faste strukturer som består over tid, men som også tillater spontane opplevelser, møter og interaksjoner som tilfører spenning for kvinnene. De kjenner minst ett kjent fjes der, nemlig hun som er på jobb, og det fjeset kan være tilstrekkelig grunn til å ta turen innom. Etter å ha omtalt stedet som en sosial arena, la kvinnen til at hun ikke alltid orker å engasjere seg, hele tiden. Lørdager derimot, dedikerer hun til å delta i fellesskapet som finner sted i stua, og er noe hun har som en «standardinnstilling» - noe hun ikke går glipp av med mindre hun må. De «går glipp» av morsomme hendelser når de ikke er til stede, men de andre kvinnene tar ansvar for å fortelle om disse slik at ingen blir utelatt selv om de ikke er fysisk til stede. Ikke bare trekker kvinnene frem «sin egen» husflid som et slikt møtepunkt, men også fellesmøtene mellom de tre husflidene, og andre samlende aktiviteter på tvers av dem. Gjennom sin forutsigbarhet og inkluderende ånd, er det også en plass som har nøytrale elementer i forhold til stridstemaene som går på tvers av bygdene. En av kvinnene beskrev dette forholdet:

(...) og fra gammelt av så har vi jo vært bygd mot bygd, når det gjelder politikk og sånne ting. Men når det gjelder husflid, så klarer vi å samarbeide veldig godt. Vi har årlige møter i husflidslaget hvor vi deler både erfaring og interesser, og planlegger felles arrangementer for eksempel.

Husfliden er en møteplass for kvinner med ulike hverdager, levemåter og livssyn, og binder folk stedlig sammen på kryss av de stridighetene som nødvendig er en del av et sted. Dette er også en av måtene kvinnene skaper stedet. De stedlige dynamikkene gjør at stedet er mangfoldig, kaotisk og uforutsigbart, men også ei trygg havn hvor kvinnene uttrykker at de føler seg komfortable. Det er deres sted. Samtidig som de opprettholder og viderefører hverandres praksiser og andre, deler de også bekymringer og vonde minner som tilhører både dem selv og deres foreldre. Solastalgia er et begrep utviklet av klimafilosof Albrecht for å beskrive de psykologiske traumene (place-based distress) knyttet til et bestemt sted som oppstår som følge av klimaendringer (Askland & Bunn, 2018). Dette er en videreutvikling av begrepet nostalgi, som referer til en slags hjemlengsel, men solastalgia innebærer at man fysisk befinner seg på stedet som oppleves som tapt. I videoen av tidsvitnet, fortalte hun om familiens ankomst med båt lenger sør i landet. På kaia overhørte de noen lokale som sa «Men de har jo ikke haler!». Dette viser hvor lite kunnskap det var om Nord-Norge på denne tiden. Kvinnen fortalte ikke så mye om tiden sørpå, men om hjemkomsten. Først bodde de i gammer sammen med dyrene mens de bygget et fjøs, før de etter hvert fikk bygget bolig. Kvinnen forteller at denne reisen har etterlatt dype spor. «Spor som også underbevisst er overført de neste generasjoner». De som ble tvangsevakuert fikk aldri tilbud om psykisk helsehjelp fra det offentlige, og heller ikke etter å ha vitnet om sine opplevelser for dokumentasjonsformål har de fått et slikt tilbud.

Flere av kvinnene deler minner om hvordan moren satt og sydde klær til langt på natt. De fleste av informantene har koblet dette til at det var mye å gjøre og at de ikke ble forstyrret av barna etter leggetid. Den ene kvinnen fortalte

Bestemoren min hadde en del salg på slike ting, både grener og strikkaklær og forskjellig. Bestemor fortalte litt om tiden. Men for henne var det ... jeg tror det var veldig sårt. (...) Det var ikke noe tvil om.

En annen kvinne fortalte at bestemoren ofte satt oppe om natten og sydde. Bestemoren var husredd og sterkt traumatisert. Når hun var alene hjemme med barna, klarte hun ikke å sove uansett, så hun brukte tiden rundt kjøkkenbordet til å sy. Det ble også poengtert at kvinnene alltid måtte være virksomme:

Som nevnt hadde kvinnene alltid med seg strikketøy når de skulle gå på besøk. Ja, for de måtte liksom gjøre noe hele tiden. Du kunne ikke være lat (...). Jeg tror det var janteloven og så var det kanskje litt det her med det hun hadde opplevd under krigen.

Kvinnene, og alle etterkommere av de tvangsevakuerte, kan til en viss grad identifisere seg med tapet av det som er gjenvunnet, men også med erkjennelsen av det de aldri vil kunne få tilbake. Dette bidrar til å styrke deres tilknytning til Kåfjord, husfliden og de lokale praksisene, som igjen er med på å forme dem.

4.1.9 Husflid skaper sted – Sted skaper husflid

Husfliden fungerer som en åpen møteplass ved å være et åpent møtested. Stedet er relasjonelt og dynamisk, og er ikke så rigid at det ekskluderer fremmede individer eller prosesser, eller har vanskeligheter med å tilpasse seg endringer i lokalsamfunnet og verden. Disse egenskapene binder og regulerer stedlige praksiser og relasjoner, samtidig som de legger til rette for spontane, tilfeldige og uforutsigbare prosesser og relasjoner som også former og omformer stedet. Husfliden representerer et rom for Masseys begrep om «throwntogetherness», eller sammenkastethet, hvor tilfeldige møter bidrar til å formidle og transformere stedsidentiteter. Dette medvirker til kontinuerlig skaping og omskaping av stedet gjennom de relasjonene og prosessene som utspiller seg der. Først når man graver dypere og undersøker de sosiale relasjonene og arbeidet med kulturarven nærmere, forstår man at husfliden er så mye mer enn bare husflid. Det er en stedlig plass som setter det lokale fellesskapet i fokus. Kvinnene knytter seg selv og fremtiden til fortiden og deres kvinnelige forgjengere, deres praksiser og levemåter. Uten å eksplisitt nevne det, har de reflektert seg inn i nettverk av sammenhenger som utenforstående må utforske for å i det hele tatt forstå at det eksisterer. Samtidig som at husfliden her forstås som dynamisk og foranderlig, må vi være påpasselig å ikke kimse av det trygge ved stedet. Kvinnene er oppvokst med husflid, og ulla er deres livslange følgesvenn.

I det «daglige» er husfliden et sted i tilblivelse. Det er ikke gitt hvem som kommer inn døra, og stedlige prosesser skaper behov for omstilling, kreativitet og det å oppsøke andre for å ta del i de aktiviserende prosessene. Husfliden er alltid det samme – i kraft av at det aldri er det samme. Det skapes og omskapes gjennom praksiser, ideer, kurs, materialitet, tilfeldige møter og en rekke andre faktorer. Kvinnene, fremmede, materialer og mer kastes sammen i stuene, og gjør husfliden. Det gjør Kåfjord. Og det skaper nye relasjoner i tid og rom.

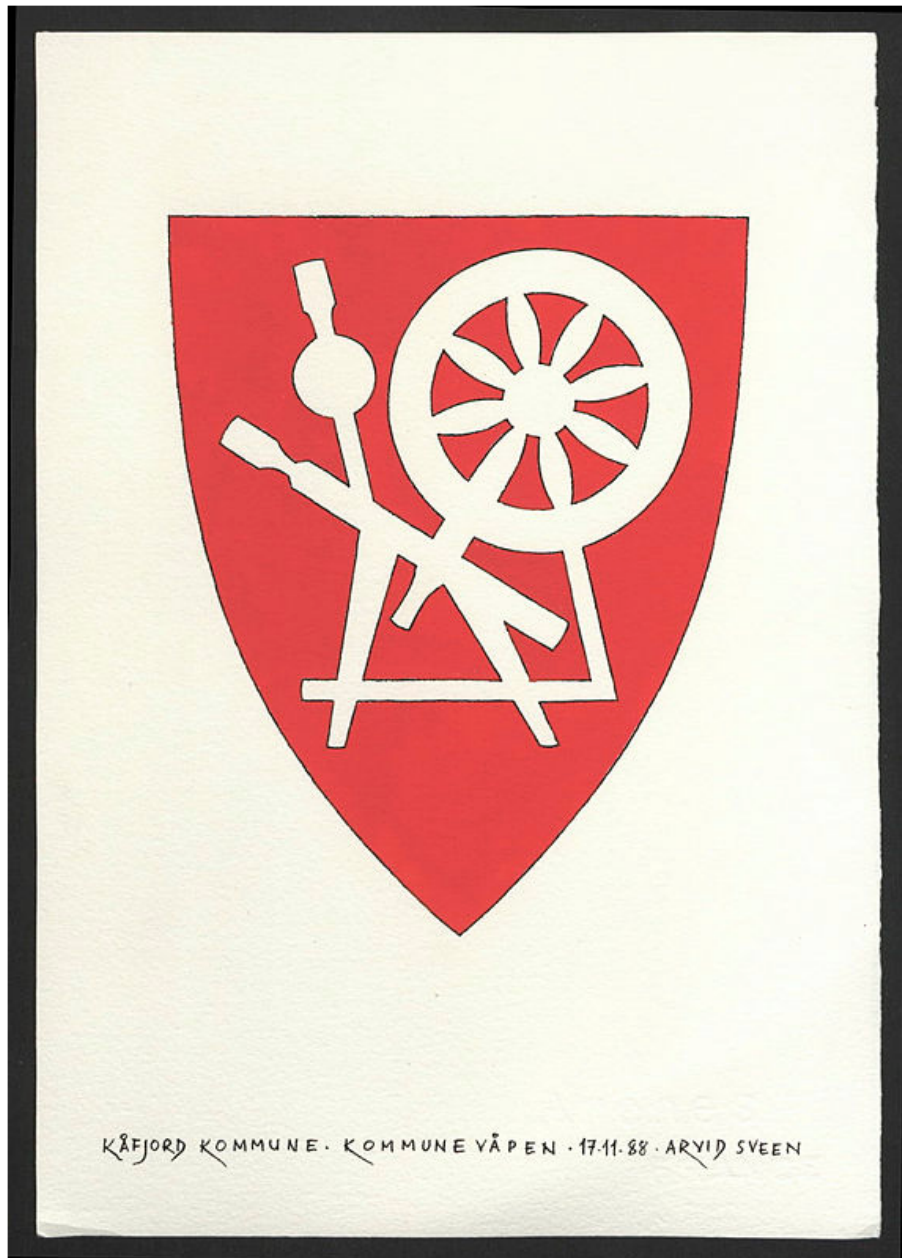
Kvinnene henter inspirasjon til kurs både innenfra og utenfra. Men er alt husflid? De forholder seg i varierende grad til hvor nøye de forholder seg utelukkende til naturlige materialer og nedarvede mønstre. For mange er det det sosiale nettverket som er drivkraften for eget gjentakende oppmøte, og legger derfor ikke så stor vekt på *hva* de lager, men heller at det er rom for å gjøre det en vil, så om det er å la prosjektet sitt ligge hjemme. Den ene kvinnen fortalte om at de for noen tiår siden hadde kurs i å sy bukser. Da jeg spurte om hva de pleier å ha kurs i, fortalte hun at det egentlig munner ut i hva de selv har lyst til å bli kurset i. Dersom de sammen finner noe de har lyst til å lære seg, prøver de å få tak i kursholdere. Ofte er kursholder selv medlem i ett av husflidslagene, mens andre ganger henter de inn eksterne. For noen er det skapergleden og det å være kreativ som engasjerer dem.

4.1.10 Husflidens posisjon i lokalsamfunnet

Husfliden viste seg å stå sterkt i lokalsamfunnet. Jeg ble som regel henvist til kvinnene, i søken etter å lære mer om Kåfjord. Den andre gangen jeg kom til Manndalen, spurte jeg om husflidens posisjon i lokalsamfunnet. En av kvinnene sa litt strengt: «Det er ikke uten grunn at Kåfjord er den eneste kommunen med et kvinneredskap i kommunevåpenet».

Kommunevåpenet deres er en rokk:

Rokken står som et tidløst symbol på husfliden, som har lange og spesielle tradisjoner i Kåfjord. Motivet fremhever særlig kvinnearbeidet, som gjerne har vært undervurdert. Den varme rødfargen passer til et motiv som forbindes med hus og hjem. (Sveen, 1988).

Figur 4. Kåfjord sitt kommunevåpen. Av A. Sveen, 1988 <https://foto.digitalarkivet.no/fotoweb/archives/5003-Kommunev%C3%A5pen/Kart%20og%20tegninger%20og%20segl/he10081205031156.tif.info>

4.2 Husflidspraksiser

I denne delen skal vi se på husflidpraksisene, og Kåfjordkvinnenes arbeid med stedlig kulturarv. Hva er det de skaper, og hva er det de skaper med det de skaper? Haraway (2019) poengterer at spørsmålene om hvem som eier livshistorier, og hvem som har tilgang til en annens historie, er avgjørende i kampen om urfolks suverenitet og integritet (s. 568). Fortellinger tilhører fortellere, som deler dem, eller ikke, gjennom situerte praksiser (ibid., s. 570). I denne delen av analysen ser vi nærmere på meningsdannelser om stedet. Det blir viktig å se på tingene i en utvidet relasjon fra deres kulturelle kontekst og betydning, og åpne for hva tingene betyr i samtiden (Pétursdóttir og Olsen, 2018). Her vil jeg fortelle om praksisene *kvinnene* forteller om, for å fortelle om stedet. Jeg lar tingene få oppmerksomhet og lar historiene komme frem gjennom tingene. Kvinnene lager selvfølgelig langt flere ting enn det som kommer frem i denne teksten, men poenget er å få frem hva de selv trekker frem, og det jeg har observert.

Kvinnene i stua sitter og strikker lester (raggsokker), ullgensere, bonkosvotter og andre, mer moderne plagg i henhold til bestillinger og barna og barnebarnas ønskelister som kvinnene holder et øye med. Mye av det kvinnene lager springer ut fra overlevelsesteknikken som er tilpasset de klimatiske forholdene, og baseres på materialene som var å få tak i før det kom veg til bygdene. Praksisene deres bygger på materialer de hadde tilgjengelig før tiden. Veiene til og fra bygdene kom først på 1960-tallet, noe som gjorde de ganske isolerte frem til da. De fleste småbrukene hadde sau som gav tilgang på ull.

4.2.1 Ulla, andre materialiteter og fortellinger om forholdet til landskapet

Kvinnene ved husflidene i Kåfjord jobber med ulike materialer. Noen jobber med skinn, andre med tre, de fleste med ull. Noen jobber utelukkende med naturmaterialer, mens mange tillater syntetiske materialer. Ulla har en sterk posisjon i de tre husflidsbyggene, men også i hjemmene til kåfjordinger. De fleste kvinnene har sine røtter i småbruk, og er vokst opp med ikke bare strikkingen eller vevingen selv, men hele prosessen fra innhenting av materiale til et ferdig produkt. De som vokste opp på småbruk forteller at de selv hadde sau, eller naboer som delte ull med dem. Sauene ble klippet om høsten, og kvinnene hadde en travel periode i vente. Fra sauene ble klippet, måtte de separere ulla ut fra kvaliteten. Videre ble ulla karded og spunnet på rokk slik at de hadde håndterlige nøster å jobbe med. Noen brukte også å hente bær og planter i naturen, tørke det, og plantefarge ulla. De forteller at det var vanlig å bruke plantefarget ull i grener for å lage ulike motiver. Kvinnene i Manndalen fortalte at

forgjengerne deres pleide å hente bær, planter, ved og annet materiale i Svartskogen som er et utmarksområde og en allmenning bygda har disponert fra eldre tider. Svartskogen var særdeles viktig som beitemark for husdyrene og som slåtteområde.

Når sauene var klippet, sorterte kvinnene ulla. Buk- og lårull som var av dårligere kvalitet burde ikke brukes til grener eller klær, og ble heller brukt til vevde tepper og dyner av karded ull. Kvinnene måtte være ferdig med produktene som skulle selges på marked i november. Mennene måtte ha gode plagg når de dro på Lofoten, Finnmarken eller fisket lokalt i desember og januar til april. I tillegg skulle de selv og barna ha pentøy til jul. Julegavene til barna var oftest klær som var så pene at de bare ble brukt til søndagstøy. Den ene kvinnen fortalte om kjolene som hun og søstrene fikk til jul et år. Kjolene var laget av gamle gardiner, og hun fortalte lattermildt om det gyselige mønsteret. På den tiden syntes hun riktig nok at kjolene var pene.

Mennene var ikke fremmed for husfliden. Det var som regel mennene som bygget redskapene og reparerte både rokker og vever når de gikk i stykker. Det var heller ikke ukjent at menn kunne strikke. Flere av kvinnene minnes sin far rundt kjøkkenbordet som bøtet fiskegarn og «stoppet» lester og votter, dvs. at de reparerte plaggene sine da de var slitt og fikk hull. Kvinnene forteller at i deres generasjon, satt skolen en stopper for at gutter kunne strikke, sy og brodere på skolen, og måtte derfor ha sløyd. Den ene kvinnen, som i tillegg til ull, har tre som et av sine materialer, fortalte om bestefaren som tok hennen med ut i skogen for å finne emner. Når bestefaren så en ny grein, kunne han legge det under en annen grein slik at den ville vokse videre i en bue. Slik kunne bestefaren om noen år lage kjelker til barnebarna. Han lærte henne også håndtering av kniv som hun nå har god nytte av når hun lager gaver til sine barnebarn.

4.2.2 Vottene

Den andre gangen jeg var innom husfliden i Manddalen, var planen å strikke noe som er «typisk» for Kåfjord. Det var veldig mange kunder i butikken da jeg kom inn, men fikk etter tur hjelp fra kvinnen som var på jobb. Jeg spurte henne om hva det kunne være, og fikk tildelt brosjyrer om bonkosvotten, Manddalsgrena og Manddalsmønsteret. Interessen falt på bonkosvotten som har estetiske kvaliteter som jeg foretrekker fordi de er pene og (oftest) ensfarget og *ser* myke ut. I tillegg ble varmekvaliteten poengtert av kvinnen. Dette var en kald vinterdag i februar, og på tur til Kåfjord, hadde jeg glemt igjen vottene mine i Nordkjosbotn da jeg fylte drivstoff. Så jeg spurte om de hadde garn og pinner.

Kvinnen fortalte at de ikke hadde garnet inne, men at de nylig hadde sendt bestilling, og at garnet skulle være ferdig om en måneds tid. Jeg fikk et annet type garn så jeg kunne øve meg på å strikke votter, og fikk beskjed om at jeg måtte komme tilbake senere hvis jeg ville strikke bonkosvotter. Jeg stusset på at det var så lang leveringstid på garn, men nøyet meg med invitasjonen tilbake. Jeg satt meg ned for å bla i disse brosjyrene og så at bonkosvotter strikkes av uvasket, hjemspunnet garn og at vottene skal kardes når de er ferdigstrikket. De karder vottene ved å ta en børste og grer opp ulla slik at det blir et «ekstra lag» ull som tetter hullene mellom maskene. En kvinne som satt ved siden av meg fortalte at bonkosvotter er «verdens varmeste votta», og at de har blitt med eventyrere på flere polferd og over Grønland. Hun fortalte at de varmer så godt fordi det er lagt så mye flid i dem. Først må man sende bestilling til ullkarderiet i Birtavarre – Løvli naturull. Videre spinner husflidens medlemmer ulla til garnnøster på rokken. Denne prosessen tar lang tid, og det er ikke så mange av medlemmene som spinner.

Figur 5. Bonkosvotter. Fra Manddalen Husflidslag <https://manddalen-husflidslag.no/produkt/bonkosvotter/>

Rundt bordet fortsatte praten om bonkosvotten. Kvinnene fortalte at mennene brukte å ha disse med seg på fisket. Siden ulla kardes, blir de mer vind- og vanntett, og holdt mennene varme i utallige timer på sjøen. Kvinnene fortalte også at de som barn fikk slike votter, for vintrene er nokså kalde. Bonkosvotten ble tatt opp av kvinner på alle de tre husflidene, ofte i samtale om mennenes arbeid på sjøen. Samtidig som de koblet sine egne praksiser til deres forfedre, trakk de også koblinger ut i verden, på polferder og ekspedisjoner over Grønlandsisen. Gjennom dette, skaper kvinnene koblinger i nettet mellom Finnmark- og Lofotfisket i mellomkrigstiden og reisene til tungt teknologiserte ferder for moderne eventyrere. Bonkosvotten får et selvforsterkende stempel som «verdens varmeste vott», når de som jo faktisk har behov for virkelig varme votter, måtte det være en eldre fisker på 1910-tallet eller en ung, urban eventyrer, foretrekker den kardete votten fra ei perifer bygd i Arktis. Kvinnene har på mange måter satt Kåfjord på kartet. I tillegg til flittig informasjonsdeling til turister som kommer innom, har flere av dem reist rundt på ulike messer for å promotere sjøsamiske praksiser.

I Birtavarre fikk jeg presentert Kåfjordmønsteret som brukes både til votter, genser, og lester (raggsokker). Det er et av medlemmene der, Ragna Helene Pedersen, som har designet mønsteret. Hun har hatt flere verv i husflidslaget, også som leder i 16 år. En annen kvinne hentet et ark med mønsteret til votten. Jeg så mønsteret av en rokk på den ene siden og spurte om det var etter kommunevåpenet. Det var det. Videre forklarte hun resten av mønsteret:

Øverst er Lyngsalpene med midnattssola over. Under er det mønsteret til grener. Den taggete linjen kalles «steinbittener» og er hentet fra Manddalsgreina. Under er rokken omkranset med «kjetting» som også finnes i grener. Etter det kommer steinbittennene på nytt. Videre er det mønster av fisk før den avsluttes med steinbittener igjen. Mønsteret beskrives i oppskriften:

Kåfjordvotten: Litt om mine tanker bak mønsteret til Kåfjordvotten

På oversiden av votten er rokken. «Kvinnens side.» (Rokken har vi også i kommunevåpenet vårt, men i en annen variant.) Den er symbolet på kvinnes rolle i Kåfjord, på hennes uvurderlige arbeid heime på småbruket og med husflidssystemene, der ull fra sauene var hovedmaterialet. Derfor har jeg også begynt vrangborden med «steinbittener» og omkranset rokken med «kjetting». Disse er border i stripene på

grena. Dette var hennes bidrag til å spe på familieøkonomien. Store familier var vanlig den gang.

På undersiden av votten finner du fisken og garnlenka. «Mannens side.» Han reiste på fiske i sesongene eller drev med fjordfiske. På denne måten skaffet han penger i kassa og mat til familien. Fra sesongfiske kom han bare heim til store helger og i onnetia. Til sammen er dette et bilde på det som har vært vårt folks levebrød gjennom tider: Småbruk og fiske. (Ragna Helene Pedersen)

Kåfjordmønsteret viser symbolikk som er gjeldende for hele kommunen og viser et slående eksplisitt og aktivt kjønna stedsarbeid, hvor arbeidsfordelingen illustreres ved å snu votten.

Figur 6. Kåfjordvotten. Fra "solsikkestrikk", av Bø, R. B., 2020.
<https://solsikkestrikk.blogspot.com/2020/06/kafjordvotten.html>

Inne på husfliden i Olderdalen fikk jeg presentert Olderdalsmønsteret. Det er tegnet av Gunn Hilde Boine som er medlem i Olderdalen Husflidslag. Boine forteller at mønsteret var ment å brukes til lester, men så har de kreative damene på husfliden brukt det til votter (personlig kommunikasjon, 6. mai 2024). Mønsteret er inspirert av votter med mønster brukt i Olderdalen i 1947⁸. På votten til høyre i *Figur 3* er det «fjell, sol, sjø og Hurtigruta. På den til venstre er det kirka og older. Det er masse older i skogen. Nordlys i bakgrunnen. Bølger på nedsiden.» (ibid.) Også dette mønsteret viser til stedlige egenskaper, som kvinnene opplever at representerer bygda deres. Disse kvalitetene observeres av lokalbefolkningen i det daglige, og viser til utsikten ut mot Lyngsalpene over fjorden, Hurtigruta som seiler gjennom den, og bølgene som den sender mot bygda. Midnattssol og nordlys er noe vi nordfra ofte tar forgitt, men som tiltrekker besøkende med ønske om å oppleve fenomenene. Olderdalen får ofte besøk av turister som tiltrekkes overnattings- og opplevelsestilbud i Olderdalen og nabokommunene Lyngen og Nordreisa, som har en større satsning på turisme.

---

⁸ <https://digitaltmuseum.no/011013439704/et-par-votter-med-monsterstrikking-olderdalen-kafjord-troms-1947>

Figur 7. Votter med mønster fra Olderdalen. Foto: Privat.

Mannaldsmønsteret benyttes i dag til både votter, hansker, pannebånd ol. Mønsteret har vært i bruk i Manddalen siden rundt 1920, men har ukjent opprinnelse⁹. Produktene strikkes i sort og hvitt garn før fargene broderes inn. Dette mønsteret viser ikke til noen lokale egenskaper, men er mye brukt og godt dokumentert fra mellomkrigstiden til nå. Mønsteret er lett gjenkjennelig, men er ikke like symbolsk stedlig forankret. Valg av farger og detaljer i broderiene varierer ut fra hvem som lager de. Det er derfor mindre fastsatte krav til hvordan de skal se ut, men mønsteret er likevel lett gjenkjennelig. Kvinnene fortalte ikke så mye om dem, ut over at de har blitt brukt der i over 100 år.

Figur 8. Votter med Mannaldsmønster. Fra <https://manddalen-husflidslag.no/nettbutikk/>

---

⁹ <https://manddalen-husflidslag.no/produkt/votter-i-mannaldsmønster/>

4.2.3 Rokken og veven – fortellinger om kvinneveredskapenes posisjon i hjemmene

Alle informantene har fortalt at det sto en rokk i hver stue. Og slik er det nesten i dag og. Under et intervjuene, pekte kvinnen bort på rokken som sto mellom kjøkkenet og stua. Den var 70 år og arvet fra hennes mor. Den er fortsatt i flittig bruk. Slik er det ikke hos alle. Hos flere av de andre kvinnene er rokken plassert på samme sted, men brukes ikke. Som barn måtte de hjelpe til med å karde ulla som skulle spinnes. Håndtering av rokken er noe som ikke har gått i arv til alle, og kvinnene som ikke sitter på denne kunnskapen, forteller at de er redde for at rokken skal gå i stykker. Noen plasserer rokken sin utenfor rekkevidde når viltre barnebarn kommer på besøk. Respekten for rokken ble tydelig hjemme hos den ene kvinnen:

Den rokken her (peker rett bort i stuen) er laget av tre forskjellige rokker. Rokkehjulet ble tatt vare på, det ble innpakket i klede og lagt under en stein når de skulle evakuere. Og så hadde hun funnet andre reservedeler når hun kom tilbake. Så de bygget opp en ny rokk av det. De tok vare på tingene, for de skulle jo komme tilbake.

Den samme respekten har de til vevene. En av kvinnene fortalte at faren lagde en ny vev til moren etter krigen. Han dro til en slektning for å ta mål av deres vev slik at han fikk bygget den så lik som mulig. Sammen med rokken, var veven viktig i produksjon av klær. Kvinnene forteller om klærne i deres barndom ofte bestod av strikket ull og vadmél – som er et vevet stoff av ull. Vadmélstoffet stampes når det er vevd, og blir dermed mer avstøtende mot vann og vind. Menneses arbeidsklær var som regel laget av vadmél, og når klærne var så slitt at de ikke kunne brukes på havet lenger, ble de omsydd til barneklær. Den ene kvinnen minnes at farens vadmélbukse ble omgjort til den flotteste kåpen hun noensinne har eid.

Inne på arbeidsrommene på husflidene har det stått flere vever, både oppstadvev og flatvev. Oppstadveven brukes ofte til grener, mens flatveven brukes til bl.a. ullsjal, komagbånd og gulvtepper. Det var få vever på arbeidsrommene som ikke var i bruk da jeg var innom. Kvinnene fortalte at det ofte er kurs i veving, og siden veving ofte tar land tid, kan medlemmene levne påbegynte prosjekt så lenge de ferdigstiller prosjektet innen rimelig tid, og dermed frigjør veven til nestemann. Vevne krever ikke så mye plass, men kvinnene forteller at ikke alle hadde egen vev før i tiden. Før de fikk egne lokaler, dro kvinnene på besøk til andre som hadde det.

Fortellingene om rokken og veven viser hvor vitale de var i hjemmene, og at de var ryggraden i klesproduksjonen og en del av selvbergingen. Kvinnene fortalte at redskapene etter hvert fikk en mindre betydning i hverdagen da plasten gjorde sitt inntog på 1960- og 70-tallet. Da det ble billigere å kjøpe klær, enn å lage de selv, var det ikke lenger et behov for kvinnene å spinne ull og veve tøy. Nå bruker flere av kvinnene, samt andre kursdeltakere, mye tid i arbeidsrommene på husfliden for å ta tilbake disse praksisene. Flere forteller om en oppgitthet for den dårlige kvaliteten på butikktøy, og garn som ikke varmer.

4.2.4 Grena og kvinners rolle i hjemmene

I tillegg til klær, vevde kvinnene grener eller rátnu, som er det samiske ordet for store tepper med renning og innslag av ull, vevet på oppstadvev (Schjøtt, 1958). Ifølge Schjøtt (1958), ble grenene som ble vevet i Manndalen, nesten utelukkende laget for salg på markedet i Skibotn i november. Hun skrev også at «Greneveving var (...) en kjent gammel sjøsamisk tradisjon. Sjøsamene vevet grener som de solgte til fjellsamer og norske kjøpmenn» (ibid., s. 64). Grener har tradisjonelt vært brukt som isolasjon på gammer og lavvoer av reindriftssamer. En av kvinnene fortalte om da foreldrene hennes akkurat hadde giftet seg, og moren hadde fått opplæring i greneveving av sin svigermor. Den unge kvinnen rakk å veve en eneste grene før mennene reiste sjøveien til Skibotn for å delta på markedet. Hun hadde vevd grenen så stram og stiv at de andre kvinnene var i tvil om fjellsamene kom til å se gang i den. Mennene var borte i et par dager, og kvinnen ventet i spenning for om grenen hadde blitt solgt eller ei. Da mennene nærmet seg land, sprang kvinnene ned i fjæra for å høre om de hadde fått solgt alle varene. Nabomannen, som var den første til å legge til land, ropte at den unge kvinnens grene var den første som ble solgt. Den gikk også for hele to kroner mer enn de andre grenene. Da kvinnen fortalte dette, virket hun opprømt av stolthet. Det er tydelig at kvinnene er stolt av hvor medvirkende kvinnene var til familieøkonomien.

Greneveving og vottestriking var for mange eneste mulighet til å tjene kontanter. Markedene i Skibotn og Bossekop var svært viktige. Her fikk man avsetning for både vatter og grener. Handelsmenn kjøpte opp store lass med grener og fraktet dem bl.a. til Finland. I 1930-årene fikk man mellom 16 og 18 kr. for ei grene, alt etter størrelsen og vekta.¹⁰

---

¹⁰ <https://manndalen-husflidslag.no/category/grener/>

Figur 9. Oppstadvev med påbegynt prosjekt i arbeidsrommet i Grenebua i Mandalen. Foto: Privat.

Hjemme hos en av kvinnene fikk jeg omvisning i vevbua hennes. Langs den ene veggen sto oppstadveven. Det er en ganske kompleks konstruksjon, hvor steiner brukes til å holde rennene i strekk. Rennene er tynne ulltråder som man vever de tykkere ulltrådene rundt for å lage

grener eller andre verk. Hun forklarte at for å lære deg å veve, bør du veve ensfarget til du klarer å holde en jevn bredde på grena. Når du mestrer det, og har «fått det i fingrene», kan du begynne å bruke ulike farger for å danne mønster. Hun forklarte videre at når du har først lært deg å veve, er det prosessen med å sette opp grena som er mest krevende. Hun prøvde å forklare framgangsmåten, men jeg slet med å forstå.

Inne på husfliden er veggene prydet av flere grener. Kvinnene forteller ofte om grena i en økonomisk setting. Nå selges grener for mange tusen kroner, og henviser til salg av grener i Skibotn. Grenene brukes kun til pynt i dag, men ved at de henger på veggene, minnes de hvor viktige kvinnenenes virke var for å sikre at familiene hadde råd til å kjøpe varer som de selv ikke fikk produsert på småbrukene. Det har blitt holdt flere kurs i greneveving. I løpet av kurset er det ikke bare selve vevingen som læres, men også hele forarbeidet ved å sette opp, spenne renninger og så videre. De yngre generasjonene, og de som ikke har tilknytning til Kåfjord, får forklart hvordan grena på mange måter ble en økonomisk ryggrad.

Den ene kvinnen fortalte at selve vevingen ikke er så komplisert, men at det går mye tid og energi på å sette opp for å sette i gang. Grenene inne på husflidene ligner hverandre, men har litt ulike mønstre. De fleste har de samme mønstrene som går igjen, men hvor hver vever har satt sine personlige preg – enten i fargevalg eller mønster. En annen kvinne fortalte at hver grene er et bilde som må males, og at mønsteret kommer av kunstnerens kreativitet. Noen foretrekker å lage samme mønster hver gang, mens andre utfordrer mønstret og videreutvikler det. Inne på arbeidsrommene var flere av flatvevene i bruk, med påbegynte ullsjal og kommagbånd, ventende på at veveren skal komme og fortsette arbeidet. Flatveven brukes også til å veve gulvtepper som også er i bruk inne på husflidene og i informantenes hjem.

Flere trekker inn det sterke båndet til reindriftssamene gjennom verddekulturen og de faste møtene på markedet i Skibotn som forsterket bygda Manndalen ved de husflidsartiklene som kom derfra. Verddekulturen sikret et godt forhold mellom sjøsamer og reindriftssamer, fordi begge parter fikk byttet til seg mat og materialer de selv ikke hadde tilgang på. En verdde er «ikke familie, men mer enn en bestevenn». Ordningen lever til dels i dag, men det gamle systemet med at fastboende på kysten var arbeidshjelp i siidane i reindriften, er i praksis borte. «Rettsvesenet tar seg av beitekonflikter, nå er det ikke lenger vi selv som ordner dette over en kopp kaffe». Den økte statlige innblandingen i etterkrigstiden blandet institusjoner inn i relasjoner som tidligere hadde vært forbeholdt de som hadde tilknytning til ulike steder, også i Kåfjord.

4.2.5 Lyngenkofta, duodji og fortellinger om den sjøsamiske tilknytningen

Ved inngangspartiet til husfliden i Manddalen står det en utstillingsdukke med Lyngenkofta. Den ene kvinnen fortalte at moren hennes deltok på koftekurs på husfliden i 1995. Lyngenkofta hadde ikke vært brukt på 100 år, og de var ikke helt sikre på hvordan den så ut. Basert på gamle bilder og kilder, ble det på 1990-tallet gjort et omfattende arbeid for å rekonstruere kofta fra gamle Lyngen (Senter for nordlige folk, u.å.). På husfliden i Manddalen ble det holdt koftekurs i 1995. Kommagbåndene er de tradisjonelle ullbåndene som festes til kommager, samiske sko i skinn som både brukes til kofte og av noen til hverdags.

Kåfjordmønsteret er ikke gjort til et etnisk mønster, men viser det viktige sporet som er at de er en blanding av tre folk. Den ene kvinnen forteller om at moren poengterte gjennom hele oppveksten at «Vi er en god blanding av tre folk: Samer, kvener og nordmenn: De tre stammers møte. Alle er likeverdige, uansett hvem de er og hvilken av de tre identitetene de valgte å ta». Det kvinnene forteller stemmer overens med en fortrolig forsoning i etterdønningene av en koloniseringsperiode fra tidlig på 1700-tallet frem til vår tid (Nergård, 2006, 2019). En av dem jeg møtte på min første tur til Kåfjord sa: «Kåfjord har drevet forsoning siden 1992, flere åpner øynene for det». Vedkommende henviste til da lokalpolitikkerne som tidlig på 1990-tallet besluttet at kommunen skulle sende inn søknad om å innlemmes i Forvaltningsområdet for samisk språk. Beslutningen skapte furor i lokalsamfunnet, og et motstandsparti vant valget i 1999, men de klarte ikke å endre beslutningen og kommunepolitikken. Kommunestyret skal, ifølge vedkommende, ha mye av æren for kommunens innstilling til urbefolkningene den dag i dag. Spliden i lokalsamfunnet munter ut i at noen aksepterte at Kåfjord er et sjøsamisk område, mens andre mener at det ikke er bevis for en slik påstand. En annen informant koblet denne striden til et skifte i sin egen identitet. Hun ble same sent på 80-tallet. Det hun legger i at hun «ble» same, var at hun ble bevisstgjort på sin tilknytning til det samiske miljøet og samiske historie i Kåfjord, og valgte å ta det til seg. Erkjennelsen vokste gradvis fram i henne da hun gikk på videregående skole i Nordreisa og ble spurt av en «reisaværing» om hun var samisk. Det avkreftet hun. Reisaværingen spurte da om bestemoren hennes snakket samisk, hvorpå hun svarte «Ja, men det gjør jo alle besteforeldre». Gjennom skolegangen på et annet sted, ble hun også oppmerksom på at hennes norske språk besto av mange samiske begreper. Videre fortalte hun om konflikter og splid som hennes «nye» identitet medførte i familiesammenkomster. Mens

den unge kvinnen opplevde konfrontasjoner på hjemmebane, kunne hun i 1995 dra på koftekurs på husfliden.

Kåfjord kommune har i løpet av de siste tre tiårene endret seg fra ei perifer kyst- og jordbruksbygd til å bli et senter for sjøsamisk identitetsutvikling (Aarsæther & Nyseth, 2011, s. 63). Kommunen ble innlemmet i det samiske språkforvaltningsområde tidlig på 1990-tallet og har etter det satset på å vitalisere og bygge videre på den sjøsamiske kulturen, og fremstår derfor i dag som et nytt sted (ibid.). Flere av kvinnene tar til orde for å fremme den sjøsamiske historia i Kåfjord– til tross for at ikke alle bruker det begrepet:

Jeg liker ikke å sette meg i bås som same, kven eller som norsk (...) for vi er en blanding. (...) Vi er en smeltedigel av ulike kulturer (...) og det er jo ens egen tilhørighet som gjør hva man ønsker å kalle seg (...) Vi har jo alle de fjordsamfunnene i hele Nord-Norge hvor det sjøsamiske blir veldig fremelsket.

Samtidig ligger det trolig noe mer i det å ikke ta dette valget. Ved å velge én identitet, velger du samtidig vekk to andre. Det kan være sårt å skuffe eller utfordre foreldre og søsken som ikke gjør det samme valget. Flere av de andre jeg har snakket med i Kåfjord, forteller om ungdom som ikke vil såre en av bestemødrene når de må ta stilling til om de ønsker bunad eller kofte til konfirmasjonen sin. De yngre kvinnene fortalte i intervjuene at de ikke ønsker å dytte noe kvensk eller samisk på barna. Barna får selv bestemme hvor lenge de ønsker å ha samisk på skolen, og de velger selv om de vil ha kofte eller bunad i konfirmasjonspresang. Den ene kvinnen fortalte at det var viktig for henne at barna selv får kjenne på kroppen hvordan identitetskonflikten har preget lokalsamfunnet, og at den valgfriheten ikke må tas forgitt. Hun understrekte samtidig at barna aldri skal måtte oppleve det hennes generasjon gikk gjennom på 1990- og 2000-tallet, men henviste til at «de som ikke husker fortiden, er dømt til å gjenta den».

Stedsfortellingen som kommer frem gjennom Kåfjordmønsteret er den dominante fortellingen om Kåfjord jeg fikk presentert under feltarbeidet. Det er en sterkt kjønna stedsfortelling som utfordrer det vestlige synet på kvinnens rolle i hjemmet. Samtidig er den etnisk nøytral gjennom at den viser tradisjonelle stedlige praksiser, og så er det opp til hver enkelt om hvor sterkt en vektlegger det samiske i bruk av rokken og greneveving. Mønsteret og fortellingene gir næring til en felles identitet som kåfjordinger, men ikke på en sånn måte at de sier at de er mer samisk, kvensk eller norsk.

Noen av kvinnene er opptatt av at det heter husflid fremfor håndarbeid, mens andre bruker utelukkende «duodji». Den ene kvinnen som arbeider med duodji, konstaterte at de tradisjonelle praksisene som gjøres inne på husfliden, som greneveving, er duodji. Videre reflekterte hun rundt at mye materielt gikk tapt i nedbrenningen, og mye immaterielt gikk tapt i tiden etter. En annen kvinne fortalte at ektemannen var ung voksen da krigen sluttet, og at han gikk med folketellinger rett etter krigen:

Hvis han kom for nært til de han ikke kjente, så var det noen som begynte å hyle og skrike. For de trodde det var dødsbudskap for de folkene som ikke hadde kommet hjem. (..) Sånn at det var mange som var redde, men han skulle jo skrive opp hvor mange folk det var i huset, og etnisitet. Og da fikk han til svar «Nei, jeg vet ikke», men mange var jo blitt veldig norske, selvfølgelig på den tiden, «Men du kan jo velge selv». Og sånn var det jo. Fornorskingsprosessen var kommet så langt at de fleste ville jo være norske, og de var jo blitt sett ned på som finn. (Informant M1)

Den samiske og kvenske befolkningen hadde en dramatisk tilbakegang i kommunen fra 1930 til 1950. En vesentlig grunn til det var at folks sluttet å regne seg som samiske og ble norske i stedet (Bjørklund, 1983). (Folketellingen 1950 tiende hefte, 65. i Salamonsen, 2023).

Salamonsen poengterte at «(d)et er vanskelig å si akkurat hvor mange som var samer og kvener i 1950, da folketellingen bare gir et bilde på antall brukere av språkene. Det var ingen form for etniske tellinger i folketellingen fra 1946» (Salamonsen, 2023, s. 16). Med innflytelse fra familiene de hadde bodd hos i evakueringstiden, og en gryende nasjonalfølelse under hjemflytting og gjenreisningen, begynte kåfjordingene å heise det norske flagg på 17. mai, og omfavne oppfatningen av at det samiske hang etter i utviklingen, slik Schjøtt (1958) viser. Dette var en følelse de tok med seg fra oppholdet som evakuerte i sør.

Flere kvinner i Kåfjord og omegn har etter hvert tatt fagbrev i duodji, som er tradisjonelt samisk håndverk. Samerådet innførte to merker: «Sami Duodji» og «Sámi Made» for å støtte opp om samiske håndverkere og samisk håndverk slik at kjøpere kan være sikre på at produktet de kjøper er 1) laget på tradisjonelt, samisk vis ved bruk av naturmaterialer eller 2) laget av en samisk håndverker. Denne merkingen medfører økt etterspørsel av produkter med disse merkene, og de som har fagbrev i eller erfaring med duodji, kan dermed benytte merket «Sami Duodji», har som regel lange bestillingslister da markedet langt fra er mettet. Disse kvinnene, og flere som har interesse for duodji, bruker utelukkende naturmaterialer, og forholder seg i stor grad til disse tradisjonelle praksisene. Blant annet fordi duodji er svært

tid- og ressurskrevende. For å vise til et eksempel, kan vi se på samiske skinnvesker. Når en duojár (duodjiutøver) skal bruke reinskinn, må hen bearbeide det før syingen i det i hele tatt kan. Skinnen bør egentlig først ha blitt brukt som et sitteunderlag slik at det blir mykt. Videre må skinnen garves slik at hårene faller av. Tiden garvingen tar, avhenger av faktorer som vannets temperatur og pH-verdi. Helst bør garvingen foregå i ei elv slik at det er kontinuerlig omskifting og bevegelse i vannet. Skinnene ligger i elven i rundt tre-fem uker før hårene kan fjernes. Om hårene plukkes ut for tidlig, får de ikke ut hårsekkene, og det blir mørke flekker i skinnen. Venter de for lenge, begynner skinnen å råtne. Dette er taus kunnskap en duojár opparbeider seg over tid, eller i arv, siden det ofte er de samme elvene som brukes. Det forteller også om forbindelser i tid og rom, og særlig det tette forholdet til landskapet. Når en praksis er så sterkt knyttet til endringer i vannets pH-verdi, blir det samtidig klart hvilket potensiale klimaendringer har for å utrydde praksisene. Det vil også ha innvirkning på relasjonen til stedet, og om man kan forbli på stedet når en er så sterkt knyttet til økologien.

Skinnvesker er bare et av mange produkter de lager. Kunnskapen de trenger for å utøve duodji, krever mye øving og praktisering. Så til tross for at duojårene har egne praksiser, deltar flere av dem i fellesskapet på husfliden og holder kurs både lokalt for husflidsmedlemmer og andre steder. Fra å leve langt tettere i og med naturen for hundre år siden, ser hverdagen og hverdagspraksisene til de jeg har snakket med, forskjellig ut fra fortellingene deres om foreldrene og besteforeldrene.

4.2.6 Toving

En annen praksis som flere av kvinnene trakk frem, var toving. De fortalte om en praksis som vikingene brukte for å lage seilene sine. Praksisen hadde vært i ferd med å dø ut, men som noen har tatt tak i, og har kurset andre. Kvinnene tok del i å «ta tilbake» tovingen, som ifølge flere av dem var på tur å dø ut, og knytter praksisen til vikingtiden, viser også til deres forståelse av viktigheten av det å videreføre praksiser som forbedrer plagg. Kvinnene bruker å strikke sitteunderlag som videre toves, og som de bruker når de er ute i naturen. Det er noe humoristisk ved at koblingen mellom kvinnes glede av praksisen på ingen måte gjenspeiler vikingens handlinger, og all ugjerningen de utførte på toktene. I tillegg er det en «stolt» nasjonal fortelling de relaterer seg til. Praksisen oppfyller et slags krav kvinnene implisitt legger til grunn, som er at tingene de lager skal ha en hensikt, og det de lager skal vare. Kvinnene kunne dessuten ta til seg denne praksisen ved bruk av redskaper de allerede har

tilgjengelig. I samtaler om utsalget på husfliden, fortalte en informant om at det er fint å selge noe som varer, til forskjell fra masseproduserte plagg fra Asia av syntetiske materialer.

Toving gjør jo at man har kunnskap om å gjøre et plagg bedre. Gjøre det mer vindtett og vanntett. Jeg har laget noen sitteunderlag som vi har brukt i over 20 år, så de er slitesterk.

De er takknemlig for toving som gjør plagg mer robust og slitesterk, og kobler praksisene sine til bærekraft, og deres stille motstand mot bruk og kast. Et par av informantene har fortalt om vakre motiver, og at barn har vært med å lage slike motiver på sitteunderlag. Slikt kan være med å skape en forståelse hos barna at bærekraft er viktig, og det er viktig å lage ting, og ikke bare kjøpe nytt. Fokuset deres om ta vare på tingene sine, mener flere av kvinnene at stammer fra gamle dager da de brukte naturmaterialer, «Men så kom jo 60- og 70-tallet hvor plastikk var inn- og mye ble byttet ut med plast. Og mye ble jo brent ned med husene».

Kvinnene har i stor grad bevart de tradisjonelle praksisene, men også fulgt den alminnelige utviklingen og tatt i bruk nye teknologier i praksisene, også ved delingen av dem. Disse teknologiene er tilgangen på garn produsert på andre steder, redskaper som ikke ble benyttet av deres forgjengere, og ikke minst internett som både gir kvinnene og de som sender bestillinger til dem, tilgang på inspirasjon til nye mønstre og praksiser. Internett gjør også at kvinnene kan dele aktiviteter som kurs og møter, men også hva som er til salgs for tiden. De viser til at de bevarer og viderefører bekledning som hjalp mennene å klare kulda på havet. Til produkter som mødrene produserte for salg på markeder som sikret familieøkonomien når fisket var dårlig. «Overlevelsesteknikker» innebærer praksiser basert på ressursene de hadde tilgjengelig, og medførte mangfoldige goder som kvinnenes praksiser tilførte familien og lokalsamfunnet, men hvor produksjonen av dette i dag forbindes til noe som er «hyggelig» eller «koselig». Kvinnene trekker ofte frem hvor driftige deres mødre og bestemødre var. Noe som ofte går igjen er utsagn som «At dem rakk alt det der, det fatte eg ikke». På ett vis virker det som at de rettferdiggjør tiden og innsatsen de bruker med et prosjekt i hendene, vel vitende at de har helt andre forutsetninger for hvordan hverdagen deres leves nå, kontra før i tiden.

De fleste praksisene som er nevnt hittil, holder husflidslagene kurs i, og kvinnene jeg har snakket med, har deltatt på ett eller flere av disse. Kursene lærer ikke deltakerne bare å skape produktet, men de lærer hele bearbeidelsesprosessen f.eks. fra ulla er på sauen til ulla er i en

grene. Kursdeltakerne må ikke ut og klippe en sau, eller snekre en vevstol, men de blir fortalt om hele prosessen og må videre ta ulla, sette opp redskapet de skal bruke, og deretter gjøre hovedpraksisen som vi forbinder med redskapet.

I tillegg til nedarvede og meningsbærende mønstre, la jeg merke til plagg som står høyt på min egen liste. Kvinnene følger også trender. De jobber både med tradisjon og nyskaping, og stedsutviklingen foregår i historisk-geografiske koblinger. For tiden er genseren Islender i vinden blant barnebarna deres. De forteller at ungdommen synes det er mye kulere med en hjemmestrikket Islender, fordi de fabrikkproduserte ofte har et norsk flagg på høyre skulder. Slike nye oppskrifter fordrer at strikkeren bruker garnet som oppgis i oppskriften, eller lignende typer garn. Dette hadde den ene kvinnen ikke brydd seg så mye med, og endt med å strikke en genser som rommet to voksne menn, i stedet for hennes barnebarn som er tidlig i tenårene. Latteren bredte seg rundt i rommet da hun fortalte om feilen, og hjalp samtidig flere av de andre å unngå å gjøre samme feil. Kvinnene fortalte at når slikt skjer, rekker de enten opp hele genseren, eller legger den til salgs i utsalget.

4.2.7 Salg og verdi – hvor mye er en tilknytning verdt?

Inne på husflidene er det første vi møter produktene som er til salgs. Det er hyller med votter, lester, luer, skjerf, sjal og gensere i ulike mønstre som utgjør den største delen av produktene. Dette er en kobling til et annet slags marked enn det i Skibotn. Det meste er laget i ull eller skinn. I samtale med kvinnene kom det frem at det både er medlemmer og ikke-medlemmer som strikker varene. For husflidsmedlemmenes produkter, trekker husflidslagene 15% til seg, mens de trekker 25% av salget for ikke-medlemmer sine produkter. De som lager plagget, får selv fastsette utsalgspris.

Deling av bilder på Facebook-sidene kan også legge et press på hvordan en «bestilling» skal se ut. Plaggene de skaper har ofte personlige preg, som hvor stramt kvinnene strikker, eller egne tolkninger av mønstre. Flere av kvinnene poengterer at skapelsesprosessen ikke anerkjennes som hardt arbeid, og kunder kan derfor være motvillig til å betale for selve arbeidet. En av kvinnene forteller at praksisene mister sjarm når det ligger forventninger til hvordan et noe skal se ut.

Jeg lager noe for salg på Husfliden. Noe lager jeg på bestilling, men det ødelegger kreativiteten min. Det er mye artigere å lage noe når jeg gjør det (av meg) selv. Så blir det mye julegaver og sånt av det.

Flere poengterer at husflid ofte tas for gitt av de som selv ikke har et forhold til det. Det er vanskelig å sette en verdi på plagg til salgs, fordi kjøpere ofte ikke verdsetter kostnaden av selve produksjonen. En av kvinnene fortalte om da hun oppdaget at en annen hadde strikket samme genser som hun selv hadde lagt ut til salgs, måtte hun snakke strengt til den andre kvinnen. Det var et krevende mønster, og hun visste hvor mye arbeid som lå bak. I tillegg bruker kvinnene god kvalitet på garnet, som kun inneholder ull. Den andre kvinnen hadde satt prisen til bare så vidt mer enn kostnaden på garnet. Kvinnen var tydelig fortvilet da hun fortalte dette, og sa at hun selv har sluttet å strikke til salgs. Hun opplever at kunder som ikke har et forhold til husflid, ikke verdsetter ressursene som inngår i produksjonen. Nå strikker hun kun til seg selv, barn og barnebarn. Dette er en slående kontrast til markedet i Skibotn, og viser husflidens overgang fra å være kvinnenens bidrag i husholdsøkonomien til å være et lite tilskudd i en markedsøkonomi. Tidligere kunne salg av husflidsprodukter sikre familien i perioder hvor mennene fikk lite fisk. Kvinnene måtte vente til mennene kom tilbake før de visste om produktene deres ble solgt. I dag er det heller slik at det legges inn bestillinger med estetiske krav heller enn funksjonelle krav som tykkelse, størrelse og stivhet for å takle vær og vind slik reindriftssamene selekterte etter.

4.3 Fortidens tråder vevd i Kåfjords utvikling

I det første kapitlet ble viktige hendelser i Kåfjords utvikling redegjort for. Disse har ført til endringer i landskap, bebyggelse, levemåter, identiteter og praksiser. I denne delen vil jeg se på hvordan dagens levemåter knyttes til slik det var før flere av disse endringene.

Avslutningsvis vil jeg ta tak i stedets fremtid gjennom kvinnenes forventninger og bekymringer.

4.3.1 Kampen for tilværelsen

Praksisene som utspiller seg på husfliden viser viktige meningsskapende prosesser inne i byggene. Kvinnenes fokus på videreføring av praksisene, virker å springe ut av en stolthet over at deres forgjengere kom tilbake etter tvangsevakueringen, og jobbet hardt for å kunne gjenoppta mye av det de gjorde før de ble revet vekk fra stedet. Redskapene var stjålet, brent og ødelagt. Likevel fikk de, så snart de hadde tak over hodet, laget like redskaper, de fikk sauer på småbrukene, og kvinnene fortsatte å praktisere og samles for å dele disse kunnskapene. Kanskje i første omgang fordi de måtte lage klær til familien, og redskapene de så nytte av i hverdagen. Flere av kvinnene har fortalt om at forgjengerne deres ofte møttes og strikket sammen rundt kjøkkenbordet. Trolig har reetableringen av et slikt fellesskap kommet av trøsten de fant i hverandre, og hvordan alle forsto hva de andre hadde vært gjennom, selv om det kanskje ikke ble snakket høyt om i grupper. Flere av de jeg har snakket med, har prøvd å snakke med familiemedlemmer om denne tiden. De fleste har blitt avfeid til fordel for andre samtaleemner, mens andre ble fortalt at de ikke snakket om det, for de skulle bare være glad for at krigen var over.

Kvinnene har tatt tak i praksisene som deres foreldre og besteforeldre kjempet for å bringe videre etter nedbrenningen, og forteller om denne kampen. Det var mange som aldri kom seg nordover igjen. Noen ville ikke tilbake. Forfedrene til kvinnene jeg har snakket med, var de som dro nordover, «de skulle hjem, det var ingen tvil om det». Da de kom nordover på sommeren og høsten 1945, bygget de fjøs og midlertidige gammer som de bodde sammen med dyra i, til de fikk bygget egne hus. De fortsatte å kjempe for tilværelsen.

Når manndalingene snakket om tilværelsen før evakueringen i 1944, sluttet de ofte med å si at de levde i en helt annen verden da. Mange av dem rystet på hodet når de sa dette og ga i knappe vendinger uttrykk for at de syntes de hadde stelt seg svært tungvint tidligere, - alt det gamle var «bare tull» (Schjøtt, 1958, s. 68)

Mer motstand møtte de da de kom tilbake etter evakueringen. Den versjonen av Kåfjord de kjente, den versjonen de hadde tatt med seg da de forlot, eksisterte ikke lenger da de kom tilbake. De fleste fikk offentlig støtte til å bygge opp det som var ødelagt. Under tvangsevakueringen ble kåfjordingene innkvartert hos familier lengre sør i landet, og fikk med det nye impulser om nye levemåter med nye teknologier og teknikker. Det var ikke slik at kåfjordingene fikk ta tilbake og bygge opp Kåfjord slik de kjente hjemstedet. De var nå med i rammene til myndighetenes gjenoppreisingsprosjekt, og etter hvert Nord-Norgeplanen, som hadde som mål å tilrettelegge for økt verdiskapning i landsdelen. Slik Schjøtt forteller fra 1956:

Bebyggelsen er på vei til å moderniseres slik at det nå er lite tilbake av det som før var typisk. Fisket har fått en absolutt underordnet betydning, og en ny næring, tømmerhogst er kommet opp som erstatning. Jordbruket har fått en langt større betydning enn tidligere, mens hjemmeindustrien ikke spiller en så stor rolle som i førkrigstiden. (s. 68)

Bakgrunnen for Nord-Norgeplanen og de endringene den førte med seg, vil jeg med Jakob Meløe sin tolkning av Ottar Brox bruke hans argument om at

(...) en analyse av de regnskapstallene sier lite om den økonomiske situasjonen langs kysten i Nord-Norge, og nesten ingenting om det menneskelivet som leves der. Skal du forstå den økonomiske oppbyggingen av Nord-Norge, må du forstå hvordan de forskjellige virksomhetene er filtret sammen i våre forskjellige lokalsamfunn. (Meløe, 2011, s. 73).

Levemåtene som kåfjordingene måtte innta etter krigen, var ikke lenger utelukkende basert på lokale praksiser og kunnskap bygget opp over tid. Ved mindre praktisering av slike kunnskaper, er det fare for at de svinner hen, slik også språket gjorde i store deler av Nord-Norge. Fokuset er, og har vært en stund, å ta tilbake kunnskapen. Uten å vite hvordan naturens og de politiske landskapene ser ut om noen tiår, kan den det hende at slik kunnskap blir nødvendig i fremtiden.

4.3.2 Lokale praksiser er lokal beredskap

Under flere av intervjuene, nærmeste ropte kvinnene, med et glimt i øyet at «Husflid er beredskap!». For flere av dem jeg har snakket med, forteller at de føler seg trygg hjemme fordi de har god tilgang på ved, varme klær og har ofte mye mat i fryseren. Den ene kvinnen

fortalte at hun føler seg motstandsdyktig dersom været er så hardt at det slår ut strømmen i et par dager. Hun påpekte at «Direktoratet [for samfunnsikkerhet og beredskap (DSB)] har bedt oss ha et ekstra lager i fall noe skjer. Det har vi. Det er det ikke plass til i de små leilighetene i byen [Tromsø]». Videre trekker både hun og de andre inn at mødrene og bestemødrene alltid styrte med mat og klær for å passe på at de aldri gikk tom for nødvendigheter. «Det var aldri mangel på mat eller klær. Det var et veldig enkelt kosthold, preget av veldig mye fisk. Veldig mye.» Den ene kvinnen fortalte at moren beredte maten de fikk fra gårdsdyrene slik at de varte i mange måneder.

*Årssyklusene var bygd på sånn at vi fikk alle de [nærings]stoffene. Når vi kom til vinteren, så var det viktig at vi spiste mye lever og tran, så vi kunde få D-vitamin som vi [manglet]. Så årssyklusen gjorde at man klarte seg veldig godt, man fikk de stoffene som kroppen trengte. (...) det var veldig ubevisst, tror jeg. Men det hadde vært lært, sikkert i noen generasjoner, man visste at det var viktig, at det trengte man. (...)
Naturen ordnet opp.*

Årssyklusen gjaldt også det andre arbeidet kvinnene drev med. «Alt hadde sine dager eller sine perioder». Når kvinnene var ferdig med én ting, så var det å begynne på det neste i rekken. «Også all duodji og håndarbeid gjorde vi på sesong». Denne kunnskapen om årssyklusene er kunnskap om landskapet, og det er en kunnskap de har erfart gjennom å være i landskapet, og utøve praksisene som landskapet tilbyr dem i relasjon til og i forhandlinger med det mer-enn-menneskelige (Ingold, 2000). Det betyr ikke at det er forutbestemt at kåfjordingene skulle leve et fiskarbone-liv men at tilpasning over tid og utvikling av teknologier har gitt rom for at en slik levemåte skulle bli dominerende. I dag lever flere av de jeg snakket med, med inspirasjon fra syklusen som foreldrene og besteforeldrene hadde, men er ikke like avhengig av dette samspillet. Til tross for at butikken gjør kjøtt, fisk, melk og poteter tilgjengelig året rundt, så har de jeg snakket med beholdt de lokale sesongbaserte matvanene (se Wright, 2014). Også fisken står sterkt i kostholdet, til tross for at tilgangen er blitt mindre:

Nå blir det jo vanskeligere og vanskeligere å få tak i fisk. Det er ikke bare det at myndighetene legger begrensninger på hvem som får lov til å fiske, og hvordan det skal omsettes. Men også at det faktisk mangler folk til å få fisk. Så nå er det jo bare to som er halvaktive fiskere, en er pensjonist. Det er lett og slett vrient å få fersk, god fisk. Men da blir det butikker, eller en fiskebil, eller noe sånt.

I et par av intervjuene, ble det snakk om at de opplever restriksjoner fra å kunne leve mer nært slik de gjorde før i tiden. De opplever at det er kommet vel strenge krav for hvordan de kan forvalte praksiser når det angår mat.

Du får ikke lov til å omsette fiske fra kaia til en privatperson. Du får ikke lov til å henge fiskene i fjæra [for tørking] uten at du har et stort skilt og en godkjennelse fra mattilsynet. Og den godkjennelsen der, den koster en del kroner hvert år for å fornye. Og alle sånne ting, (...) legger en føring for hvordan man kan utøve ting som man gjorde på en annen måte tidligere. Og den føringen går ofte i opplevelsen av at det er mer negativt sak enn det var før.

Tidlig i prosjektet ble det klart at kvinnene henviser til praksisene deres mødre og bestemødre holdt på med når de forteller om sine egne praksiser. Når de forteller eller forklarer noe de holder på med, eller har gjort tidligere, trekker de frem fortellinger om hvordan deres forfedre utøvde de samme praksisene, og tillegger aktivitetene en historisk dimensjon og meningstyngde. Kvinnene har fortalt at de selv, eller har fått fortalt av sine foreldre, tok del i driften fra de var barn. Kunnskap om omgivelsene var avgjørende for at de skulle få det de trengte for å leve der. Denne kompetansen ble de opplært til i en gjensidig relasjon til, og i en prosess av kontinuerlig tilblivelse gjennom deres forhold til omgivelsene. Ingold (2000) skildrer hvordan studenten observerer og deretter imiterer læreren, og at det er gjennom å øve på, og erfare bevegelsene, at studenten «gets the feel» (s. 353). Det er slik kvinnene har internalisert den tause kunnskap om hvordan ulla skal sorteres, hvor stramt grenene skal veves, og hvor lenge reinskinnet må ligge i vannet. De som *kan* praksisene, har praktiske eller kroppslige erfaringer og minner som gjør de i stand til å *kjenne* når det er rett eller galt. Ingold kaller en slik kunnskapsoverføring mellom generasjoner en «education of attention» (ibid., s. 22), og det er først når studenten selv klarer å forstå meningen gjennom sitt eget virke i omgivelsen, at informasjon blir til kunnskap (ibid., s. 21).

Flere har poengtert at praksisene «springer ut av overlevelsesteknikkene», og gjør strikking, veving og andre husflidspraksiser med det til noe mer enn bare hygge.

Det her med strikking og sånt var mer en nytte-ting enn kos. Det var ikke snakk om kunst. Dro du på besøk, så hadde du strikketøyet med deg. Kvinnene skulle ikke være uvirksom, det var alltid nok å ta seg til. Man hadde bestandig med seg strikketøyet på besøk. For en måtte få det ferdig, enten det var til jul eller ei bestilling.

I samtale om strikking, forteller kvinnene om oppveksten på småbruk der far reiste på havet, mens mor driftet småbruket. De fleste hadde sau som både gav de mat og ull. De fleste kvinnene omtaler ullen som deres materiale, altså det materialet de liker best å arbeide med. De trekker frem andre kvinner som er dyktige på skinn og andre naturmaterialer, men står selv fast ved at ullen er deres favoritt. Alle redskapene som kvinnene henviser til inne på husflidene fordrer ull som hovedmateriale. Rokken brukes til å spinne garn av ull. Denne aktiviteten knytter de til Løvli Naturull – Ullkarderiet i Kåfjorddalen, som sauebønner kan levere ull til, så får de det tilbake karded. Videre spinnest det på rokken før det transformeres til grener, tepper, kommagbånd, belter eller sjal ved bruk av vever, eller til votter, lester eller andre plagg på strikkepinnene.

Under andre verdenskrig ble befolkningen i Nord-Troms og Finnmark fraktet med båt sørover langs kysten, og etterhvert innkvartert hos familier fra Troms og sørover. Noe havnet på Østlandet eller andre steder sørpå. Da jeg spurte om hvorfor de hadde en så sterk trang for å komme tilbake, fortalte den ene kvinnen:

De trivdes hjemme. De kom jo tilbake etter evakueringen. Det tyder vel på at de har en relativt sterk tilknytning. Det vil jeg tro. De hadde jo muligheter til å ikke komme tilbake. Det var mange som ikke kom tilbake.

Valestrand og Gerrard (2015) trekker frem at når steder og kollektive minner er i fokus, vil det ofte være i offentlige rom der folk samles og gjenopplever eller minnes kollektive hendelser som har foregått her, og kan da betraktes som minnesamler/-utløser. Husfliden bærer en dominant stedsfortelling som styrker kvinnes posisjon i en krigshistorie som ofte handler om menn. Samtidig viser de frem det som ble ivaretatt og videreført. Til tross for at redskapene kvinnene brukte ble brent, stjålet eller ødelagt under krigen, og gikk fysisk tapt på det tidspunktet, hadde de minner og spor som kunne brukes til å gjenskape redskapene.

Forbi praksisene som utføres inne i husflidens lokaler, bevarer kvinnene kunnskap om praksiser som står i relasjon til naturen rundt. Kunnskap om prosesser, å finne emner og hvordan ull skal sorteres, hendelser som har foregått i, eller på andre måter har påvirket Kåfjord, samles og utløses inne på de tre husflidene og brer seg ut til andre steder.

4.3.3 Stedets fremtid

De fleste kvinnene jeg har observert og snakket med inne på de tre husflidene, er på alder med mine foreldre og besteforeldre. Kun på den ene husfliden møtte jeg to kvinner på min egen

alder. Det må selvfølgelig poengteres at jeg har vært på besøk innafor typiske arbeidstider, men flere av kvinnene har likevel ytret bekymringer om at de neste generasjonene ikke er så aktive som de skulle ønsket. En av de yngre kvinnene jeg snakket med sa at:

Så når de slutter, de her eldste damene, så har vi jo et problem. Og da vil jo hele bygden merke det. Det er ingen åpenbare avtakere. Nei, det er liksom ikke det. Vi er jo neste gjeng, vi som er rundt 50, og vi gidder jo ikke. Så har vi se om kanskje de unge gir ned, vet ikke. Vi får se hvor det går. Det blir jo spennende å se. Og da tror jeg at veldig mange oppdagede at de varmeste gledene forsvinner.

De eldre kvinnene poengterte stadig at det stilles flere krav til dagens foreldre. De skal følge opp barna på skolen, se på enhver fotballtrening og kamp, de skal passe på at barna får i seg næring etter rådene fra myndighetene. I tillegg skal de blomstre i egen karriere og tilbringe mye tid i naturen og i aktivitet. På den ene husfliden har de prøvd å sette opp møter som var utelukkende for yngre kvinner. Den ene kvinnen fortalte at de mistenkte at de selv, «gamlingene», var en stopper for at yngre kvinner engasjerte seg. Et par kvinner møtte opp i starten, men interessen forsvant etter kort tid.

Husflidene har derimot hatt veldig god erfaring med Ung Husflid, og har sett barn og barnebarn ha glede av å tilbringe tid der. Kvinnene har flere ganger rost de yngre sin kreativitet:

Det er også unge jenter som syr samiske vesker i plastikk og discostoff. Så de utfordrer virkelig tradisjonene og det synes jeg er kjempetøft. (...) Man kan ta vare på tradisjonen og gjøre ting som de skal gjøres, men man kan også gjøre det på en annen måte. (...)

Slik som praksisene ble tilpasset for å dekke behov i livene til forgjengerne deres, åpnes det for tilpasninger av praksisene slik at de følger de yngre generasjonene videre i livet. Kanskje blir det med praksisene slik det med Riddu Ridđu var ungdommene som tok tak for å bevare tradisjonene.

Jeg håper at vi klarer å holde engasjementet (i Husfliden) oppe, og at vi klarer å ha medlemmer som tør å stå litt fram og opprettholde tradisjonene. Men også åpne for nyere tenkning, sånn at man ikke bare engasjerer nye medlemmer, men også sånn ... det er vanskelig å ordlegge seg der, men ... vi må ta vare på tradisjonene, (...) vi må også gå fremover, tenker jeg. Tørre å gjøre ting på en eller annen måte. Og det håper jeg nye

medlemmer tør å ta sin plass. For jeg husker når jeg begynte å engasjere meg. Jeg var redd for å begynne å endre på ting de hadde gjort i all tid.

Både innafor åpningstidene, men også utafør, pleier arbeidsrommene å være i bruk. Kvinnene gjør seg tilgjengelig for de som oppsøker dem, men opplever at det er for få som biter på, og utnytter tilbudet.

5 Avslutningskapittel

I denne studien har jeg belyst hvordan tvangsevakueringen og nedbrenningen under krigen, endringer i næringslivet og andre lokale forhold har påvirket utviklingen i Kåfjord. Dette har jeg gjort gjennom å utforske de tre husflidene i kommunen. Gjennom et relasjonelt perspektiv som teoretisk bakteppe, har jeg avdekket noen stedsskapende og meningsdannende prosesser. Her har det vist seg stadige forhandlinger mellom fortid, samtid og fremtid. Kvinnene på husfliden skaper *stedet* husfliden gjennom relasjonelle koblinger mellom mennesker, dyr, teknologier og andre steder, og til andre tider. De tre husflidene fungerer som vitale møtepunkt i lokalsamfunnet. De fungerer som kafétilbud, kursholdere og som et tilbud for bearbeiding av krigs- og andre traumer som myndighetene ikke har adressert. Gjennom sine mangfoldige roller er lokallagene en ressurs som verdsettes av lokalsamfunnet, men fremstår uoppdaget av utenforstående. Dette kan komme av at medlemmene har en forventning om at en har lokal tilhørighet dersom en oppsøker husflidene for noe mer enn å oppdage lokale husflidstradisjoner eller handle husflidsartikler.

Norges Husflidslag har en sterk posisjon i lokalsamfunnet, og de tre lokallagene er vitale informanter om stedets historie og utvikling. Deres arbeid med bevaring, formidling og videreutvikling av lokale tradisjoner, fortellinger og praksiser er bemerkelsesverdige i stedsutviklingsøyemed. Praksisene deres viser en tydelig kjønnet stedsfortelling hvor kvinnene hadde en viktig rolle i å sikre husholdsøkonomien. Kvinnens sterke posisjon anerkjennes i kommunen, og et av husflidsredskapene deres – rokken – pryder kommunevåpenet. Slik symbolikk finnes også i aller høyeste grad i husflidsmedlemmenes praksiser. Praksisene har en sterk kobling til de stedlige ressursene som var livsgrunnet til deres forgjengere. Til tross for at husflidsmedlemmene ikke trenger praksisene som en overlevelsteknikk i dagens samfunn, har kvinnene en vital funksjon ved å holde liv i dem. De utfører også aktiviteter og følger mønstre uten lokal forankring, men som likevel bidrar til skaperglede. Også dette gjør husflidene til attraktive aktører i lokalsamfunnene, og lokalsamfunnene skapes og omskapes.

Kvinnene representerer en sterk stedsfortelling som er oversatt av nasjonens lengsel etter å bli ferdig med det så vidt påbegynte forsoningsarbeidet. De fremmer stedegne kvaliteter som ikke tildeles noe kraft i myndighetenes vedvarende forsøk på å gjøre landsdelen mer attraktiv å bosette seg i. Aktiviteter som gjøres inne på husflidene som veving, strikking og spinning er mer enn rent praktiske ferdigheter. De er bærere av stedets kulturelle arv og bidrar til

kontinuerlig og levende forhandlinger av kulturell identitet. Vitaliteten i fortellingene er det som kommer frem gjennom det materielle de forteller om. I dette prosjektet har jeg latt praksisene fortelle om stedet. Praksiser som trosset den fysiske og den kulturelle nedbrenningen.

Studiens største svakhet er at jeg ikke har berørt en sentral del av Kåfjordsamfunnet, nemlig læstadianismen. Dette er utelatt fra analysen med hensikt da informantene lot andre forhandlinger herske. I Kåfjord som i mange samiske samfunn både på kysten og i innlandet, fikk den læstadianske vekkelsesbevegelsen stort gjennomslag. En viktig grunn var at vekkelsen både oppsto og spredte seg i det samiske og finske miljøet i Karesuando hvor Lars Levi Læstadius (1800-1861) var prest mellom 1826 og 1849.

Læstadianismen fikk sitt navn etter vekkelsesbevegelsen opphavsmann. Vekkelsen oppfattes å være påvirket av at pietismen nådde de samiske og finske område i Torne Lappmark, at den gamle samiske tradisjonen var under press og at Læstadius selv kom i en personlig krise som førte til at han orienterte seg mot sin egen samiske tradisjons opphav som han skrev mesterlige avhandlinger og tekster om (Pentikäinen,2000, Nergård, 2006, 2019, 2022).

Den læstadianske vekkelsen spredte seg først i de samiske og finske eller kvenske områdene på Nordkalotten. Den kom til Norge med misjonærer som Læstadius selv sendte dit, men også med reindriftssamene som hadde beitemark for reinen langs kysten i Nord-Norge om sommeren. Slik nådde vekkelsen også til Kåfjord der den lokale predikanten Erik Johnsen (1844- 1941) ble en aktiv pådriver og predikant i vekkelsesbevegelsen. Erik Johnsen fikk en sterk stilling i store deler i den læstadianske vekkelsens nedslagsfelt, og virket som predikant i ulike områder både i Norge, Sverige og Finland. Johnsen, som var sjøsømann fra Manndalen i Kåfjord, utviklet etter hvert en egen gren av den læstadianske vekkelsesbevegelsen som fikk sitt hovedsete i Lyngen og sitt sentrale samlingssted i Skibotn. Den nye grenen ble kjent under navnet «Lyngeretningen» og de ulike forsamlingene under samlebetegnelsen «Lyngenlæstadianerne». De etablerte sine egne forsamlingslokaler på sentrale steder i Nord-Troms i første omgang.

Den delen av bevegelsen som var organisert under Lyngenretningen, ble delt i to på begynnelsen av 1990-tallet. I de sjøsamiske miljøene har Lyngenlæstadianismen vært en sentral aktør i Nord-Troms siden etableringen. Bevegelsen har hatt et konservativt grunnsyn og vært skeptisk til kirka og den allmenne moderniseringen. Slik har den også vært en støtte

for de spartanske levemåtene, som har vært karakteristiske for de sjøsamiske miljøene. Disse miljøene har hatt en spartansk økonomi, hvor kombinasjonsdriften av småbruk og fjordfiske har vært grunnpilaren i husholdets økonomi. Denne levemåten var lenge reflektert i læstadiansk tenkning som en sakral verdi.

Ser man ut over det rent teologiske og læremessige ved den læstadianske bevegelsen, er det dekkning for å hevde at den har vært et tilfluktsted for den samiske og kvenske befolkningen da de var mest truet under assimilasjonsprosessen som fulgte med fornorskningen. Man kan si at den den verdslige delen av bevegelsen innbød til et vern av samiske tradisjoner, som var sterkt truet av fornorskingsprosessen. I det læstadianske fellesskapet i forsamlingene så man en mulighet til å bevare den samiske livsstilen og verdiene (Nergård, 2006). Denne alliansen mellom læstadianismen og den samiske, men også den kvenske tradisjon, er bakgrunnen for at Nergård omtaler læstadianismen som en eksilbevegelse (Nergård, 2019, 2022). I noen samfunn foregikk vernet og beskyttelsen ved at folk i samiske miljø under press offisielt identifiserte seg som læstadianere i stedet for samer, og det samiske ble levd i en kulturell skyggetilværelse.

Denne problematikken er høyst relevant for Kåfjordsamfunnet og er fortsatt tydelig synlig der i dag. I masteroppgaven blir temaet imidlertid behandlet kun som en rapsodisk sluttkommentar, primært for å påpeke at læstadianismen definitivt bør inngå i en mer omfattende analyse av Kåfjordsamfunnet enn det oppgaven foreslår.

Videre anmoder jeg å møte kvinnefellesskap og andre neglisjerte grupper med nysgjerrighet.

Referanseliste

- Aarsæther, N. & Nyseth, T. (2011). Liv lag? - Stedsutvikling og stedsstrategier i nord. I S. Jentoft, J.-I. Nergård & K. A. Røvik (Red.), *Hvor går Nord-Norge? Tidsbilder fra en landsdel i forandring* (s. 55-66). Orkana Akademisk.
- Agøy, N. I. (2021, 2021, 12. juni). Utbyggingsprogrammet for Nord-Norge. I Store Norske Leksikon. Hentet 2023, 12. desember fra https://snl.no/Utbyggingsprogrammet_for_Nord-Norge
- Alvesson, M. & Sköldberg, K. (2009). *Reflexive Methodology* (2. utg.). SAGE.
- Antonsen, L. (2004). Lever samisk språk i Nord-Troms, tross alt? I G. Nilsen, R. Sundelin & Nord-Troms museum (Red.), *Kultur møter i Nord-Troms: jubileumsbok for Nord-Troms museum: 1978-2003* (s. 166-173). Nord-Troms museum.
- Askland, H. H. & Bunn, M. (2018). Lived experiences of environmental change: Solastalgia, power and place. *Emotion, space and society*, 27, 16-22.
<https://doi.org/10.1016/j.emospa.2018.02.003>
- Aure, M., Berg, N. G., Cruickshank, J. & Dale, B. (2015). Sted - nye teorier i en norsk kontekst. I M. Aure, N. G. Berg, J. Cruickshank & B. Dale (Red.), *Med sans for sted - Nyere teorier* (s. 13-29). Fagbokforlaget Vigmostad og Bjørke AS.
- Berg, N. G. & Dale, B. (2004). Sted - begreper og teorier. I N. G. Berg, B. Dale, H. K. Lysgård & A. Løfgren (Red.), *Mennesker, steder og regionale endringer* (2. opplag. utg., s. 39-60). Tapir Akademisk Forlag.
- Berg, N. G., Dale, B., Førde, A. & Kramvig, B. (2013). Introduksjon: Metodologiske utfordringer i stedsanalysen. I A. Førde, B. Kramvig, N. G. Berg & B. Dale (Red.), *Å finne sted - Metodologiske perspektier i stedsanalyser* (s. 9-22). Fagbokforlaget Vigmostad og Bjørke AS.

- Berg-Nordlie, M. (2024, 9. januar). Alta-saken. I Store norske leksikon. <https://snl.no/Alta-saken>
- Brox, O. (1966). Hva skjer i Nord-Norge? : en studie i norsk utkantpolitikk ([2.opplag], cop. 1966. utg., Bd. 39). Pax.
- Bø, R. B. (2020). Kåfjordvotten. Hentet fra <https://solsikkestrikk.blogspot.com/2020/06/kafjordvotten.html>Oldersal
- Castree, N. (2015). The Anthropocene: a primer for geographers. *Geography*, 100(2), 66-75. <https://doi.org/10.1080/00167487.2015.12093958>
- Cresswell, T. (2013). *Geographic thought : a critical introduction*. Wiley.
- Dancke, T. M. E. (1986). *Opp av ruinene : gjenreisningen av Finnmark 1945-1960*. Gyldendal.
- Digre, K. & Trollvik, M. M. (1996). Tretti år for hjembygda : om husflid i Mandalen og Mandalen husflidslag stiftet 24. mai 1966 = Golbmalogi jagi olmmáivákki buorrin : duoji bierra Olmmáivákkis ja Olmmáivákki Duodjesearvi álggahuvvon miessemánu 24. b. 1996. M.M. Trollvik.
- Engerengen, L. (2024). Kåfjord. I Store norske leksikon. <https://snl.no/K%C3%A5fjord>
- Fanghol, B. B. G. (2023). *Status Gáivuotna - Kåfjord - Kaivuono* (Kunnskapsgrunnlag). N.-T. P. o. Eiendom. https://img6.custompublish.com/getfile.php/5257173.1386.tsapbpaj77ptkj/231206_Kunnskapsgrunnlag+K%C3%A5fjord+kommune_skjerm_red.pdf?return=www.nordreisa.kommune.no
- Granås, B. (2015). Fra stedsteori til teori om sammenkastethet: Materialitet, historie og geografi i lesninger av hundekjøring i Norge. I M. Aure, N. G. Berg, J. Cruickshank & B. Dale (Red.), *Med sans for sted - Nyere teorier* (s. 299-315). Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.

Hage, I. (1999). *Som fugl føniks av asken? : gjenreisingshus i Nord-Troms og Finnmark*. Ad notam Gyldendal.

Haraway, D. (1988). Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective. *Feminist Studies*, 14(3), 575-599.
<https://doi.org/10.2307/3178066>

Haraway, D. (2019). It Matters What Stories Tell Stories; It Matters Whose Stories Tell Stories. *Auto/biography studies*, 34(3), 565-575.
<https://doi.org/10.1080/08989575.2019.1664163>

Ingold, T. (2000). *The Perception of the Environment: Essays on Livelihood, Dwelling and Skill* (1. utg.). London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203466025>

Järvinen, M. (2005). Interview i en interaktionistisk begrepsramme. I M. Järvinen & N. Mik-Meyer (Red.), *Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv*. Interview, observationer og dokumenter (1. utg., s. 27-48). Hans Reitzels Forlag.

Järvinen, M. & Mik-Meyer, N. (2005). Observationer i en interaktionistisk begrepsramme. I M. Järvinen & N. Mik-Meyer (Red.), *Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv*. Interview, observationer og dokumenter (1. utg., s. 97-120). Hans Reitzels Forlag.

Kartverket. (u.å.). [Søk på Kåfjord kommune i tjenesten Norgeskart]. kartverket.no,
<https://www.norgeskart.no/#!/?project=norgeskart&layers=1002&zoom=7&lat=7731455.13&lon=715011.04&markerLat=7731455.129684022&markerLon=715011.040687821&p=searchOptionsPanel&sok=K%C3%A5fjord>

Kielland, I. M. (2012). *Whose stories? Whose place? : place politics and the politics of place stories in Tromsø's olympic debate* [Doktorgradsavhandling, UiT Norges arktiske universitet]. UiT Munin åpent vitenarkiv. <https://munin.uit.no/handle/10037/4673>

Kåfjord kommune. (2015, 2021, 1. mars). *Kommuneplanens samfunnsdel 2015-2027*.

kafjord.kommune.no. <https://www.kafjord.kommune.no/kommuneplanens-samfunnsdel-2015-2027.6177835-480728.html>

Kåfjord kommune. (2023, 18. januar). *Fakta om Kåfjord*. kafjordkommune.no.

<https://www.kafjord.kommune.no/fakta-om-kaafjord.6092793-423762.html>

Manndalens Husflidslag. (u.å.). Bonkosvotter. Manndalens Husflidslag. <https://manndalens-husflidslag.no/produkt/bonkosvotter/>

Manndalens Husflidslag. (u.å.). Manndalens Husflidslag - Gleden ved å eie noe ekte.

Manndalens Husflidslag.

https://www.google.com/search?sca_esv=3491d6ac258f0ef8&sca_upv=1&sxsrf=ADLYWILKWi4qeW2k4G-fp28O8EskiysXPQ:1717143147135&q=k%C3%A5fjord+manndalsm%C3%B8nster&udm=2&uds=ADvngMgUainhf9UovHf2CkjlqTXDJwIflX8o7iuQjMQftZFH7sixZSD9cTLMz7KXGeMtPCijMTKHMMyACkGaAO8F-tZyisFrBlGP9eV7o9WAudflwykHDUuMXsZ3LeyjRirL8YOhWhE53-Sj-43ZaOOmvasCoUduwQQ&sa=X&ved=2ahUKEwiV0cDauLeGAXW9IRAIHWO0HtkQgIoDKAN6BAgLEBk&biw=1238&bih=1063&dpr=1#vhid=vhkGw5zLr0-KXM&vssid=mosaicBonkos

Massey, D. (1993). Questions of Locality. *Geography*, 78(2), 142-149.

<https://www.jstor.org/stable/40572496>

Massey, D. (1994). *Space, place, and gender* (1st ed. utg.). University of Minnesota Press.

Massey, D. (1995). Places and Their Pasts. *History workshop*, 39(1), 182-192.

<https://doi.org/10.1093/hwj/39.1.182>

Massey, D. (2005). *For space*. Sage.

Meløe, J. (2011). Steder. I S. Jentoft, J.-I. Nergård & K. A. Røvik (Red.), *Hvor går Nord-Norge? Tidsbilder fra en landsdel i forandring* (s. 67-79). Orkana akademisk.

- Mik-Meyer, N. & Järvinen, M. (2005). Indledning: Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv. I M. Järvinen & N. Mik-Meyer (Red.), Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv. Interview, observationer og dokumenter (1. utg., s. 9-24). Hans Reitzels Forlag.
- Nergård, J.-I. & Eriksen, J. (2006). Den levende erfaring : en studie i samisk kunnskapstradisjon. Cappelen akademisk.
- Nergård, J.-I. (2011). Når slutter en koloniprosess? I S. Jentoft, J.-I. Nergård & K. A. Røvik (Red.), Hvor går Nord-Norge? Tidsbilder fra en landsdel i forandring (s. 119-128). Orkana Akademisk.
- Nergård, J.-I. (2019). Dialoger med naturen : etnografiske skisser fra Sápmi. Universitetsforlaget.
- Nergård, J.-I. (2022). The Sámi Narrative Tradition: Cosmopolitans on the Arctic Tundra. United Kingdom: Routledge.
- Niemi, E. (2022). Gjenreisningen av Nord-Troms og Finnmark. I S. Bones (Red.), *Andre verdenskrig i nord - Kampen om frihet* (s. 407-448). Orkana Akademisk.
- Norges Husflidslag. (u. å.). *About us*. Norges Husflidslag. Hentet 9. april fra <https://husflid.no/om-norges-husflidslag/english/>
- Nyseth, T. & Pløger, J. (2015). Perspektiver på steders tilblivelse. I M. Aure, N. G. Berg, J. Cruickshank & B. Dale (Red.), *Med sans for sted - Nyere teorier* (s. 47-63). Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Olsen, P. K. (2019). *Jevnet med jorden : brenningen av Finnmark og Nord-Troms 1944*. Aschehoug.
- Pedersen, P. & Høgmo, A. (2004). Kamp, krise og forsoning. Sosiale, kulturelle og økonomiske virkninger av samepolitiske tiltak (NORUT Rapport 4406 SF 04/04). N.

Samfunnsforskning. https://www.nb.no/items/URN:NBN:no-nb_digibok_2011081706020?page=0

Pentikäinen, J. (2000). Lars Levi Læstadius as Sami mythologist and mythographer. I (s. 41-74). Nordic Network of Folklore.

Pétursdóttir, Þ. & Olsen, B. (2018). Theory adrift: The matter of archaeological theorizing. *Journal of Social Archaeology*, 18(1), 97-117.
<https://doi.org/10.1177/1469605317737426>

Regjeringen. (2021, 1. januar). *Tiltakssonen i Finnmark og Nord-Troms*. regjeringen.no.
<https://www.regjeringen.no/no/tema/kommuner-og-regioner/regional--og-distriktpolitikk/Berekraftig-regional-utvikling-i-nord/virkemidler-i-tiltakssonen/id2362290/>

Rein, M. (2004, 6. februar). Seiersfest i Svartskogen. Nordlys.
<https://www.nordlys.no/nyheter/seiersfest-i-svartskogen/s/1-79-868402>

Salamonsen, A. (2023). En kaotisk hverdag - Gjenreisningen av Kåfjord kommune 1945-1950 [Mastergradsavhandling, UiT Norges arktiske universitet, UiT Norges arktiske universitet]. Munin UiT. <https://munin.uit.no/handle/10037/29424>

Schjøtt, T. B. (1958). Bosetning og erverv i Manndalen. I A. Nesheim (Red.), *Polmak og Manndalen, to samebygder*. Norsk Folkemuseum.

Senter for nordlige folk. (u.å.). Kampen om Svartskogen. Nordlige folk.
<https://nordligefolk.no/sjosamene/historie-religion/kampen-om-svartskogen/>

Senter for nordlige folk. (u.å.). Lyngenkoftas historie. Nordlige folk.
<https://nordligefolk.no/sjosamene/klaer-handverk-og-duodji/lyngenkofta/lyngenkoftas-historie-og-utvikling/>

Senter for nordlige folk. (u.å.). Opprørsbygda Manndalen. Nordlige folk.
<https://nordligefolk.no/sjosamene/historie-religion/opprorsbygda-manndalen/>

Senter for nordlige folk. (u.å.). Riddu Riddu. Senter for nordlige folk.

<https://nordligefolk.no/sjosamene/kunst-musikk-litteratur/riddu-riddu/>

Senter for nordlige folk. (u.å.). Strid og forsoning. Nordlige folk.

<https://nordligefolk.no/sjosamene/historie-religion/strid-og-forsoning/>

Simonsen, K. (2008). Place as Encounters: Practice, Conjunction and Co-existence. I J. O. Bærenholdt & B. Granås (Red.), *Mobility and Place: Enacting Northern European Peripheries* (s. 13-25). Ashgate.

Skavhaug, I. M. O. (2020). Mangfoldige verneområder. Å utforske forståelser av vernet natur og landskap i Nord-Troms [Doktorgradsavhandling, UiT Norges arktiske universitet]. UiT Munin åpent vitenarkiv. <https://munin.uit.no/handle/10037/19813>

Skogvang, S. F. (2023, 7. desember). Svartskogen-saken. I Store norske leksikon.

<https://snl.no/Svartskogen-saken>

St. Meld. nr. 8 (2003-2004). *Rikt Mangfold i nord. Om tiltakssonen i Finnmark og Nord-Troms*. K.-o. distriktsdepartementet.

https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-8-2003-2004-/id403523/?q=1989&ch=1#match_0

St.meld. nr. 32 (1989-1990). *Framtid i Nord – Levekår og framtidsutsikter i Nord-Troms og Finnmark*. Kommunaldepartementet. <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1989-90&paid=3&wid=c&psid=DIVL169>

Statistisk sentralbyrå. (u.å.). *Kommune Gáivuotna - Kåfjord - Kaivuono (Troms - Romsa - Tromssa)*. SSB. <https://www.ssb.no/kommunefakta/gaivuotna-kafjord-kaivuono>

Strøksnes, M. (2006). HVA SKJER I NORD-NORGE? *Stat & Styring*, 16(2), 28-32.

<https://doi.org/10.18261/ISSN0809-750X-2006-02-12>

- Sveen, A. (1988) Kåfjord kommune, våpen. Hentet fra <https://foto.digitalarkivet.no/fotoweb/archives/5003-Kommunev%C3%A5pen/Kart%20og%20tegninger%20og%20segl/he10081205031156.tif.info>
- Thagaard, T. (2018). Systematikk og innlevelse : en innføring i kvalitative metoder (5. utg. utg.). Fagbokforlaget.
- Valestrand, H. & Gerrard, S. (2015). Mobile steder - forflytninger og forankringer: Kirkenes og Skarsvåg. I M. Aure, N. G. Berg, J. Cruickshank & B. Dale (Red.), Med sans for sted - Nyere teorier (s. 231-248). Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Vennemo, H., Bjørkås, E., Mariussen, M. S., Skulstad, A., Rosnes, O., Torsvik, G., Thoresen, O. T. & Schreiner, R. (2022). Evaluering av personrettede virkemidler i tiltakssonen for Finnmark og Nord-Troms (2022/42). V. Analyse. <https://vista-analyse.no/no/publikasjoner/evaluering-av-personrettede-virkemidler-i-tiltakssonen-for-finnmark-og-nord-troms/>
- Wright, R. J. (2017). «Nå er vi blitt så trygg i oss selv at vi kan selge oss til turister» Samisk turisme mellom kommersielle interesser, lokal kunnskap og verdensskapende praksiser [Doktorgradsavhandling, UiT Norges arktiske universitet]. UiT Munin åpent vitenarkiv. <https://munin.uit.no/handle/10037/11849>
- Wright, R. J. (2014). Syv sorter : historier fra kjøkkenbenken. Senter for nordlige folk.
- Zachariassen, K. (2004). Veggen til modernisering. I G. Nilsen, R. Sundelin & Nord-Troms museum (Red.), Kulturmøter i Nord-Troms: jubileumsbok for Nord-Troms museum: 1978-2003 (s. 138-143). Nord-Troms museum.

Vedlegg

Vedlegg 1: Intervjuguide

Tema	Spørsmål
1 Introduksjon og hverdagslivet	<ul style="list-style-type: none"> • Hva heter du? • Alder? • Hvor bor du? • Hvor kommer du fra? • Hva gjør du her i Mann dalen/Birtavarre/Older dalen?<ul style="list-style-type: none"> • Hvordan bruker du stedet? • Hvilket forhold har du til Mann dalen/Birtavarre/Older dalen?
2 Håndarbeid	<ul style="list-style-type: none"> • Hvilken tilknytning har du til Husflidslaget? • Hva bruker du å gjøre når du er på Husfliden?<ul style="list-style-type: none"> • Sosial arena? • Håndarbeid? • Hvilken type håndarbeid? • Hvilke oppskrifter? Hvor er de fra? • Har du deltatt på kurs som tilbys her? • Har du vært med å holde kurs her, eller på andre måter lært bort til andre? • Når du lærer eller lærer bort noe, er det snakk om historier fra stedet? • Har du lært noe av det fra foreldre eller besteforeldre? • Hvilket forhold har du til det du lager?
3 Nedbrenning og evakuering - Kulturell arv	<ul style="list-style-type: none"> • Har du snakket med foreldre, besteforeldre eller tanter og onkler om stedet og deres forhold til stedet?

	<ul style="list-style-type: none"> • Har du blitt fortalt om stedet gjennom praktisering av håndarbeid? • Hvordan påvirket disse hendelsene deres forhold til stedet? • Har de fortalt om de materielle verdiene/gjenstandene/bygningene som gikk tapt? • Har de fortalt om de ikke-materielle verdiene som gikk tapt? • Har de fortalt om hvordan håndarbeidet ble bevart/videreført? • Vet du om håndarbeidet var en stor del av hverdagen til foreldre/besteforeldre/andre slektninger?
<p>4 Kvinnenes erfaringer og betraktninger i levemåte og næringsendring</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Hvordan har ditt forhold til håndarbeid endret seg over tid? • Hvordan tror du lokalsamfunnets forhold til håndarbeid har endret seg over tid? • Har ditt forhold til stedet blitt endret? Hva tror du har påvirket det? • Hvilken rolle har Husfliden i lokalsamfunnet? • Hva mener du har vært de største endringene i levemåte, og hva tror du de endringene kommer av? • Hva mener du har vært de største endringene i næringen her, og hva tror du har bidratt til de endringene?
<p>5 Fremtiden</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Hva læres videre til de neste generasjonene? • Deler dere opplevelser/erfaringer/historier? <ul style="list-style-type: none"> • Forteller du de unge om stedets kultur og historie?

	<ul style="list-style-type: none"> • Gjøres dette aktivt, eller er det noe du er mindre bevisst på? • På hvilke arena?<ul style="list-style-type: none"> • Gjennom håndarbeid? • Tror du stedsidentitet, tilknytning til stedet er viktig for å sikre bosetting her i fremtiden?
--	--

Vedlegg 2: Informasjonsskriv og samtykkeskjema

Vil du delta i forskningsprosjektet

«Husflid som historie- og kulturbærer»

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å utforske hvordan Kåfjord sin historie og kulturarv videreføres gjennom husflid. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Formålet med dette prosjektet er å utforske hvordan et steds kultur og historie videreformidles gjennom husflid. Det har vært for lite opplæring om hva som skjedde i Nord-Troms og Finnmark før og under andre verdenskrig, gjennom evakuering og nedbrenning, hva de kom hjem til og hvordan gjenoppbyggingen foregikk. Altså hvordan stedet har utviklet seg som resultat av disse historiske hendelsene. Ett av hovedmålene er å se på hvordan nedbrenningen av Kåfjord medførte et materielt brudd, og hvordan kulturell arv føres til videre generasjoner.

Kåfjord er én av de fire kommunene i Nord-Troms som er i den økonomiske tiltakssonen, og sliter med fraflytting. Prosjektet vil innhente fortellinger fra stedet. Jeg vil derfor snakke med folk fra de tre bygdene Birtavarre, Manndalen og Olderdalen for å høre deres fortellinger, enten deres egne, eller som de har fått fortalt av de som levde før dem, om stedets utvikling. Hva gjorde de på stedet? Hva slags forhold har de til stedet? Hvilken arv er det som føres til videre generasjoner? Dette utforsker jeg gjennom håndarbeid. Kåfjord er spesiell med at det er tre husflider i samme kommune – én i hver av de tre bygdene. Målet er at prosjektet skal fortelle om stedet gjennom de gjenlevende praksisene som utgjør en del av hverdagen til innbyggerne i Kåfjord. Dette er en masteroppgave i samfunnsplanlegging og kulturforståelse. Opplysningene som samles skal ikke brukes til andre formål.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

UiT Norges arktiske universitet er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du er bosatt i, eller har tilknytning til Kåfjord kommune og tar del i Husflidslagets aktiviteter eller samlinger.

Hva innebærer det for deg å delta?

Dersom du deltar i prosjektet, innebærer det at du deltar i intervju som vil ta ca. 45 minutter. I intervjuet vil du bli spurt om ditt forhold til Kåfjord og håndarbeid/husflid. Du vil også bli spurt om stedets utvikling, og om stedets utvikling i lys av tvangsevakuering, nedbrenning og om tiden før og etter disse historiske hendelsene.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil kun bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

Masterstudent Tuva Nergård Nilssen og Brynhild Granås vil ha tilgang på dine opplysninger. Navnet og kontaktopplysningene dine vil erstattes med en kode som lagres på en egen liste adskilt fra øvrige data. Du vil ikke kunne gjenkjennes i publikasjon.

Hva skjer med personopplysningene dine når forskningsprosjektet avsluttes?

Prosjektet vil etter planen avsluttes juni 2024. Etter prosjektslutt vil datamaterialet med dine personopplysninger anonymiseres. De anonymiserte opplysningene vil deretter slettes.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra UiT Norges arktiske universitet har Sikt – Kunnskapssektorens tjenesteleverandør vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene

å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende

å få slettet personopplysninger om deg

å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- UiT Norges arktiske universitet ved Brynhild Granås (brynhild.granas@uit.no)

- Vårt personombud: Sølvi Brendeford Anderssen (personvernombud@uit.no)

Hvis du har spørsmål knyttet til vurderingen som er gjort av personverntjenestene fra Sikt, kan du ta kontakt via:

Epost: personverntjenester@sikt.no eller telefon: 73 98 40 40.

Med vennlig hilsen

Prosjektansvarlig

Brynhild Granås

(Forsker/veileder)

Student

Tuva Nergård Nilssen

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet [*sett inn tittel*], og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

Vedlegg 3: Godkjenning fra Sikt

Vurdering av behandling av personopplysninger

Referansenummer

911815

VurderingstypeAutomatisk **Dato**

01.02.2024

Tittel

Masteroppgave

Behandlingsansvarlig institusjon

UiT Norges Arktiske Universitet / Fakultet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning / Institutt for samfunnsvitenskap

Prosjektansvarlig

Brynhild Granås

Student

Tuva Nergård Nilssen

Prosjektperiode

12.01.2024 - 30.06.2024

Kategorier personopplysninger

Alminnelige

Lovlig grunnlag

Samtykke (Personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a)

Behandlingen av personopplysningene er lovlig så fremt den gjennomføres som oppgitt i meldeskjemaet. Det lovlige grunnlaget gjelder til 30.06.2024.

